EKİM 2020 • YIL: 3 • SAYI: 29 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

- Osmanlı'nın Yayılmasında ve Kapitalizmin Doğuşunda Vebanın Rolü
  YALÇIN KÜÇÜK
- Heide Deyişleri
  HAYRETTİN ÖKÇESİZ
- Sosyalistlerde Kültürel Refleks Var mıdır?
  TAYLAN KARA
- Gölgesiz Gideceklerin Arasına Küreselleşme de Katılacak
  ÖNER YAĞCI
- Şair Mehmet Yılmaz Karaibrahimoğlu'nun Ardından 'Son Soluğumu Sona Sakladım Yine'
  BİROL ÜZMEZ
- Kızılırmak'ın Penceresinden Hasan Hüseyin
  HATİCE EROĞLU AKDOĞAN
- Ülke ve İnsan
  CAFER YILDIRIM
- Köy Enstitüleri Ne İdi, Neden Kapatıldı?
  REFET ÖZKAN
- Virüsten Kaçılan Günlerde Kitap Okumak-3
  DR. ULVİ ÖZDEMİR
- Modernleşmeye İki Eleştiri: Marx ve Dostoyevski
  EMRE FİDAN
- "Türk" Sorununa "Türkiyeli" Çözümü
  MEHMET HARMA
- Tolstoy'un Diriliş Mahkemesinde Çarlık Rejimi
  B. SADIK ALBAYRAK

TAYLAN KARA

"KİTLESEL ZİHİN DOLANDIRICILIĞINI"

ORTAYA ÇIKARTMAYA DEVAM EDİYOR!

YENİ ÇIKTI

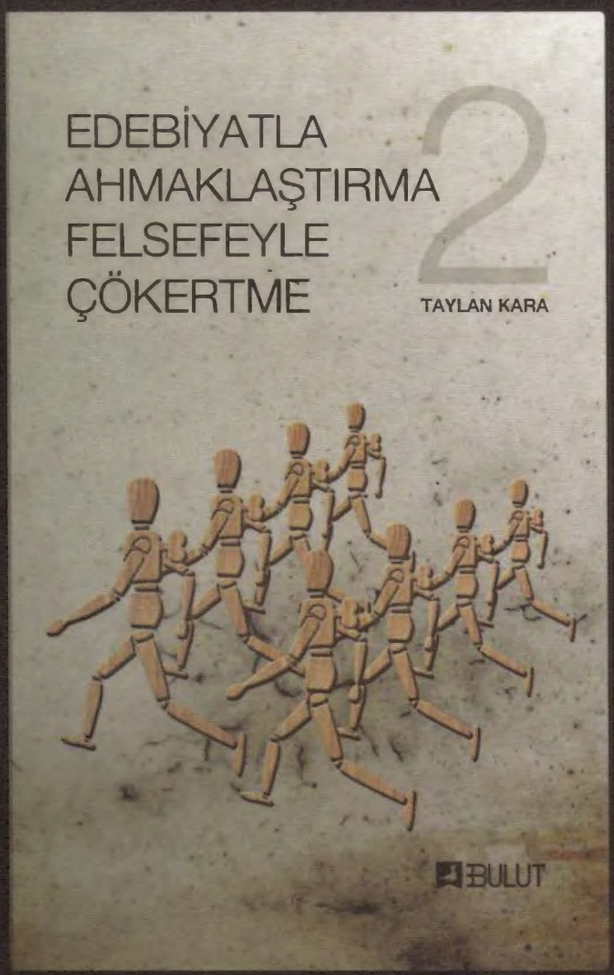

Bu çağda ahmaklaştırma,
sadece topluma sistematik olarak dayatılan bir uygulama değil aynı zamanda bir endüstridir.
Ahmaklaştırma sosyal ve kültürel bir olgu olduğu kadar iktisadi bir olgudur.
Artık baskın olan edebiyat insansız ve maddesiz bir edebiyattır.
Sokaktan, fabrikadan, okuldan, yaşamdan kovulmuş olan akıl kitaplardan, entelektüel alandan,
zihinlerden de kovulmak istenmektedir; bu da edebiyat ve felsefeyle yapılmaktadır.
Piyasa edebiyatı ve topluma sistematik olarak aşılanan felsefe,
kitlesel bir "zihin dolandırıcılığı"dır.

BULUT
www.bulutyayin.com

Bulut Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
Osmanağa Mah. Yoğurtçu Parkı Caddesi Yonca Apartmanı 64/2 Kadıköy – İstanbul
Tel: 0216. 330 59 24 – 414 21 75 **Faks:** 0216 330 30 59
E-Mail: bulutyayinlari@gmail.com

Facebook: bulutyayın/bulutyayinlari
Twitter: bulutyay98
Instagram: bulutyayinlari

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 3 • SAYI: 29 • EKİM 2020
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

EGE TEMSİLCİSİ:
AHMET KALE
akale5@gmail.com

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAK RESMİ
HONORÉ DAUMİER

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelen.com
E POSTA: yenigelendergisi1@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK,
ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
150 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ YETERLİDİR.
YURDIŞI ABONELİK 100 AVRO KARŞILIĞI TL.DİR

İÇİNDEKİLER

2 • **İNSAN ARAYIŞINDA BULUŞMA**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **GEÇİP GİDEN YAZ**
A. KADİR PAKSOY

4 • **OSMANLI'NIN YAYILMASINDA VE KAPİTALİZMİN DOĞUŞUNDA VEBANIN ROLÜ**
YALÇIN KÜÇÜK

9 • **BİR YERDEN BAŞLAMALI İNSAN**
HALİL YENİ

10 • **SOSYALİSTLERDE KÜLTÜREL REFLEKS VAR MIDIR?**
TAYLAN KARA

16 • **"SON SOLUĞUMU SONA SAKLADIM YİNE"**
BİROL ÜZMEZ

17 • **KUŞKONMAZ İNCELİĞİNDE**
MEHMET YILMAZ KARAİBRAHİMOĞLU

19 • **BURSA'DA BİR MAHPUS DAMINDA**
GÜLER KALEM

20 • **KIZILIRMAK'IN PENCERESİNDEN HASAN HÜSEYİN**
HATİCE EROĞLU AKDOĞAN

23 • **KENTE YENİ GELENİN AKŞAMI**
SELAMİ KARABULUT

24 • **ÜLKE VE İNSAN**
CAFER YILDIRIM

26 • **GÖLGESİZ GİDECEKLERİN ARASINA KÜRESELLEŞME DE KATILACAK**
ÖNER YAĞCI

33 • **ONURUMUZ / HERKESİN İÇİNDE DÜNYASI**
MUSTAFA GÖKSOY

34 • **EMEKLİ**
HALİL ŞAHAN

35 • **ATATÜRK - KURUCU FELSEFENİN EVRİMİ**
GÖKHAN ÜNVERDİ

36 • **KÖY ENSTİTÜLERİ NE İDİ, NEDEN KAPATILDI?**
REFET ÖZKAN

38 • **KEPİR ANA**
RAİF ÖZDİLEK

40 • **VİRÜSTEN KAÇILAN GÜNLERDE KİTAP OKUMAK-3**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

45 • **TÜRKİYE SEVDASI**
TURGAY ÇİMEN

46 • **MODERNLEŞMEYE İKİ ELEŞTİRİ: MARX VE DOSTOYEVSKİ**
EMRE FİDAN

53 • **HANGAR**
MEHMET ERCAN

54 • **KARAKULAK'IN ÖLÜMÜ**
TURAN ALİ ÇAĞLAR

57 • **"TÜRK" SORUNUNA "TÜRKİYELİ" ÇÖZÜMÜ**
MEHMET HARMA

58 • **POSTAHANE-İ AMİRE**
SELMAN SEVTEKİN

66 • **KARGA KARGA GAK DEDİ**
ÖZCAN TEMEL

69 • **TARİH SAHNESİNDEN / GORDİON**
VASIF TURHAN KAYACIK

70 • **BENİ ÇÜRÜK ÇUKURLARDA - 5**
UBEYDULLAH GÜNEL

72 • **TOLSTOY'UN "DİRİLİŞ" MAHKEMESİNDE ÇARLIK REJİMİ**
B. SADIK ALBAYRAK

81 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

İNSAN ARAYIŞINDA BULUŞMA

Elevi vadisindeki köyünde sessiz sedasız bu dünyadan göçen şair Mehmet Yılmaz, yıllar önce adımı değiştirmişti. Zonguldak'ta maden işçisiydi. Şair maden işçisi, emekli ikramiyesiyle kitabevi açmıştı. Zonguldak Karya Kitabevi, sevdiği yazarları davet etmek, söyleşi ve imza günleri düzenlemek için bir bahaneydi.

1993 yazına girerken Zonguldak Karaelmas Şenliği'nde bu bahaneyle biz de konuğu olduk. İnsancıl yazarları Cengiz Gündoğdu, Cemile Çakır, Berrin Taş ve ilk kitabı henüz çıkmış ben. İnsancıl Yayınları'ndan 1992 sonunda çıkan ilk kitabımın adı İnsan Arayışı'ydı, eleştiri kitabıydı. Yazarlığa adım atarken insan arıyordum, hem bu işi en iyi biçimde yapabilecek bir insan nasıl olunur sorusunun izinde kendimi arıyor hem de sosyalist bir edebiyat mücadelesinde yoldaşlık edecek insanlar arıyordum. Eleştiri kitabıma bu adı koyarken arayışımı böyle temellendiriyordum.

Mehmet Yılmaz Karaibrahimoğlu da insan arıyordu. Bu arayışla beni bulmuştu. Tanıdıktan sonra arayışımızın benzeştiğini daha iyi anladım. Yeraltında maden arayan işçi, kültür dünyasını da kazıyordu, şairlik ederken de emekçi dünyasına omuz verecek yazarları, sanatçıları araştırıyor, onlarla buluşmak için çalışıyordu. Karya Kitabevi bunun bir zeminiydi. Ondan önce arkadaşlarıyla kurduğu kültür sanat kooperatifi TUSAK, bu buluşmanın aracı olmuştu. Birol Üzmez, bu sayıda okuyacağınız yazısında 12 Eylül karanlığında Zonguldak'ta Mehmet Yılmaz'ın örgütleyiciliğinde neler yaptıklarını anlatıyor.

***

1993 Türkiye'de karanlık bir dönemin de başlangıcıydı. Uğur Mumcu'nun öldürülmesiyle başlayan, Eşref Bitlis'in helikopterinin düşürülmesiyle, 2 Temmuz'da Sivas'ta Asım Bezirci, Metin Altıok, Behçet Aysan, Uğur Kaynar, Asaf Koçak, Muhlis Akarsu, Nesimi Çimen ve onlarca arkadaşının katledilmesiyle tarihe geçen yıl. Haziran ayında Turgut Özal'ın ölümüyle cumhurbaşkanlığına Süleyman Demirel çıkarken, başbakanlığa politikada hiçbir geçmişi olmayan bir ekonomi profesörü, Tansu Çiller getiriliyordu. Tansu Çiller'in başbakanlığa getirilmesini "darbe" olarak yorumlayan Yalçın Küçük, yayınladığı basın bildirisiyle "üçüncü darbenin gerçekleştiğini" duyuruyordu.

Darbeler eninde sonunda sermayenin karşısındaki bütün direniş odaklarını dağıtmak için yapılır.

1989 yılıyla başlayarak 1990 yılına yayılan işçi eylemleriyle 12 Eylül darbesinin işçi ücretlerini düşürmesinin zararları özellikle kamu sektöründe bir ölçüde telafi edilmişti. Zonguldak maden işçilerinin grevi, 1991 Ocak'ında yüz bin işçinin katılımıyla başlatılan Ankara yürüyüşü, 12 Eylül'den çıkışın umutlu işaretlerini vermişti. 1989 Yerel seçimlerinde SHP'nin büyük şehirlerde belediyeleri kazanması 1990'lara girerken kültürel alanda bir canlanma sağlamıştı; birçok yerde yazarların, tiyatrocuların, müzisyenlerin katıldığı şenlikler düzenleniyordu.

Sermayenin karşısında yeniden direniş odakları gelişiyordu. 1993 Darbesi, öncelikle yazarları ve sanatçıları hedef aldı; aklımızı çökertmeye çalıştı. Edebiyatımız gerçekçilikten uzaklaşırken Batı taklitçiliği, postmodernizm kolaycılığı yerleştirildi.

***

Zonguldak maden işçilerinin grevini ve yürüyüşünü içlerinden biri, Mehmet Yılmaz, Madencinin Günlüğü kitabında şiirleştirdi. Yayla Çiçeğine Türkü, Kuzey Sesimle, Bir Deli Daha şiir kitaplarında işçi sınıfının bakış açısıyla, sosyalist gözle yaşamı yazdı.

Aklı darbelerle bozulan toplum edebiyatla ve sanatla bağını giderek yitirirken Mehmet Yılmaz'ın Karya Kitabevi de, kirasını ödeyemez duruma gelmişti. Kitabevini kapattı, Görele'deki köyüne çekildi. Mehmet Yılmaz'ın hayatı işçi sınıfının ve sosyalist edebiyatın tarihiyle paralel akıyordu.

Şair son şiirlerini kitaplaştırma olanağı bulamadan koronaya yakalanarak 5 Eylül'de hayatını yitirdi.

***

İlk kitabım çıkmış, Mehmet Yılmaz'ın konuğu olarak ilk kez bir imza gününde kitap imzalıyordum. Zonguldak'ta beklenmedik sayıda okur geliyor, bir bana, bir İnsan Arayışı'na bakıyor, kitabı imzalatmadan gidiyorlardı. Bu tuhaf ilginin nedenini sonunda anladık; Sadık Albayrak adında Milli Gazete'nin köşe yazarı vardı, benim o olduğumu sanmışlardı. Bu karışıklığa bir çözüm bulmak gerekiyordu. Mehmet Yılmaz, "Senin adını değiştirelim" dedi. "Sen, bundan böyle Bizim Sadık Albayrak'sın". Böylece B. Sadık Albayrak oldum.

Kemal Özer'in büyük Zonguldak grevini işleyen şiiri şöyle biter: "ve adını değiştirdiler ülkenin". Şairin işçi sınıfının özgürleştireceği yeni Türkiye'yi anlatan dizesidir, hâlâ oradayız. Atalarımız büyük savaşımlar vererek nasıl bir 29 Ekim'de ülkenin adını Cumhuriyet olarak değiştirdilerse, emeğiyle geçinen namuslu halkımız da er geç şairlerinin vasiyetini yerine getirecektir.

■ **B. SADIK ALBAYRAK**

GEÇİP GİDEN YAZ

■ A. KADİR PAKSOY

Geçip gidiyor yaz
Geçip gider gibi önümden beyaz bir at
Sahipsiz
Geçmiş yazları anımsatarak

Dostlar soruyorlar kıyılardan
Sıkılmadın mı bozkırda?
Yaz geçip gidiyor
Kendini bir kıyıya at!

Paran var mı diye soran yok köftehorlardan
Kaç para üç kişilik bir ailenin tatil keyfi?
Kaç para o beyaz ata binip kendini bir kıyıya atmak?
Emekli aylığı yeter mi?

Ama yine de kuyruğu dik tutmalı değil mi?
Kimine diyorum ki
Timur'un ordusu Çubuk Ovası'nda bekliyor
Maazallah ben gidersem o da Ankara'ya girecek!
Kimine de diyorum, Atatürk Ankara'yı bana emanet etti
Emanete hıyanet olmaz!
Dostlar gülüyorlar gevrek gevrek
Bir uğultuya dönüşüyor gülüşler
Başım dönüyor
Çocuklar toplaşıyor başıma
Lunaparkta bir atlıkarıncanın önündeyim
Beyaz bir at duruveriyor önümde
Bindim bineceğim
Ama o da ne?
Babamın sesi:
Yeter eğlendiğin Kadir
Yarın okul başlayacak!

...

Yaz geçip gidiyor
Geçip gider gibi önümden beyaz bir at
Sırtında ben varmışım gibi rahvan
Elimde büyüdüğünü anımsatarak

OSMANLI'NIN YAYILMASINDA VE KAPİTALİZMİN DOĞUŞUNDA Vebanın Rolü

■ YALÇIN KÜÇÜK

Ahlaksızlaştılar ve dinlerden koptular. Veba'nın, Hıristiyanları, Allah'larından uzaklaştırdığını ve dinlerinden gevşettiğini netlikle söyleyebiliyoruz. Hıristiyan dünya, büyücülerin, hérétique'lerin coğrafyası oldu ve o kadar öyle ki, sadece sapkınları cezalandırmak üzere Engizisyon icat edildi. **Pek çok peygamber ve pek çok mesih çıktılar; o kadar öyle ki, bunlardan birisi Jeanne d'Arc, hem kurtarıcı oldu ve hem de yakıldı; bunları tekil gelişmeler sayamayız.**

Moğollar ve Türkler, savaşlarını pek çok zaman pusu kurmaya ve düşman yanıltmaya dayandırıyorlardı; zaman içinde "düşman", Türkler'in pusuculuğunu öğrendiği ölçüde, tabii eğitim ve modern silah kullanımının önemini ihmal etmiyoruz, kaybetmeye başladılar. Burada da, Macar Kralı Sigismund, Fransa'dan gelen asilleri ve şövalyeleri pusu konusunda uyarmıştı, ancak Ehl-i Salib birliklerinin başında Nevers Kontu vardı, henüz yirmili yaşlarında, Niğbolu'yu aşıp Kudüs'e gidecekti, acelesi vardı. Dinlemediği kayıtlıdır.

Niğbolu, Tuna kenarında ve asilzade ve şövalyeler önündedirler, Bayezid'in konuşlanması karşıda idi ve Yıldırım Bayezid'in kaçtığı, Mısır'da olduğu rivayetleri yayılmıştı. Hemen önce İstanbul'u kuşatmış ve başarısız olmuştu. Önde hafif atlılar vardı, çok değiller ve şimdi biliyoruz, Bayezid, hafif süvarilerin arkasına kazıklar, İngilizce "stakes" çaktırmış ve bu tarafına sipahileri yığmış, okçudurlar, İngilizce "Turkish heavy cavalry" diyoruz. Asilzade ve şövalyeler şevkle ve hızla hücum ederlerse, hafif süvarileri kolaylıkla geçebilirler ve o halde birden bire kazık tarlasına girecekler, bu pusudur. Kazık tarlasında, ya atlarından inip kazıkları temizleyecekler ya da, tarlayı çevirip tepeye çıkacaklar; ikisi de kolay değil, ağır süvariler, yayları çekilmiş bekliyorlar. Bu durumda da, genç asiller ile şövalyelere kırılmak ve teslim olmak düşüyordu; öldüler ve teslim oldular.

Peki Sigismund, "ransom" ödeyerek Fransa'ya dönen Fransızlar kaçtığını ileri sürdüler, bu büyük ve utanç verici yenilgiyi Macar Kralı'na yazdılar. Batı tarihinin iki önemli kaynağı, Froissant ve Morosini de, Sigismund'un savaşmadığına meyletdiyorlar. Yalnız bir de Johannes Schiltberger var, savaşa katılmıştı, çok gençti, esir düştü, öldürülmedi; çok uzun yıllar Türk olarak yaşadı, sonra kaçabildi ve 1427 yılında anılarını yazdı.[1] Buna göre, Sigismund, hücuma geçiyordu, Bayezid ricat etmek üzereydi; ancak Sırp Kralı büyük bir ordu ile Bayezid'in yardımına koştu, savaşın kesin sonucu kesindir.

Avrupa'nın asilzadelerinin kaymak tabakası artık Bayezid'in elinde idi; Sultan'ın bu ganimete yaklaşımı son derece ticaridir. Önce ölüler arasında Sigismund'u arattı, yoktu ve sonra çocukları ayırdı, devşirme oldular. Şövalye ve asilzadeleri ikiye ayırdılar; yüksek fidye alınabilecekleri, çok zengin ve aristokrasinin tepesinde olanlar, Jean de Nevers bunlardan birisidir, öldürülmediler ve diğerleri orada, Nicopolis'de doğrandılar. Asiller veba'dan kaçabilmişlerdi, kurtulmuşlardı ve böylece veba'nın kurbanları arasına giren papazlara eklendiler.

***

Rosemary Horrox, Profesör Le Goff'un ekonomi ve nüfus üzerine söylediklerini giysi, davranış ve genel ahlak üzerinde denemiş durumdadır; kroniklerden, Veba öncesi ve sonrasını bulmuş ve İngilizce olarak yayımlamıştır, hazır buluyoruz. Kroniklerdeki kayıtlar çok, Rosemary Horrox, vebalı halkın ahlaksızca giyindiğini, vücutlarını sergilediklerini, abused their bodies in wantonness and scurrilous licentiousness, kaydettikten sonra, "ne Tanrı'dan korkuyorlar ve ne de eleştirilerinden utanıyorlardı, sadece evlilik bağlarını hafife alıyorlar ve daha ağırbaşlı giyinme uyarılarına kulaklarını tıkıyorlardı" yollu eklemektedir. Sivri burunlu ayakkabı, vücudu saran ve kısa elbiseler bu zamanda çıktılar; veba, Tanrı'nın cezasıydı ve "ahlak bozuluyordu", Tanrı, ölümden korumamaktadır.

***

Ahlaksızlaştılar ve dinlerden koptular. Veba'nın, Hıristiyanları, Allah'larından uzaklaştırdığını ve dinlerinden gevşettiğini netlikle söyleyebiliyoruz. Hıristiyan dünya, büyücülerin, hérétique'lerin coğrafyası

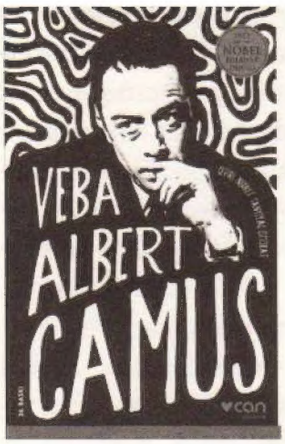

Camus'nün Veba'yı yazmadan önce Bela'yı ve aynı anlama gelmek üzere Veba'yı incelemiş olduğundan şüphe duyamıyoruz. Yalnız, yazarken gözünün önünde, İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nin olduğundan da emin olabiliriz; günlüklerinden de anlıyoruz, Amerika'yı boğucu, manevi insanı öldürücü ve iradeyi kırıcı buluyordu. Vebalı hallerin tarifinde bu var.

oldu ve o kadar öyle ki, sadece sapkınları cezalandırmak üzere Engizisyon icat edildi. Pek çok peygamber ve pek çok mesih çıktılar; o kadar öyle ki, bunlardan birisi Jeanne d'Arc, hem kurtarıcı oldu ve hem de yakıldı;[2] bunları tekil gelişmeler sayamayız.

VEBA 1348: HIRİSTİYANLAR'DA ALLAHSIZLAŞMA, DİNDE GEVŞEME

Bir iktisat tarihçisi ile başlayabilirim, teknoloji tarihinde çok tanınmış David Landes de bir yerde tarihe ve dinler tarihine girmek zorunda kalmıştı, "for Islam too, it was a series of invaders", islam da bir dizi istila gördü, Suriye, Filistin ve Mısır'ı da içine alan Haçlılar, en önemli acımasız olanlarının başında yer alıyordu. Asya steplerinden göçebeler dalga dalga geldiler, ancak en dehşet vericisi, on üçüncü yüzyılda, Moğol sürüleriydi, that brought the classical civilisation down, klasik medeniyeti yerle bir ettiler. Moğol istilasını karanlık bir çağ izledi ve "a revival of know-nothing mysticism", hiçbir şey bilmemeyi temel alan mistisizm'in canlanmasına şahit olduk. Pek güzel, felaket ile birlikte cehalet ve cehalet ile yan yana mistisizm ortaya çıkıyorlar. Birbirinden ayıramıyoruz.

Sabetay Sevi ve dolayısıyla Kabala'nın büyük araştıcısı Scholem de "Le mystique comme phénomène historique est un produit de crise", diyordu; mistik, tarih sahnesinde bir kriz ürünüdür, anlamındadır. Şöyle de söyleyebilirim, eğer kriz varsa, her türlü krizi kast ediyoruz, sufizm çıkmaktadır; sufizmde ise en azından varolan Allah'tan uzaklaşmayı görüyoruz. Nitekim, hem Sabetay Sevi ve hem de Bedreddin kendilerini mesih olarak gördüler, bu Allah oldukları iddiasıdır ve böyle anlıyoruz.

Tasavvuf'ta Tanrı ile buluşma esastır; bu, bütün dinlerden çıkma mistik akımlarda var. Nitekim Jeanne d'Arc, yakılmak üzere iken bile, "Je m'attends à mon Seigneur" diyordu. Tanrısı ile konuşmayı beklemektedir.

Veba, 1348 yılında Avrupa'da başlayan büyük bir salgından söz ediyorum, belki de Avrupa'nın yaşadığı en büyük istila ve içine düştüğü en yıkıcı krizdi. Öyle ki, tanıdığımız insan yok olmuştu, bilinen normlardan çıktılar, ölülerle dans etmeye ve ölülerle sevişmeye başladılar. Belki de her biri kendisini bir Allah görüyordu; çok ilkelleştiler ve çok cahilleştiler. Profesör Landes'ın işaret ettiği "know-nothing" hale döndüler.

Devam etmeden önce bir not düşebilir miyim, acaba Camus'nün Veba'sını ve Boccaccio'nun Decameron'unu okumadan Osmanlı kuruluş tarihi yazılabilir mi; bu, on dördüncü ve on beşinci yüzyıllar Balkan ve Avrupa tarihi bilmeden Osmanist tarihçi olmak mümkün mü, sorusuyla eş anlamlıdır. Eğer bilmek gerekiyorsa, Camus'nün Veba'sı, ki 1947 yılında yazılmıştı ve Decameron, 1348 tarihli olup Veba'nın doğumu ile yaşıttır, mutlak okunmalıdır. Okunmamışsa bilmeden tarih yazılmıştır, demektir. Osmanlı, Balkanlar üzerinden Avrupa'ya ilerliyordu; Avrupa'yı bilmeden Osmanlı kuruluşunu yazmak imkânsızdır; buna işaret ile devam ediyorum.

Camus'nün Veba'yı yazmadan önce Bela'yı ve aynı anlama gelmek üzere Veba'yı incelemiş olduğundan şüphe duyamıyoruz. Yalnız, yazarken gözünün önünde, İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nin olduğundan da emin olabiliriz; günlüklerinden de anlıyoruz, Amerika'yı boğucu, manevi insanı öldürücü ve iradeyi kırıcı buluyordu. Vebalı hallerin tarifinde bu var. Şunları da yazıyor: vebalı halkın, "başka bir deyişle artık seçecekleri bir şey kalmamıştı. Veba bütün değer hükümlerini ortadan kaldırmıştı. Bu da bilhassa insanların giydikleri elbiselerin kalitesinden veya satın aldıkları yiyeceklerle hiç ilgilenmeyişlerinden belli oluyordu. Her şeyi bütünüyle kabul ediyorlardı." Artık hareketsiz, külçe türünden canlılardı. Camus, "bazen veba uykusuna yatmaktan başka umut" beslemez olmuşlardı, diyordu ve yatmak ve bir daha kalkmamak istiyorlardı. Ortaçağ'da hürriyet için köleliği seçenleri hatırlıyoruz.

Nicolas Poussin - La Peste à Ashdod

Osmanlı Balkanlar'dan Avrupa'yı fethe çıktığında, karşısında vebalı halk vardı, Veba uykusundadırlar, ekliyoruz.

Boccaccio ise, Veba'nın en çok kırdığı şehir olan Floransalı'dır. "Kara Ölüm" başlar başlamaz, Decameron'u yazdı ve sanki, bütün serüvenini ve sanki encamını görmüştü. Decameron, "on öykü" anlamındadır, bazen tüccarın ve bazen kadının başkahraman olduğu ilk "roman" sayılıyor. Ancak özü kaçış'tır ve vebanın sıkıştırdığı, çaresiz on insanın bulabilecekleri kaçış'lar üzerine yazılıdır. Decameron'da insan, kendinden, evinden, ahlakından, Tanrı'sından ve dininden kaçıyor, kaçmak zorundadır.

İlk öyküde şu var: "On était déjà parvenu en l'année 1348 de la féconde incarnation du fils de Dieu, quand le cité de la Florence, noble entre les plus fameuses de l'Italie, fut en proie à l'épidemie mortelle. Que la peste fût l'oeuvre des influences astrales ou le résultat de nos iniquités, et que Dieu, dans sa juste colère, l'eût précipitée sur les hommes en punition de nos crimes..." Doğudan gelmiş olabilir, ancak yıldızlardaki hareketlere bağlıyorlar, fakat bizim günahlarımızın sonucu olmalıdır; çok günah işledik, Allah, bihakkın kızdı ve ceza olarak Veba'yı gönderdi; Veba'yı Allah'ın gazabı olarak görmek pek yaygındır. Boccaccio, İtalya'nın en ünlü şehirlerinden Floransa'nın Veba'ya kurban gitmesi ile başlamaktadır. Büyük roman ve büyük "tarih" diyebiliyorum.

Birden geldi ve birden yayıldı, kırıp geçiriyordu; Boccaccio bu kırıma, insanların tepkisini de yazdı. Veba halkının bulduğu tek çare kaçıştır; her türlü kaçış, hep müzik dinlemek, hiçbir iş yapmamak, bir kaçıştır.

Veba'yı yaşamış bir doktor, hekimlik onuru ağır gelmiş ve kaçamamış, sözünün İngilizce çevirisi ile "that the best remedy was flight" demişti, tek çare kaçıştır ve her türlüsü uygundur. Ve doktor Guy de Chauliac kaçmadı, kaçamadı, fakat, hep ve büyük korkular içinde yaşadı; kaçamayanlar korku cehennemine düşüyorlardı. Cehennemde yaşadılar.

Peki bunlar ne yaptılar; bunlar, bulabildikleri kadar içiyorlardı, kaçmıyorlardı, amma bir meyhaneden diğerine koşuyorlar, neşelerini buluyorlar ve kendilerini bir sefahata bırakmış durumdalar. Bunlara yaşamlarından umudunu kesenler demek yerindedir. Öyle olunca da mülkiyete ihtiyaçları kalmamaktadır. Boccaccio, bu ifadeyi kullanmıyor, fakat mülkiyet dağılımında bir değişimin başladığını söyleyebiliriz; chacun perdait tout espoir de vivre, herkes yaşama umudunu kaybetmişti ve bu nedenle evlerini-barklarını terk ediyorlardı, amma bunları yazmaktadır. La plupart des maisons tombaient dans le domaine public, evlerin çoğu artık amme emvali olmuştu, özel mülkiyet manasını kaybediyordu. Yalnız umumun kaybı çok daha büyüktü, her türlü yazı egemenliği, dinsel veya feodal uçmuştu, yok olmuştu

Sandro Botticelli'nin Dekameron'un bir öyküsünü betimleyen tablosu.

ve ayrıca din adamları da kırılıyordu. O kadar öyle ki, on altıncı yüzyıl başlarında, okuma yazma bilenler çok çok azalmıştı, çünkü "eski" papazlar öldüler, yerlerini cahiller aldılar, artık ders bitmiştir.

Ölümden kaçış, ama nasıl, sevgi ve sadakat, ölümden kaçısın önünde engeldiler. Yepyeni bir hal var, ölümden kurtulma kaygısı o zamana kadar var olan her kaygıya düşmandı; le désastre avait jeté tout d'effroi au coeur, felaket kalplere öylesine bir dehşet saçmıştı ki, kardeş kardeşi, dayı yeğeni, kız kardeş erkek kardeşini, çok zaman eş kocasını terk ediyordu. Ölüm korkusu artık dehşete dönüşmüştü ve kurum ve kurallar, ahlaki ve davranış kalıplarını ezerek geçiyordu. Osmanlı akıncıları ilerliyordu ve pek kolay görünmektedir.

Decameron'dan şu cümleyi aktarıyorum: "Comme les voisins, parents et amis abandonnaient les malades, comme les domestiques se faisaient rares, une pratique s'établit, inconnue jusqu'alors", komşular yok, ana-baba yok, dostlar da yok, hepsi hastayı terk etmişler, ayrıca hizmetçi bulmak imkânsız olmasa da artık pek zordur. Peki ne yapılacak, soru budur. Ne kadar yüksek tabakadan olursa olsun, pek güzel de olabilir, vebalı bir genç kız da bir bakıcı bulmak zorundadır; bir erkek, bir hırsız, potansiyel bir ırz düşmanı makbuldür, veba umudu olduğu kadar, seçme hakkını da ortadan kaldırmıştı.

J. Nohl, chronicle'lere dayanarak yaptığı çalışmasında, "monatti" denilen mezarcılardan söz ediyor, ol tarihte büyük bir mezarcı kıtlığı vardı, bu monatti'ler sağlıklı insanların evlerine gidiyor, istedikleri parayı vermezlerse, alıp vebalıların yattıkları hastanelere götürüyorlardı. Tabii, ırza geçmekten geri durmadıklarını tahmin edebiliyoruz. Nohl, arşivlerde, sadece Viyana'da monatti'lerin hamile bıraktığı 300 kadın tespit etmişti ve ölüleri sokaklara atıyorlardı. İşte Avrupa budur.

***

Tarihçi Le Goff'un bir tespiti ile devam etmek istiyorum, it turned the crises into a catastrophe, demişti; kriz vardı, Veba, bir katastrof'a, bir felakete çevirdi, not ediyorum. Avrupa, onuncu yüzyıldan itibaren büyük bir ekonomik gelişme yaşadı, sanki feodaliteden çıkmak üzereydi, on dördüncü yüzyılın başından itibaren, gelişme ve arkasından nüfus artışı durdu. Kıtlık, kuraklık vardı; vebanın yayılmasını hızlandırmıştı ve yine veba bu gelişmeye iki yüzyıl kadar ara vermiş oldu. Kapitalizm'in doğuşu, veba'dan sonradır; kapitalist, sadakati bilmeyen, "hedonist" insanı hazırlamıştı. Kapitalist "ahlaklı insanı" veba'ya borçluyuz, diyebiliyorum.

Nüfus araştırmaları üzerine çalışmalarına güvenebileceğimiz D. C. Russell, İspanya ve Küçük Asya'nın net bir şekilde, veba'dan daha az etkilendiğini göstermiş durumdadır. Çok ilginç, İspanya ve Türkiye, Akdeniz'in iki ucu, on beş ve on altıncı yüzyıllarda pek güçlendiler.

Bu arada önemli bir veba uzmanı olan McNeill'in veba haritasını buraya alıyorum. Veba on dört ve on beşinci yüzyıllarda Avrupa'yı çökertmişti. Ve biz ilerliyorduk.[3]

Bu yazı Yalçın Küçük'ün *Atamanoğlu Fatih* kitabından alınmıştır. Başlığı biz koyduk.

---

[1] Schiltberger'in anısı Türkçe'de ve benim kütüphanemde de var, burada yok, çok değerlidir; Busbecq'ın anılarıyla beraber, Osmanlı yaşamı hakkında, görgüye dayalı bilgiler veriyorlar. Yalnız Schiltberger'ın anıları var, Kafadar ve İnalcık bilmiyorlar, kullanmamışlar; Dr. Imber, kitabında, başka bir vesile ile yararlanmış haldedir.
"On the other hand, Schiltberger, who took part in the battle, declares that the King of Hungary was advancing in force, and that Bayezid was preparing to retreat, when The Osmanlı received sudden and substantial support from the King of Serbia."
Herbert A. Gibbons, *The Foundations of Ottoman...* op.cit., p. 220.
Gibbons, Schiltberger'e dayanarak, kurtarıcı Sırp Ordusu'nu haber veriyor. Sonuçta, Sigismund, savaşa giremiyor, bu değerlendirmeye ulaşıyoruz.

[2] Bedreddin asıldığı zaman, Jeanne bebekti, doğumu 1412, her ikisi de hem iç savaş ve hem de dış savaş gördüler, krizi yaşadılar. Her ikisi de mistik ve kurtarıcı oldular. Birbirine yakındırlar.

[3] David S. Landes, *The Unbound Prometheus*, Cambridge University Press, 1969-1991, p. 30.
G. G. Scholem, *La Kabala et Sa Symbolique*, Paris, n.d. p. 108.
(Sufism) It embraces those tendencies in İslam which aim at direct communion between God and man"
Trimingham J. Spencer, *The Sufi Order in İslam*, Oxford University Press, 1971-1998, p. 1.
Yeni Gelen'in daha önceki sayılarında yer alan Camus ve Boccaccio kutularına tekrar bakılmasını yararlı görüyorum. Öte yandan, "Devlet ve Hürriyet" içindeki "Ölüsever ve İğreti" bölümü önemlidir, esas itibariyle, bu bölüme dayanıyorum.
Yalçın Küçük, *Devlet ve Hürriyet*, İstanbul, 2006, ss. 167-192.
Türkçe'de benim okuduğum *Decameron*'lar pek kötü çeviri olmalarının ötesinde, eksiktirler. Boccaccio'yu kesmişler.

BİR YERDEN BAŞLAMALI İNSAN

■ HALİL YENİ

Nereden başlamalı bilinmez,
Kapılar kapanıp,
Perdeler çekildikten sonra.
Onlarca çiçek ekmiştin oysa
Onlarcası tohum içinde.

Nereden başlamalı bilinmez,
Şiirler yakılıp,
Türküler susturulduktan sonra.
Yüzlerce yazı yazmıştın oysa
Yüzlercesi dil içinde.

Nereden başlamalı bilinmez,
Kitaplar gömülüp,
Umutlar başka bahara,
ertelendikten sonra.
Binlerce can vermiştin oysa
Binlerce yiğit,
Ve binlercesi,
Zindan içinde.

Her biri çocuğundu,
Sustun,
Soluksuz kaldın.

Nereden başlamalı bilinmez,
Yıldızlar uzak,
Ay tutuklu,
Zifiri karanlık gece,
Bir yerden başlamalı insan
Aydınlanmak zaman içinde.

Sosyalistlerde KÜLTÜREL REFLEKS VAR MIDIR?

■ TAYLAN KARA

Yıllarca ülkedeki sosyalistlerin dilinde olan onlarca şarkı üretmiş bir sanatçı, Orhan Pamuk gibi gerici bir yazarı övmekte hiçbir sakınca görmez. **Orhan Pamuk'un roman sanatını alt üst edercesine yazdığı ve açıkça bir "siyasal İslam güzellemesi" olan Kar kitabını övenler ve onu topluma pompalayanlar solcular-sosyalistler-cumhuriyetçiler olmuştur.** Türkiye'de sosyalistlere küfreden birçok roman, bizzat sosyalistlerce topluma pompalanmıştır.

Kendisini sosyalist olarak tanımlayan bir parti, toplantısının onur konuğu olarak o sırada görevde olan bir bakanı çağırmış olsaydı ne düşünürdünüz? Bir sosyalist parti niçin toplantılarına başbakan, vali ya da üst düzey bürokratları çağırmaz?

Yanıt çok basittir: Kendini sosyalist olarak tanımlayan bir partinin varlık nedeni, hâlen yürürlükte olan kapitalist sistemi bütün kurumlarıyla yıkmaktır. Böyle bir hedefi olan bir parti için sistemin en karakteristik temsilcilerini davet etmek, kendi varlık nedenlerini inkâr etmek demektir. **Bu siyasal bir reflekstir.**

Kendini sosyalist diye tanımlayan bir parti, iktidarla ve iktidarın aygıtlarıyla uzlaşamaz; onu kesin bir dille reddeder. İstisnaları olsa da sosyalist kurumlarda siyasal refleksler görece gelişkindir.

"Bütün görüşler temsil edilsin" diye sosyalist kurumlar hiçbir zaman başbakanı onur konuğu yapmamış, bir bakanı ya da kurulu düzenin yöneticilerini, etkinliklerinin başköşesine oturtmamıştır. En genel anlamıyla bu durum, siyasal refleks olarak kabul edilebilir.

***

Türkiye'de sosyalist solda cesaret sorunu pek yoktur. Tarihine bakıldığında birçok toprakta görülmemiş ölçüde cesaret örnekleri bulunabilir.

Türkiye'de sosyalist solda bir eylem sorunu da yoktur. En ölü olduğu zamanlarda, binde bir oy alan odakları bile son derece cesaretli, son derece cüretkâr işler yapmış, hapse girmekten, işkence görmekten çekinmemiştir.

Ancak konu kültür – sanat alanına geldiğinde bu gözü pek, bu cesur insanlar; siyaseten karşı çıktıkları odakların cephesine geçmektedir. Bu olurken ne olduğunun farkında bile değillerdir. Çünkü kültür – sanat alanında hiçbir refleksleri yoktur.

***

Örneğin Sovyet döneminin önemli tiyatrocularından Meyerhold'u karşı-devrimci bulacak kadar katı bir duruş sergilerken bir paragraf sonra edebiyatta akıldışılığı ve mistisizmi temsil eden Hasan Ali Toptaş'ı övebilir. Gorki'nin yanına koyduğu yazar, en klişe postmodern yazardır. Felsefi olarak idealizme açıktan karşı çıkarken kitabında mistisizmi öven yazarı büyük yazar olarak niteleyebilir. Sol-sosyalist bir gazetenin yöneticiliğini yapmış ve Ulrike Meinhof'un mezarında poz verecek kadar antikapitalist olan bir yazar "Orhan Pamuk süper yazıyor ya" diyecek kadar kültür reflekslerini yitirmiştir. **Çünkü Orhan Pamuk'un romanlarının, Ulrike Meinhof'un mücadele ettiği düzenle olan ilişkisini onca kültürel birikimine rağmen anlayamamaktadır.**[1]

Yıllarca ülkedeki sosyalistlerin dilinde olan onlarca şarkı üretmiş bir sanatçı, Orhan Pamuk gibi gerici bir yazarı övmekte hiçbir sakınca görmez. Orhan Pamuk'un roman sanatını alt üst edercesine yazdığı ve açıkça bir "siyasal İslam güzellemesi" olan Kar kitabını övenler ve onu topluma pompalayanlar solcular-sosyalistler-cumhuriyetçiler olmuştur. Türkiye'de sosyalistlere küfreden birçok roman, bizzat sosyalistlerce topluma pompalanmıştır.[2]

Sosyalistler içinde Orhan Pamuk'a karşı olanlar ise O. Pamuk'un edebiyatındaki gericiliğe değil "Amerikancı" ya da "liberal" olmasına karşıdır. O. Pamuk'un postmodern romanları ile bir sorunları yoktur. O. Pamuk aynı romanlarıyla mensubu olduğu partisine kayıt olsa romanlarını övecek ve her platformda önerecektir. O. Pamuk'a "kötü kişi ancak iyi yazar" demek O. Pamuk'u övmektir. O. Pamuk'la ilgili tek eleştirisi "Amerikancı" ya da "emperyalizmin uşağı" olan kişi aslında O. Pamuk'u övmektedir ve sol olarak bilinen birçok mecrada bu yapılmaktadır.

***

Siyasal olarak güçlü bir refleks gösterebilen sosyalistlerin çok büyük bir çoğunluğunun kültür sanat alanında neredeyse

Örneğin Sovyet döneminin önemli tiyatrocularından Meyerhold'u karşı-devrimci bulacak kadar katı bir duruş sergilerken bir paragraf sonra edebiyatta akıldışılığı ve mistisizmi temsil eden Hasan Ali Toptaş'ı övebilir. Gorki'nin yanına koyduğu yazar, en klişe postmodern yazardır. Felsefi olarak idealizme açıktan karşı çıkarken kitabında mistisizmi öven yazarı büyük yazar olarak niteleyebilir.

Ülkemizin sosyalistinin kültür- sanat alanında tutunduğu tutamaklar Nâzım Hikmet, Maksim Gorki, Orhan Kemal vs. gibi klasiklerdir. Bu ve benzeri isimler, sosyalistler için edebiyatta "güvenli limanlar"dır. Ancak kendi "klasik sular"ından çıktığı anda, büyük bir kısmı ortalıktaki mevcut burjuva sanatının ağına düşmektedir.

hiçbir kültürel refleksi yoktur. En liberal yazarlar, burjuva ölçütlerine göre bile gerici sayılacak eserler, sol-sosyalist kültür organlarında ellerini kollarını sallayarak gezebilir. Hiçbir estetik değeri olmayan ya da apaçık gerici sanat üreticileri boy boy okurlara pazarlanır; en gerici kültür-sanat ürünleri sol kültür organlarının sayfalarından okura pompalanır.

***

Bir sosyalist "müteşebbis hürriyeti" diyen birine kolayca itiraz edecektir. Ancak aynı kişi insanı yok sayan, insanın çöküşüne güzelleme yapan bir romana karşı çoğunlukla hiçbir tepki göstermez, gösteremez.

Ülkemizin sosyalisti, "özel mülkiyet özgürlüğü" ya da "özelleştirmenin önemi" diyen birine öfkeyle itiraz edebilir; bu itirazı yapmak için gerekli ideolojik donanımı ve heyecanı vardır.

Ancak aynı kişi insanın bireysel bunalımını mutlaklaştıran, insanı gelecekten kopartan sayıklamaların en az özel mülkiyet kadar zehirli içerikte olduğunu anlayamaz. Çünkü bunun kendi dünya görüşünü dinamitleyen bir anlayış olduğunu anlayacak bir donanımı yoktur.

Ülkemizin sosyalisti, insanlara kaderine razı olmayı öneren siyasete karşı haklı olarak itiraz ve isyan etmeyi önerir.

Ancak; ülkemizin sosyalisti edebiyatta "kaderine razı olmayı öneren" bir romanı, insanın yaşamına mâhkum oluşunu güzelleyen bir öyküyü öve öve bitiremez.

İKİ KAFALILIK: KALPLER PROLETER, BEYİNLER BURJUVA

Elbette istisnaları olmakla birlikte şu saptamaları yapabiliriz:

Ülkemizin sosyalisti siyasal olarak nispeten gelişkindir.

Ülkemizin sosyalisti kültürel olarak ise son derece geridir.

Ülkemizin sosyalisti siyasal olarak burjuva sınıfından kendini ayırabilir.

Ülkemizin sosyalisti kültürel olarak burjuva sınıfından kendini ayıramaz.

Ülkemizin sosyalisti iki kafalıdır; siyaseten ilerici, kültür - sanatta gericidir.

Ülkemizin sosyalisti siyaseten düşmanları olan Mesut Yılmaz, Bülent Ecevit, Tansu Çiller gibi politikacıları reddeder ancak bu isimlerin kültür-sanat-edebiyat alanındaki ideolojik eşdeğerleri olan yazarlara övgüler düzer.

Ülkemizin sosyalistinin kafasında Nâzım Hikmet ile Hasan Ali Toptaş hiç kavga etmeden yan yana durabilir.

Bugün için sosyalistlerin en sağcı olduğu yer kültür-sanattır. Liberal ideoloji, Türkiye'de sosyalist sola kültür-sanat alanından salgılanmaktadır.

SOSYALİST SOLDA YAZARLAR NASIL DEĞERLENDİRİLİR?

Türkiye'de kültür-sanat, genellikle "sanat sepet işleri" olarak görülür. Bu bakış sol için de geçerlidir. Türkiye'de kültür-sanat alanında "sol-sosyalist bir duruş"un herhangi bir ölçütü olmadığından ayrım sadece, "güncel siyasetteki siyasal duyarlılık"la belirlenir. Sosyalist solun önemli bir bölümünde değerlendirme yaparken yazarların sadece güncel siyasetteki duruşu esas alınır. Eğer yazar güncel siyasette kendi görüşlerine yakın ise o yazarın eseri ne olursa olsun gözü kapalı övülür. Eğer yazar, güncel siyasette kendi görüşlerine uzak

ise o yazar Balzac, Dostoyevski ya da Orhan Kemal olsa bile sayfalarında yer alamaz. Sol/sosyalist mecraların bugünkü mantığına göre, eğer bugün yaşasalar Dostoyevski, Tolstoy, Hamsun ya da Balzac gerici denilerek onların kültür sayfalarında kesinlikle yer alamazdı.

***

Bu ülkede kültür-sanat alanında sol duruşun ölçüsü ne yazık ki hâlâ, "Berkin Elvan ölümsüzdür" düzeyindedir. Nâzım Hikmet'ten söz etmek, Gezi'ye güzelleme yapmak, facebookta "Deniz Gezmiş paylaşımları" yapmak, "iyi ki doğdun Orhan Kemal usta" diye yazı yazmak, AKP karşıtı olmak, bu çevreler için ilerici bir yazar olmaya yeterli ölçütlerdir.

Bunları yaptıktan sonra dünyanın en kötü romanlarını, en kötü ve en klişe şiirlerini yazabilir, en gülünç öykülerini sol, sosyalist gazetelerde "ilerici eser" diye sunabilirsiniz.

Türkiye'de sol-ilerici mecralarda kültür-sanat, çoğu kez ilerici siyasal ambalajların içine yerleştirilmiş, gerici aktivitelerdir. Gerici kültür, iktidar karşıtlığı üzerinden tavlanan topluma, sol siyasal duruş aracılığı ile enjekte edilir. Antikapitalist bir gazetenin içinde piyasa edebiyatı yazarlarının övülmesi, sıradan bir olaydır.

Aynı çevreler, Orhan Kemal'in çatır çatır pazarlanmasına, Orhan Kemal'in, ideolojik düşmanları tarafından ele geçirilmesine ve satılmasına karşı ise çıt çıkarmazlar.

Bir roman, şiir ya da öyküde, gözlere sokulan siyasal bir unsur ya da kaba bir slogan görürseniz orada mutlaka yetersiz bir eser, düşük bir estetik vardır.

Bir eserde sol sloganlar varsa, düşük bir estetik ve gerici bir ideoloji solculara yutturulmaya çalışılmaktadır.

İNSAN TAVLAMAK

Türkiye'de sol-sosyalist olarak tanımlanan yayın organlarının kültür-sanat alanındaki genel eğilimi bir tek ifadeyle özetlenecek olsa bu **"tavlamak"**tır. Okuru geliştirmek, bilinçli okur yaratmak veya bilinç üretmek değil: **İnsan tavlamak...**

Bu nedenle de ünlülere özel bir eğilim gösterirler. Parlak imza kampanyaları ile "ünlü yazardan destek", "ünlü sanatçı partimize katıldı.", "Ünlü şairden sert açıklama" vb. başlıklarını pek severler.

En gerici yazarlardan birisi yarın kendi partilerine katılsa hemen onu gazetesinde başköşeye oturturlar, gerici eserlerini öve öve bitiremezler. Oysa yazılanlar hiç değişmemiştir; sadece o yazar ile partilerinin ilişkisi değişmiştir.

Ancak bunların hiçbir önemi yoktur.

Bu çevrelerin kafasındaki okur imgesi şudur; zanneder ki açtığı imza kampanyasında ne kadar ünlü sanatçı var ise okur o kadar etkilenecek ve kendisine oy verecektir. Bunu yaparken esasen karşı çıktığını iddia ettiği kültür politikalarını bu tutumuyla bizzat kendisinin ürettiğini göremez. Okurların bilincini iğfal eden edebi metinler okurların kafasından aşağı boca edilir.

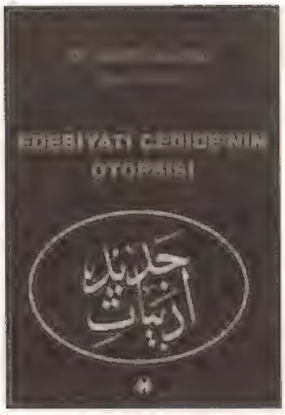

Türkiye'de kültür-sanat alanında "sol-sosyalist bir duruş"un her hangi bir ölçütü olmadığından ayrım sadece, "güncel siyasetteki siyasal duyarlılık"la belirlenir. Sosyalist solun önemli bir bölümünde değerlendirme yaparken yazarların sadece güncel siyasetteki duruşu esas alınır.

SOL KLASİKLERİN "GÜVENLİ SULARI"

Ülkemizin sosyalistinin kültür- sanat alanında tutunduğu tutamaklar Nâzım Hikmet, Maksim Gorki, Orhan Kemal vs. gibi klasiklerdir. Bu ve benzeri isimler, sosyalistler için edebiyatta "güvenli limanlar"-dır. Ancak kendi "klasik sular"ından çıktığı anda, büyük bir kısmı ortalıktaki mevcut burjuva sanatının ağına düşmektedir.

***

Ülkemizin sosyalistinin önemli bir kısmının, son derece YÜKSEK BİR SINIF BİLİNCİYLE topluma pompalanan postmodern edebiyat karşısında hiçbir refleksi ve itirazı yoktur. Çünkü bu konuda bütün reflekslerini yitirmiştir.

Ülkemizin sosyalistinin önemli bir kısmı, kültür - sanat konusunda egemen olan, genel geçer ve iklime hâkim olan zihni tamamen içselleştirmiştir.

Siyasal olarak cepheden karşı çıkıp savaştıkları ideoloji, aslında evlerini ele geçirmiştir ve bundan haberleri yoktur. **Siyasal olarak karşı çıktıkları ideolojiyi, kültür-sanat sayfalarında bizzat kendileri üretmektedir.**

RENKLER VE ZEVK TARTIŞILMAZ!

Bir sosyalist, solcu, ilerici ya da cumhuriyetçi eğer siyasette

gerici/ilerici,

kaderci/mücadeleci,

özel mülkiyetçi/kamucu,

sermaye/emek vs. gibi ayrımlar yapıyorsa (bunu yapıyor ve kesinlikle yapmalıdır) bu ayrımları kültür–sanat–edebiyat alanında da yapmak zorundadır.

Güncel siyasette kılı kırk yararken kültür - sanatta "ne olursan ol gel" ya da "zevkler ve renkler tartışılmaz" diyemezsiniz.

"Renkler ve zevkler tartışılmaz" argümanı son derece gülünç ve "solsuz"dur.

***

Hiçbir romanın üstünde "ben gericiyim" diye yazmaz.

Hiçbir kitabın üstünde "dikkat bu kitap insanı ahmaklaştırır" diye de yazmaz.

Hamdi Koç'un 2013'te Orhan Kemal Roman Armağanı verilen ancak son derece sıradan ve Orhan Kemal karşıtı romanı Çıplak ve Yalnız kitabının başında "Ethem Sarısülük, Abdullah Cömert, Mehmet Ayvalıtaş, Medeni Yıldırım ve Ali İsmail Korkmaz için..." yazmaktadır. Sanatı Nâzım Hikmet'in baş düşmanı olan sanatçılar, Nâzım Hikmet'i öve öve bitiremezler. Orhan Kemal'in sanatının ve temsil ettiklerinin can düşmanlarına, Orhan Kemal adına ödül verilir.

Hiçbir kitap "insanı uyuşturur" etiketiyle çıkmaz.

***

Bir topluma yapılacak en büyük kötülük onu bombalamak, evlerini yıkmak ya da o toplumdaki insanları öldürmekten ibaret değildir. Bunun tamiri toplumsal ölçekte çok kolaydır. Ne kadar acı olursa olsun ve ne kadar insan ölürse ölsün onların yerine birileri gelecektir. **Ancak bir toplumun aklını bozmak o topluma yapılacak en büyük kötülüktür.** Türkiye'de sol aklın bozulması, akla tecavüz bizzat sol kurumlar tarafından yapılmıştır. Dışarıdan değil içeridendir.

YENİ ÇAĞIN GERİCİLİĞİ

Postmodernizm Yeni Çağın gericiliğidir. 2020 yılında siyasette tekelci kapitalizm neyse edebiyatta ve felsefede postmodernizm odur. Postmodernizm, F. Jameson'un ifadesiyle "geç kapitalizmin kültürel mantığı"dır.

2020 yılında topluma bütün iletişim kanallarıyla yağdırılan şey, siyasette kapitalizm ise kültür-sanat-edebiyatta postmodernizmdir.

Türkiye'de sosyalistler, postmodern felsefenin kendi ideolojilerinde yarattığı yıkıcılığı anlayabilecek yetilerini yitirmiştir.

Postmodernizme karşı olmamızın nedeni kişisel manyaklığımız ya da bizim zevkimize uymamasından değildir. Bu iş "yeşil elbise

2020 yılında topluma bütün iletişim kanallarıyla yağdırılan şey, siyasette kapitalizm ise kültür-sanat-edebiyatta postmodernizmdir. Türkiye'de sosyalistler, postmodern felsefenin kendi ideolojilerinde yarattığı yıkıcılığı anlayabilecek yetilerini yitirmiştir.

giymek", "topuklu ayakkabıyı tercih etmek", "mor renkten hoşlanmamak" gibi bireysel bir tercih, bir zevk meselesi de değildir.

Bizler bir edebiyat vestiyerinden, felsefe vitrininden kendimize uygun bir edebiyat anlayışı seçen "düşünce müşterileri" değiliz.

Konuya, "renkler ve zevkler tartışılmaz; o ondan zevk alır, ben bundan" ya da "herkesin kendi tercihi" gibi aptalca bir anlayışla bakılamaz.

Hitler, "Yahudiler aşağı ırktır" dediğinde ya da bir IŞİD'çi "namaz kılmayan öldürülmelidir" dediğinde bu bir "renk ve zevk" tartışması mıdır?

Hele hele "renkler ve zevkler tartışılmaz" sloganı, sadece "BİR TEK RENGİN TEK BİR TONU"nun sistematik bir şekilde topluma pompalandığı yerde tepeden tırnağa kadar ideolojiktir.

Topluma sistematik olarak pompalanan edebiyatı "kişisel bir zevk" olarak algılamak, edebiyattan hiçbir şey anlamamaktır. Solun/sosyalizmin böyle bir bakışı olamaz, olmamalıdır.

***

Kendilerini sol-sosyalist olarak tanımlayan yayın organlarının şu gerçeğin farkına varma zamanı çoktan gelmiştir:

Edebiyatçısı bugünkü piyasa edebiyatının starları olacak bir devrim, devrim değil başka bir şeydir. **Siyasal olarak emekçilerin yanında olup kültürel olarak topluma pompalanan gerici edebiyatla yoğrulamazsınız. Bu iki başlılıkla emekçilerin yanında kalamazsınız.**

Getirmeyi tasarladığınız sistem, devirmek istediğiniz düzenden siyasal, ekonomik ya da: toplumsal olarak farklı olacaksa edebiyat anlayışınız da eski düzenden farklı olmak zorundadır. Çünkü toplumsal devrimler, sosyal, politik olduğu kadar düşünsel kopuşlar da gerektirir.

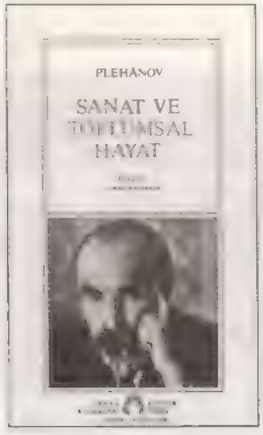

***

Güncel siyasette gösterilen ayırt edicilik, kültür - sanatta da gösterilmek zorundadır.

Sol-sosyalist-ilerici bakış, güncel siyasette nasıl ki insandan, toplumdan, insanın özgürlüğünden, eşitliğinden, kardeşliğinden, akıldan, aydınlanmadan, mücadele eden ve kaderini kendi belirleyen insandan yanaysa, kültür – sanatta ve edebiyatta da bu ayrımı ve tercihi yapmak zorundadır.

Bugün için kültür-sanat alanı gericilerin, sol-sosyalist-cumhuriyet düşmanlarının tek kale oynadığı bir arena hâline gelmiştir. Türkiye'de refleksler ilk önce solda yitirilmiştir. Ahmaklaştırma topluma soldan pompalanmıştır. Ahmaklaştırmaya karşı uyanış da bu nedenle önce soldan başlamalıdır.

Ülkemizin sol-ilerici-sosyalist toplamının başarısı ve dönüştürücülüğü, bu kavrayışın keskinleşmesine bağlıdır. Bu olmadan sadece güncel siyasette aldığınız yol sınırlı bir başarı olacak ve kültür sanattaki bu yol ayrımı her aşamada karşınıza çıkacaktır.

Bu yazı Taylan Kara'nın *Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme-2* kitabından alınmıştır.

[1] http://haber.sol.org.tr/yazarlar/taylan-kara/bir-siyasal-islam-guzellemesi-olarak-kar-romani-186742 (Erişim tarihi: 22.12.2019)
http://www.insanbu.com/eski/a_hâber497b.html?nosu=1057 (Erişim tarihi: 22.12.2019)
http://dipnotkitap.net/DENEME/Kara_Kitap_Tahsin_Yucel.htm (Erişim tarihi: 22.12.2019)
http://ilerihaber.org/yazar/orhan-pamukun-tuhafliktaki-paralel-yaziciligi-61554.html (Erişim tarihi: 22.12.2019)
http://kitapeki.com/kirmizi-sacli-kadinda-rastlantilar-ve-saplantilar/ (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[2] https://www.youtube.com/watch?v=RbxS0z2A59g 20:20sn (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[3] http://www.insanbu.com/eski/a_haberd6ad.html?nosu=1619 (Erişim tarihi: 22.12.2019)
https://www.youtube.com/watch?v=9b8Pr6fTeXw (43 dakikadan sonra) (Erişim tarihi: 22.12.2019)

12 EYLÜL KARANLIĞINDA ZONGULDAK'TA BİR SANAT ÖNCÜSÜ ŞAİR MEHMET YILMAZ KARAİBRAHİMOĞLU'NUN ARDINDAN

"SON SOLUĞUMU SONA SAKLADIM YİNE"

■ BİROL ÜZMEZ

12 Eylül sonrasının karanlık dehlizlerinde nasıl bir manevra yapmak akıllarına geldi de Tusak gibi bir oluşumu hayata geçirdiler, şimdi düşününce insanın helal olsun diyesi geliyor.

O koşullarda Zonguldak'ta kısa adı TUSAK olan TURİZM KÜLTÜR SANAT GELİŞTİRME KOOPERATİFİ'ni kurup sanatsal faaliyetleri sürdürmeyi başardılar. Kooperatif olduğu için dernekler yasasına tabi değildik ve Emniyet Dernekler Masası bizi denetleyemiyordu. Karışamıyorlardı bize. Ben bu çalışmaların bir bölümüne dahil oldum. Öncesinde çok ses getiren Keşanlı Ali Destanı tiyatro oyununu sahneye koymuşlardı. Mehmet ağabey futbolcu avına çıkan menejerler gibiydi. Yetenekleri keşfedip ne yapıp edip onları Tusak çatısı altına dahil etmeyi başarıyordu.

Ben o zamanlar aktif olarak fotoğrafla ilgileniyordum. Ödüller alıyordum, sergiler açıyordum. Mehmet ağabey beni Tusak'a davet ettiğinde, "Gel birlikte bir şeyler yapalım, güçlerimizi birleştirelim" dediğinde hiç tereddüt etmeden kabul ettim. Güvendiğim bir insandı. Sözü özü birdi. Tusak'ın Görsel Sanatlar Kolunu kurduğumuzda, pek çok etkinlik yaptık, bir kez fotoğraf festivali düzenledik.

O zamanlar tiyatro çalışmalarına ağırlık veriyorlardı. Her kapı açılırdı, yüzümüze hiçbir kapı kapanmazdı. Aynı yıllarda Zokev vardı, Hasad, ardından Çağdaş Hasad vardı ama Tusak çok başkaydı. Okul gibiydi. Zonguldak'ta çok şeye damga vurdu.

Fatma vardı, Mehmet ağabeyi çok severdi. Fatma her şeyimizdi, elimiz kolumuzdu. İyilik meleğimizdi. Adını unuttuğum çok iyi insanlar vardı, Meral vardı mesela, neşe kaynağımızdı, pozitif enerjimizdi. Özer vardı, ışıkçımızdı. Elbette başkanımız Oktay Hancıoğlu'nun katkısını ve desteğini anmadan edemeyeceğim.

Dalyan Gümrük Hanı'nın altıncı

> Daha sonraki yıllarda Bilgesu Erenus'un Misafir oyununu sahneye koyduk. Yanlış hatırlamıyorsam, yönetmen bu sefer Mehmet Yılmaz'dı. Oyunun müziklerini benim yapmamı istemişti. **"Ben ne anlarım tiyatro müziğinden" dediğimde, "Senin çok iyi plak arşivin var, al bu eseri oku, konuya uygun müzikleri bulursun" deyip topu benim üstüme attı.**

katında küçük bir odamız vardı. Odamız çok küçüktü ama hayallerimiz büyüktü. Zamanla odaya sığamaz olduk, yan oda, karşı oda, çapraz oda derken tüm altıncı kata yayıldık. Pek çok kol oluşturuldu. Görsel Sanatlar, Müzik, Resim, Karikatür kolu derken üye sayısı artmaya başladı. Bu çoğalma beraberinde bazı sıkıntıları da getirdi. Şu anda ayrıntılarına pek girmek istemiyorum, konuşmak da istemiyorum ne yeri ne de zamanı. Bizler yani içinde Mehmet ağabeyin de olduğu oluşum seçimleri kaybettik. Mehmet ağabey buna çok üzüldü. Tusak içinden böyle kuruculara bir muhalif yapının çıkması onu derinden yaraladı. Elini çekti. Ben de ayrılıp Zonguldak Fotoğraf Grubunu kurmuştum.

ZONGULDAK'TAN SARIYER'E TURNE

Neyse biz başa dönelim.

Türkan Karaaslan hocayı Batakhane Güzeli oyununu yönetmeye ikna ettiler. İyi bir öğretmen, iyi bir eğitimci kültürlü bir hocaydı. Disiplinliydi, oyuncuların canına okurdu. Bir sahneyi on kez, yirmi kez bıkmadan usanmadan çalıştırırdı.

O dönemlerde Zonguldak'ta öğretmenlik yapan Kadir Şişginoğu, Özer Başar resim öğretmenleriydi. Kadir iyi bir grafikerdi. Çok yetenekliydi. Tusak'ın logolarını tasarlayıp çağdaş bir çizgiye oturtup kurumsal bir kimlik kazandırdı. Özer'in değişik resim anlayışı vardı. Çok farklı kafa yapıları, değişik bakış açıları, sanat anlayışları vardı. Bu iki yakın arkadaş Batakhane Güzelinde de rol aldılar. Oyunun dekorlarını, kostümlerini tasarladılar.

Batakhane Güzeli müzikal bir oyundu, çok keyifli ve eğlenceliydi. Biz bu oyunla Sarıyer Belediyesi'nin Amatör Tiyatrolar Şenliğine katılmıştık.

EKİ'den şu mavi otobüslerden tahsis edilmişti. Turneye giden tiyatro kumpanyaları gibiydik.

Oyunun yazarı Erman Canatan da gelmişti oyuna. Türkiye'de daha önce hiç sahnelenmemişti, ilk kez Tusak sahneye koyuyordu oyunu, bu açıdan bir ilkti. Ayrıca amatör tiyatro olmamıza rağmen ilk kez oyun için yazarına telif ücreti ödemiştik. Sonradan oyunun bizim sayemizde yolu açıldı, adı duyuldu ve Devlet Tiyatroları bile sahneledi.

Yazar da oyunumuzu çok beğenmişti. Ardından biz oyunu Zonguldak'ta birkaç yerde daha sahnelemiştik. EKİ'nin sinemalarında, Kilimli'de Karadon'da tıklım tıklım salonlarda seyirci karşısına çıktık.

Yılmaz Yöndem vardı, efsaneydi duysa da birkaç kelam da o etse.

Mehmet Yılmaz, zor bir oyunu sahneye koyma cesaretini göstermişti. Oyuna Brecht'vari bir yorum kattı. Dekor yoktu, sadece siyah küpler ve bir tahta valiz vardı, oyuncular, seyirciler dekorun bir parçasıydı. Belki de hayalini gerçekleştiriyordu Mehmet ağabey. Misafir'de söylemek isteyip de, anlatmak isteyip de, haykırmak isteyip de haykıramadıklarını aktarıyordu.

KUŞKONMAZ İNCELİĞİNDE

■ MEHMET YILMAZ KARAİBRAHİMOĞLU

ne zaman baksam
sütliman deniz gözlerine
kuşkonmaz inceliğinde
boynu uzar nilüferlerin
yeşile keser tekmil dağlar
coşkuyla atar yüreğim
on yaşında çocuk gibi
uçurtma salarım gökyüzüne

durur akrep yelkovan
dumura uğrar zaman
nabzım nabzında duyulur

ne zaman baksam
sütliman deniz gözlerine
kuşkonmaz inceliğinde
sevda şiirleri dökülür dilimden
gözümün önünden karanlıklar silinir
geçmiş bırakılır kendiliğinden
tozlu sayfalarına tarihin
ne hasret kalır ne kin
sular gibi çağıldar yüreğim
durur akrep yelkovan
dumura uğrar zaman
sevincim fizan'dan duyulur

ne zaman baksam
sütliman deniz gözlerine kuşkonmaz inceliğinde
on yaşında bir çocuk
yaşamaya başlar içimde

Oyun günü gelip çattığında, Belediye Sineması hınca hınç doluydu. Oyun bitiminde Bilgesu Erenus teşekkür konuşmasının ardında bir şarkı okudu. O yıllarda Şarkılarımız Kardeştir isimli bir albümü çok popülerdi. Ardından Müştak Erenus da bir şiir okumuştu. Salon yıkılmıştı alkıştan.

BİLGESU ERENUS'UN MİSAFİR OYUNU

Daha sonraki yıllarda Bilgesu Erenus'un Misafir oyununu sahneye koyduk. Yanlış hatırlamıyorsam, yönetmen bu sefer Mehmet Yılmaz'dı. Oyunun müziklerini benim yapmamı istemişti. "Ben ne anlarım tiyatro müziğinden" dediğimde, "Senin çok iyi plak arşivin var, al bu eseri oku, konuya uygun müzikleri bulursun" deyip topu benim üstüme attı.

Sonraki günlerde ben oyunun provalarına da katılıp sahne sahne arşivimdeki plaklardan seçme yapıp, kaset doldurup tiyatro eserinin müziklerini yaratmıştım. Normal insanlar değildik biz. Gerçi hâlâ daha değiliz☺

Misafir'i Boğaziçi Üniversitesi Amatör Tiyatrolar Şenliği'nde sahnelemiştik.

Gene EKİ'nin mavi otobüsüyle gitmiştik, bu kez bize öğrenci yurtlarında yer ayarladılar. Uyuyana aşk olsun. Okulun öğrencileri cıvıl cıvıl, çok üst düzey kaliteli bir ortamdı.

Oyun çok beğenildi. Eh, müzikler de etkileyiciydi elbet.

Sonra biz oyunun Zonguldak'taki galasına yazar Bilgesu Erenus ve eşi şair Müştak Erenus'u davet ettik. Bu işler hep Mehmet ağabeyin başının altından çıkıyordu.

Oyun günü gelip çattığında, Belediye Sineması hınca hınç doluydu. Oyun bitiminde Bilgesu Erenus teşekkür konuşmasının ardında bir şarkı okudu. O yıllarda Şarkılarımız Kardeştir isimli bir albümü çok popülerdi. Ardından Müştak Erenus da bir şiir okumuştu. Salon yıkılmıştı alkıştan.

Misafir oyununun yazarı Bilgesu Erenus, "kim misafir, kim değil", "çevrenizle ve kendinizle gerçek bir uyum içindeyseniz bu oyunu görmeseniz de olur," diyordu oyunun sunuş yazısında.

Misafir, bir yerden başka bir yere hatta başka ülkeye gitmek zorunda kalanların öyküsünü anlatıyordu.

Daha iyi bir yaşam uğruna acılarla savrulanların hikâyesiydi.

Misafirlikleri daima yüzlerine vurulanların, ırkçı saldırılara maruz kalanların...

Davetli gelip davetsiz muamelesi görenlerin... Hep "Alamancı" olanların...

Oyunda insanın gözüne sokulan bir durum yoktu; anlayana ise çok katmanlı ve çok boyutlu yaşam durumlarının sergilenmesi vardı.

Mehmet Yılmaz, zor bir oyunu sahneye koyma cesaretini göstermişti. Oyuna Brecht'vari bir yorum kattı. Dekor yoktu, sadece siyah küpler ve bir tahta valiz vardı, oyuncular, seyirciler dekorun bir parçasıydı. Belki de hayalini gerçekleştiriyordu Mehmet ağabey. Misafir'de söylemek isteyip de, anlatmak isteyip de, haykırmak isteyip de haykıramadıklarını aktarıyordu.

Sahi bu dünyada "kim misafir kim değildi ki?"

Mehmet ağabey her zaman yaratıcı fikirleri olan biriydi. Onun için söyleyeceklerimiz, anılarımız yazmakla bitmez. Karya Kitabevi macerasına girersem satırlar yetmez.

Şimdi Korona bizim hayallerimizi de çaldı, düşlerimizi de ele geçirdi, hafızamızı silmeye çalışıyor. Bizi birbirimizden uzaklaştırmaya çalışıyor. Ama Nafile. İşte düşününce, o birlikte el ele, omuz omuza verip yan yana yürüdüğümüz menfaatsiz çıkarsız arkadaşlıklarımız, dostluklarımızı anımsadıkça bir tebessüm beliriyor maskemizin altından.

Tarık Dursun K.'nın dediği gibi:
Giden sevgiliye

Kuş mu ne uçtu gitti, tayyare mi ne düştü
gitti.
Kendinizi anlatırsanız hikâye hikâye olur
gerçek gerçek olur.
Evet bitti. Bizim hikâyemiz bu kadar
hepsi hikâye.

Rahat uyu Mehmet ağabey, mekânın cennet olsun!

Eylül 2020, Zonguldak

BURSA'DA BİR MAHPUS DAMINDA

GÜLER KALEM

Bursa'da bir mahpus damında
Eskimiş iki bavul, bir sepet
Çula sarılmış bir yatak
Başında kocaman kara bir papak
Topukları hazır ol'da bekleyen bir ses
Ben "Nâzım Hikmet"

Sen,
Çiçeklere şarkı söyleyen adam
Avuçlarında tavşan yavrusuyla
Çilek kokuları yükselirken koridorlardan
Nasıl da yaşam yaşam kokar ellerin
Ve buğusu çakmak çakmak gözlerin

Sen,
"Fabrika" anlatsan tıkır tıkır işler tezgâhların
Ve dokuma iplikten kumaşlara gider işçi ellerimiz
Tahta rendeleyen, bez dokuyan atölyelerimiz
Ve kumaşın halisini üreten
Komün yüreklerimiz

Yalnız dokumalar mı yapar?
Şiirler yazar yürekleri dokursun
Ürettiğin her sözcükte bir telaş
Bir yetişme kaygısı

Sen
Gelsen bir akşam
Bir rakı sofrasında, karşında Piraye
Ve gözlerinin içi gülen Memed böğründe
Varsın on yılın gitsin ömründe
Razısın bir tek akşamlık o geç gelecek saadete

Sen
Çıkıversen avluda
Bir dost selamı versen
Dağlara bakan gözlerinde mavi bir sızı
Kavaklar canlanır belleğimde
Uçsuz bucaksız pınarların serinliği değer alnıma

Sen
Umudun güzel gözlü delikanlısı
Burulan bir şeyler var aramızda
Sen say özlem,
Ben diyeyim memleket...

KIZILIRMAK'IN PENCERESİNDEN
Hasan Hüseyin

■ HATİCE EROĞLU AKDOĞAN

Hasan Hüseyin ilk şiirlerini '50li yıllarda Dost, Yelken, Ataç, Varlık dergilerine gönderiyordu. Dost'ta 1959'da yayınlanan "Ağustos Şiiri" çok dikkat çekmişti. **Onca yıl içinde hayat tecrübesiyle birlikte şiiri de büyümüş, sözcükler aralarında örgütlenip yeni yapılar oluşturmuştur.**

Yazınımızda Hasan Hüseyin aynı zamanda çok renkli, çok sesli, çokça yalın imgeli nehir şiir biçiminin de ehlidir. Onu, altmışlı yıllarda yayınlanan, uzun soluklu türkü tadındaki nehir şiirleriyle daha çok sevmişizdir. Daha öncesi süreçte yaşamın zor olduğu kadar yer yer çekilmez yanları arasında şairin benliğinde yeşeren bir şiir sancısı vardır elbette.

insan karıştırıyor bazen/ölmek mi yaşamak/yoksa yaşamak mı ölmek/ Şair bin bir zorluk içinde eğitim görüp diplomayı almış ve öğretmenliğe başlamış. Hapsedilmiş. Öğretmenliği elinden alınmış. 32 yaşında görmüş geçirmiş biri olarak saçları ağarmış. **/ağaç görmüş /yakmışlar/ kanat görmüş/kırmışlar/şimdi de/ düşmüşler insan izine/** İçinde öfke ve karşısında memleketin kahırlı yaşamı, yüreğinde çağlayan gibi akıp suyu köpürten sözcükler çoğaltmıştır. Yazmış yakmış, yazmış bir kenara bırakmış; okumuş, silmiş düzeltmiş... İçinin durulandığını düşündüğü ana kadar çalkalanmış ve sözcüklerin zirveyi zapt ettiği noktada soluğunu bırakmıştır. **/gitmek/ nehirlerle yan yana/gitmek/nehirler gibi zor/nehirler gibi çetin/nehirler gibi umutlu**

H.Hüseyin ilk şiirlerini '50li yıllarda Dost, Yelken, Ataç, Varlık dergilerine gönderiyordu. Dost'ta 1959'da yayınlanan **"Ağustos Şiiri"** çok dikkat çekmişti. Onca yıl içinde hayat tecrübesiyle birlikte şiiri de büyümüş, sözcükler aralarında örgütlenip yeni yapılar oluşturmuştur. **/yüreğim/yaralı kuşum/topla ve aç kanatlarını/** Onun açığa çıkan şiirleri şiire dair poetikasını da beraberinde getirmiştir. Tanımladığı gibidir şiiri: *"Okuyanı, dinleyeni daha ilk sözcükte -ki sözcük değildir o- ilk dizede -ki o dize değildir o- etkisi altına alır şiir. Birdenbire bir yeni yol açılmıştır önünde, düşünmeden yürüyüp gidersin o yolda."*[1] Elbet bu kadar değildir. Daha öte, daha çok katmanlı anlam içerir şiir. Her tarif içinde tarifsiz yeni sözcükleri getirir. **/kıtlıklarda kıyımlarda kurbanım aman/seçimlerde sayımlarda ben varım aman/kerpiçlerde küllüklerde hayranım aman/şenliklerde şölenlerde ben yokum aman/**

ŞİİR VE OKURU

"Şiir, okunulurken (dinlenilirken) tadına varılan şeydir. Okuyup okuyup başa dönülerek, bir kez daha bir kez daha okunularak 'ne diyor bu sözler?' diye kaş çatılıp düşünülerek tadına varılmaya çalışılan şey, şiir değildir."[2] **ben ki uçan kuşu kıskanırdım oyun çağımda/nehirleri yağmurları selleri kıskanırdım/ buluttan gemilerimle aşardım duymadığım/[denizleri/** Altmışlı yıllar

Hasan Hüseyin 1978'de öldürülen eleştirmen Bedrettin Cömert'i anma toplantısına katıldığı ODTÜ'de.

Hasan Hüseyin için dolu dolu akan şiir yıllarıdır da. Kavel (1964), Temmuz Bildirisi (1965) ve sıradaki Kızılırmak(1966). Belki de bundan sonra gelecek on yılda yazılan şiirlerin dağarcığı Hasan Hüseyin için hızlı değişim ve dönüşümlerin olduğu '60'lı yıllarda kendini doldurarak yeni boyutlara geçer.

gün gelir biz de görürüz yedi rengini deryaların/gün gelir biz de ölürüz hey bekleroğlu/yaşamak gibi güzel/ TİP'te ve sendikada tarihi sürecin getirdiği sorumluluk, ekmek işçiliği, şiir işçiliği ve ailesi. Tüm bunların arka planında Hasan Hüseyin için şiir hep vardır. Soluklandığı, yalnızlaştığı her anda ozanlığı yüreğini kabartır. 1965 yılı ağustosunda "Temmuz" adını verdiği bir oğlu olmuş ve yaşamını sürdürdüğü Ankara'da omzundaki yük ağırlaşmıştır. Kızılırmak'ı oluşturan dizeler kurmuş; gidip gelip işlemektedir. Bir gün kapısını çalan Dost dergisi, yayınlamak için kendisinden şiir ister. Şair "olur" diyerek üstünde çalıştığı Kızılırmak'tan önce bir bölüm vermeyi düşünür. Dergi yetkilisi ise okumak için şiirin bütününü alır. Ve Dost dergisi şiirin bir parçasını değil bütününü yayınlamaya karar verir. Böylelikle Kızılırmak Dost'un 1966 yılı Eylül sayısında akıp yol almaya başlar.

60'lı yıllar emek güçlerinin dinamik güçlü bir damara tutunma ve gelecek için sağlam bir örgütlenme yapısı oluşturma gayreti vardır. Dergiler, kitaplar bulunduğu her yerde su gibi okunuyor. **/tavında demir/tavında toprak/ve tavında yürek gibi kabarık/** Kızılırmak şiirinin basıldığı Dost'un ilgili sayısı kısa sürede bitti. Hasan Hüseyin Kızılırmak şiiri üzerinde çalışıp dururken bir kere elinden çıkmış bulundu. Şiirin dergide çıkmasından sonra bir yayınevinden "çok büyük bir şiir bu" denilerek kitap olarak basılma önerisi geldi. Şair öneriyi kabul edince baskı hazırlıklarına geçildi. 1966'nın Aralık ayında Kızılırmak kitaptan da akar oldu. Mürekkebi kurumadan imza günü yapıldı. Aynı gün Hasan Hüseyin ODTÜ'de düzenlenen geceye de yetişip şiir okudu.

KIZILIRMAK VE DEVLET

Kızılırmak'ı **"Kandan Kına Yakılmaz"**'la ortak kitap halinde 7. baskıya hazırlayan Azime Korkmazgil, Kızılırmak'ın ilk kitaplaşmasından sonraki serüvenini de bu baskıya ekledi.*"Egemen sınıflar iktidarı, 'temel hakları korumak için kanun' tasarlamıştı. Buzlar çözüldükçe, dolu yağdıkça, yel*

estikçe, kızara köpüre akıyordu Kızılırmak"[3] demişti.

Hasan Hüseyin 29 Ocak 1967 tarihli TİP gecesi için 'eğlenceli' bir metin hazırlamakla uğraştı. Bundan önceki gün çalıştığı Akis dergisine gelen sivil bir polis tarafından basın savcısına ifade vermeye çağrılmıştı. Pazartesi savcılığa ifade vermeye gitti. Savcı şaire değil, şiiri bildiğini düşündükleri bilirkişiye inanıp onu 30 Ocak 1967'de tutuklatıp Ankara Merkez Cezaevi'ne kapattı. **/anlamak yasak değildi benim ülkemde/ anlatmak yasak/** Soğuk bir Ankara kışında Kızılırmak'ın akışı önüne ilk böyle geçtiler. Eşi Azime Korkmazgil koynunda bebeğiyle cezaevi kapılarına gitti geldi. Şair, vekilleri Halit Çelenk, Niyazi Ağırnaslı ve Minnetullah Haydaroğlu'nun da katıldığı 9 Mart 1967'deki duruşmasında tahliye edildi. **/yıldızlardan yıldızlara kurulu hamağımda/mapusane türküleri söylerdim geceleri/bir uzak sel sesiydi o kaygan günlerimde ekmek [kavgası**

ve bir somun ekmek kaldırımlarda/ve bir garip hamal kaldırımlarda/ve bir vatan ölüsü kaldırımlarda/ İlk bilirkişi demek iyi bilememişti ki, bu sefer üç profesör bilirkişiliğine göre Kızılırmak'ta suç bulunmadı. Savcı cezada ısrarcıydı. 28 Kasım 1968 tarihinde 3 yıl ağır hapis, sürgün ve medeni haklarına kısıtlama cezası verildi.

Yargıtay bundan yaklaşık 1 yıl sonra (10 Eylül 1969) mahkûmiyet kararını bozdu. Yargıtay ilamında *"Sanığın gelmesini istediği ve beklediğini söylediği düzenden komünizmi kastettiğini kabule elverişli bir sebebe de rastlanmamıştır"* deniliyordu. Yargıtay'da alınan kararı avukat Halit Çelenk, TİP'ten milletvekili adayı olarak Çorum'da seçim çalışması yapan Hasan Hüseyin'e bildirdi. Bundan sonra alt mahkeme Yargıtay'ın kararına uymak zorunda kaldı. Şiirin iyiyi ve güzeli mükemmeliyet katında arayan sancısı sonsuzdur. Yokluktan, yoksunluklardan; kandan, ateşten çaresizliklerden çıkış aramaya çalışmaktan dolayı sancı çekip şiire sapmak da kolay değildi. Ozanı ile birlikte şiiri de tutuklu kaldı. Kızılırmak'ın ikinci baskısı 1970 yılında yapılabildi. Bunu yenileri takip etti.

KIZILIRMAK GİBİ KESİNTİSİZ ŞİİR

Başa saracak olursak Kızılırmak, Dost'ta 1966 Eylül ayında yayınlandıktan sonra Hasan Hüseyin'le aynı derginin ekim sayısında kısa bir söyleşi yapıldı. Söz konusu söyleşide Hasan Hüseyin'in şiir anlayışı ve poetikasına dair ipuçlarına da rastlanır. Mesela Hasan Hüseyin, *"Neden şiir sanatı hakkında yazılar yazmıyorsun?"* sorusuna, *"Benim işim şiir yazmaktır! Şiir, şiir sanatı hakkında yazılar yazılarak değil ortaya iyi şiirler konularak savunulur"*[4] der.

ve der ki kitabın orta yerinde/ bütün ırmakları dünyan/kızılırmaktan geçer/Bir ve önemli soru da Kızılırmak şiirine ilişkindir: *"Kızılırmak'ı bölümler halinde vermeyi neden düşünmedin? Böyle upuzun birliği sağlamak güç olmadı mı?"* Şair yanıt verir: *"Kızılırmak bölüm bölüm akmaz ki.. Kızılırmak bütün bütün akar! Bir nehri, başı ve sonu arasında düşünebiliyor musunuz? İşte, mesele budur! Herkes kendi soluğuna göre okusun.* **/kırdım kırkıncı kapıyı/kandım o pınarlardan/başladı uğul uğul uğuldamaya/ bütün ırmakları dünyanın/kızılırmak/kızılırmak**

Söyleşi içinde bir başka soru da: "Bir yıllıkta, senin için 'şiirlerinin başı-sonu belli değil. Şiirlerinden küçük parçalar alıp da örnek diye göstermek güç oluyor' gibi laflar ediliyor. Ne dersin?" biçimindedir.

hani derya içre olup da deryayı bilmeyen balıklar/[gibiyiz/ve işte atom bombalarıyla korunur açlığımız/ Hasan Hüseyin bu soruya da kendi üslubuyla karşılık verir: *"Öyle mi! kimmiş o parçacı? Eşantiyon dağıtmıyoruz biz! Otlakçılarla işimiz yok bizim! Şuna-buna laf atmak için, içki sofralarında şiirseverlik tadımlık dize ezberleme merakı olanlar başka kapılara baksınlar! Her şiir, başlı başına bir yapıdır, bir sentezdir; ya bütün halinde vardır, ya da yoktur. Bir şiirden tadımlık dize seçme alışkanlıklarını yenemeyenler, şiir sanatını en az elli yıl gerilerden izliyorlar demektir. Bu alaturka bir şiir anlayışıdır; alaturkalıktır."*

Kızılırmak da parçalarıyla birlikte bir bütündür. Bütünlük içindeki parçalar onun yoluna devam etmek için soluklandığı sözcükler durağıdır.

vurun kanatlarınızı karanlığa kuşlarım

geçin sıcak ırmakları kuşlarım

kızılırmak kızılırmak akın kuşlarım

[1] Hasan Hüseyin, Acılara Tutunmak, 1981 Bilgi Yayınevi Ankara, "Bir başka pencereden" s.11.

[2] Age, s.11.

[3] Hasan Hüseyin, Kandan Kına Yakılmaz-Kızılırmak, Bilgi Yayınevi, s.218.

[4] Söyleşinin tamamı için bkz. Dost, 18. Cilt, Ekim 1966, s.19-20.

KENTE YENİ GELENİN AKŞAMI

■ SELAMİ KARABULUT

yorgunluğuna katlanmak zor akşamların
bağdaş kurup oturduğunda çarşılara

göğün uzaklığına alışkın değil kalbim
ne kadar uğraşsam okunmuyor alfabesi

sakarım ve bir adım sonrası yok
beni gecenin burcuna ulaştıracak basamağın

tuhaf bir kibarlık sevicisidir kentin ağzı
süslü ve yavan, üstelik çokça riya

neden hiçbir dile uygun değil telaffuzu
unutmamak için mırıldandığım adım

ay bile bir oyuncak gibi asılı orda
ışıltılı ve yukarıdan bakan evlerin arasında

ah nasıl da ağır ve keskin kentin töresi
gün boyu ip gibi boğdu beni önyargının ipeği

hışımla inerken yüzüme akşamın kırbacı
meraklı bakışları nasıl atlatıp bulacağım evimi

ÜLKE VE İNSAN

■ CAFER YILDIRIM

buğulu bir dalgınlık içinden ansızın sıyrılan ve billurlaşan
en çok o iki siyah zeytin tanesi gibi parlayan bakışların kaldı bende
sen baktıkça anlamdan anlama kavuşurdu hayat, göklerinse genişlerdi alanı
başlangıcın tedirginliğinden uzaklaştıkça, kelimelerin çoğaldıkça
sen kendin olurdun ve dönüşürdü varlığın, meğer ne kadar birikmişsin
meğer ne kadar birikmişsin, bir an genç bir kız olurken
bir zaman sonra tepeden tırnağa kadınlığa bürünürdün

hangi halin gerçektir, hangi halin öykünmedir
hâlâ sınırını çözebilmiş değilim, çokça bir önemi de yok
her hal ve çünkü her duygu fazlasıyla yakışıyor sana
her kisvende yepyeni bir dünya canlanıyor
tarlalardaki tohum çatlayıp özünden yükselmek istiyor
baharın ruhu kaplıyor yeryüzünü; taranan saçlar, etiketi kopartılıp
giyilen giysiler, dokunulan tenler ve yayılan kokusu gibi erguvanların
bir başlangıcın tarihi olan yepyeni günler gibi
o günler gibi şen ve gerçek
her şey ziyadesiyle tamamlıyor seni

ülkeler böyle dirilir onca ölümün derinliğinden, pusundan, tuzağından
kuşatılmış halklar ancak böyle kurtulur kıstırıldığı kapanlardan
gözlerinin başladığı yerde susardı bütün kuşkular, inanmanın mabedi olurdun çünkü sen
sokulgan, munis ve her şeye yeterken bir bakışın; peki nedendi bir parsa dönüşmen
öyle itina ile korunurken yani yerin, örselenmelerin öylesine uzağındayken
gözlerin ki kaşlarınla mutena, iki siyah elvan, nazarlar nazarında mütemadiyen
mütemadiyen ışıyan ve vaat eden iki dünya

şelaleler ki yıldızlara benzer, köpükleri ve bembeyaz akışlarıyla
tam da şelaleler gibi düştüğü yerde kalan ve son şeklini alan merhalendir
kızdığın, bunaldığın zamanlarda kanatlarının bir nefes gibi kabarıp inişini izlediğim
kırılışın ve çaresizliğin gölgesinde nasıl beklenirse öyle beklediğini bildiğim
o ki bana daima aslına en uygun, en sahici resmiyle iletmiştir suretini
seni anlatmak için arayıp da bulamadığım kelimeler, iç bakışlar, iç zamanlar onda buldu anlamını
bu yüzdendir belki ağzının lokma haline korunak olan uzvun da hayalimde senin
dudaklarına gölge düşüren, o cem'ine mana ekleyen

seni bana bütünüyle anımsatan aralıksız gülümsemelerini
kahkahaya benzeyen gülüşlerini tabii ki unutmadım

benliğimi birden kuşatan, yaşadığım kente anlam katan
elin olur muzip ve ani bir eda ile ağzını kapattığın
sen susarken de uğuldardı kalbim, konuşurken de
utanışlarını da sevdim senin, utanma taklitlerini de
perde perde kızıllaşan bir yaz akşamına benzeyen
ya da orda, tam da orda duran çatlamış bir nardı iki yanağın

aklın bütün yolları kapalıdır, kalbin vaadi nereye kadar sürer
hangi geleceği devşirebilir ki sapakları karla örtülmüş talihsizler
bu yüzden belki senin yürüyüşlerini de sevdim
bir yaprak gibi yolların kenarında ve dünyanın ortasında sanki bir başına
aynı giysiler, aynı endam, aynı ruh-u tarumar haletinde
her insan, sonunda kendisiyledir hayat denen serüvende
saçlarının yumuşaklığından bir ipek yalnızlığı düşüyor içime
her sabah uyanırken nedense ben seni düşünüyorum

işte şehir boğucu bir buğu içinde ve soğuk
ruhunda saklanmış melekler miydi aklını çelen düşünceler
nasıl da yordun beni gereksiz ve o kadar anlamsız uzaklaşmalarınla
her seferinde emin bir eda ile inkâr ettiğin, inkârlarınla kalbimde yaralar açtığın
sesinin tınısından hiç bitmeyecek bir senfoninin armağan kaldığını biliyorum artık
onca esmerliğine rağmen ellerinin neden kar gibi beyaz
olduğuna şaşırıyorum hâlâ, kalem kalem oynayan parmakların
karmakarışık kâğıtlara harfler yazıyor, kâğıtlara benim adımı yazıyor

sen harfler yazar çizgiler çizerken, sen sorular sorup cevaplar beklerken
sen alınır, sen gülümser, sen neşelenir ya da küserken
savaş ülkelerinde çocuklar tabut kadar soğuk evlerde
yaşamak için çırpınıyor dedim mi ben sana
o ülkelerde artık kar altında sobalar yanmıyor
fırınlar işlemiyor, ambulanslar çalışmıyor dedim mi
televizyon ekranlarında harbin mesaisine kalıyor aydınlar
en adil söz en arka sırada yer bulabiliyor ve vicdan
yazılıp silinen bir tebeşir tahtasına benziyor
yoksa neden yaralı beyaz bir güvercin gibi
çırpındıkça bedenine kan sıçrasın suriye'nin

dedim mi ben sana, sen gülümsedikçe güzeldir bir ülke
sana armağan olsun türkiye

GÖLGESİZ GİDECEKLERİN ARASINA KÜRESELLEŞME DE KATILACAK

■ ÖNER YAĞCI

Bu dönemde, Cumhuriyet'le birlikte hilafetin kaldırılması, dinin baskısındaki aklın özgürlüğe kavuşması, laik eğitim ve hukukun uygulanmaya, çağdaş kültürel değerlerin tanınmaya başlanmasıyla güçleri ellerinden alınan din tüccarları, devrimci kararlılığın yok olmasıyla başlarını kaldırdılar. **Avrupa'daki ırkçı rüzgârlardan esinlenen, kurulacak olan Yeni Düzen'den yana olan yerli ırkçıların seslerini yükseltmeye başlatmaları da yakın tarihimizin bu döneminin gerçekliklerindendir.**

Roma saldırganlığına, Haçlı Seferlerine, Moğol saldırısına, Selçuklu kırımlarına, Kızılderili katliamlarına, Afrika talanına, Nazi barbarlığına kadar gitmeye gerek yok; emperyalist paylaşımın didik didik ettiği, *Sevr* dayatmasıyla karşı karşıya bıraktığı Anadolu; *Kurtuluş Savaşı*'yla bu dayatmayı *Lozan*'a dönüştürmeyi başardıktan bir süre sonra bile yeni belalarla savaşmak zorunda kaldı.

1920'li, 1930'lu yılların kuruluş ve yapılanma döneminden sonra yaşanan 1940'lı yılların aydınlık-karanlık savaşımında karanlık güçlerin üstün gelmesi sonucunda bazı adımlar atılmaya başlandı. Bu adımlar *Amerikan yaşama biçimi*nin özendirilmesini de getiriyordu ve 1950'li yılların başında *Küçük Amerika olmak!* düşü bela oldu toprağımıza.

Bu yaşama biçimi, bu düş, *soğuk savaş* yılları ve *sol düşmanlığı* politikasıyla karşıt sesleri susturup egemenliğini pekiştirirken kendi ideolojisi ve kültürü dışındaki her şeyi de yok et-

meye başladı.

Cumhuriyet'in çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı amaçlayan, bunun için bağımsızlıkçı, laik, devrimci, ulusçu, halkçı, devletçi ilkelerle kendisini ifade eden ideolojisinin Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra adım adım terk edildiği, temellerinden kopartılan bir *Atatürkçülük*'ün yerleştirilmeye çalışıldığı 1950-1960 arasındaki *Demokrat Parti* dönemi, bugünün emperyalizme bağımlılığının ve *Türk-İslam Sentezi* ideolojisinin gıdalandığı, yükseldiği, yerleşmeye başladığı dönemdir.

Bu dönemde, antiemperyalist bir savaşla kazanılan bağımsızlığımızın; ikili anlaşmalar, askeri üsler, barış gönüllüleri, montaj sanayi gibi adımlarla uluslararası sermayeye bağımlılık ilişkilerine kapıların açılması, *Missouri* zırhlısının gelmesi, NATO'ya girilmesi, Kore'ye asker gönderilmesi, yani *Amerikan Rüyası*nın ülkemizde de görülmesi gibi uygulamalarla kararlılmasını yaşadık.

Bu dönemde, Cumhuriyet'le birlikte hilafetin kaldırılması, dinin baskısındaki aklın özgürlüğe kavuşması, laik eğitim ve hukukun uygulanmaya, çağdaş kültürel değerlerin tanınmaya başlanmasıyla güçleri ellerinden alınan din tüccarları, devrimci kararlılığın yok olmasıyla başlarını kaldırdılar. Avrupa'daki ırkçı rüzgârlardan esinlenen, kurulacak olan *Yeni Düzen*'den yana olan yerli ırkçıların seslerini yükseltmeye başlatmaları da yakın tarihimizin bu döneminin gerçekliklerindendir.

DARBELERLE ÇÖKERTME

1970'li yılların başındaki *12 Mart 1971*, 1980'lerin başındaki *12 Eylül 1980* operasyonları bu yok etme eyleminin ülkemizdeki önemli dönemeçleridir. Adını, 12 Eylül 1980 günü, genelkurmay başkanı ve kuvvet komutanlarının devlete el koymaları olayından alan *12 Eylül*; ülkemizde toplumsal, siyasal, ekonomik, ideolojik, kültürel, kısacası her alanında köklü değişimlerin, dönüşümlerin yaşandığı, bugün yaşadığımız birçok sorunun da temellerinin atıldığı bir dönemin adıdır.

Bu el koymadan sonra, önceden hazırlanmış olan politikaların yaşama geçirilmesi için devletin tüm olanakları, kurumları seferber edildi. Bu politikalara karşı olan insanlarla kurumların tasfiye edilmesi için yasal ve yasadışı baskılar gündeme getirildi. Anayasa başta olmak üzere birçok yasa değiştirildi, yeni düzenlemelerle yaşamın yeniden organize edilmesi için adımlar atıldı; bir kısım muhalif kurumlar, siyasal partiler, sendikalar, dernekler kapatıldı; bu adımlara karşı çıkan ya da karşı çıkacağı düşünülen kişiler yok edilmeye, susturulmaya çalışıldı; fişlemelerle, gözaltılarla, gözaltında kaybolmalarla, işkencelerle, yargısız infazlarla, hapishanelerle, sürgünlerle, işsiz bırakılmalarla, öldürümlerle yıldırma politikası izlendi.

Böylelikle uluslararası sermayenin gerçekleştirmek istediği egemenliğin kurulması yönünde adımlar atılarak, oluşturulmaya çalışılan yeni yaşama biçimi anlayışı, her alanda belirleyici olmaya başladı. Sonuçta ülkemizin insanlarının geleceği uluslararası sermayenin bağnaz, vahşi ellerine bırakıldı. Eğitimle kültürün ve bunlarla ilgili kurumların belirlenen yeni politikaları ışığında, *aydınlanma ve hümanizma* düşünceleri de içinde olmak üzere *sosyal demokrat ve sosyalist solun* yok edilmesini; çağdaş değerlerle biçimlenmiş

> Yeni emperyalizmin bu saldırısıyla yeni bir kültür, yeni bir dünya, yeni bir yaşam iletişimin olağanüstü olanaklarıyla adım adım yaygınlaştırıldı. Yaşamda egemen olan tüketime yönelik kültür, her şeyin tüketilmesini amaçladı ve küreselleşmeyle birlikte tüketim çılgınlığını yaşamaya başladık. Küreselleşmenin en önemli aracı olarak tüm dünyayı etkisi altına alan, yaşamın her alanında tüketimin gerçekleştirilmesini asıl görev bilen medya, özgürlük arayışlarının önünü tıkama görevini başarıyla gerçekleştirdi.

Ali Ulvi Ersoy

devrimci dönüşüm istemleri yerine uluslararası sermayenin koşullarına boyun eğmiş, sağ tanımı içinde yer alan çağdışı düşüncelerin egemen olmasını amaçlayan bir program dayatılmaya başlandı.

12 Eylül döneminde, emperyalizme tam bağımlı bir ekonominin gerçekleştirilmesi, toplumsal düzenin sermayenin gereksinimlerine göre oluşturulması, siyasal sistemin demokrasiden uzaklaştırılarak paranın denetiminde bir yapıya dönüştürülmesi, kültürel ve sanatsal yaşamın da bu belirleme ışığında kendisini var etmesi için yıllar süren bir baskı ve zorbalık egemen politika oldu. Bu egemen politika, toplumsal yapıyı kendi ideolojisiyle örgütledi.

Küreselleşmenin bugünümüze getirdiklerini ve dünümüzden, bugünümüzden ve yarınımızdan götürdüklerini bu açıdan değerlendirmeliyiz.

NE EKERSEN ONU BİÇERSİN

Bugünümüz, on yıllardır atılan adımların süreç içerisinde aldığı sonuçlardan başka bir şey değildir. Yaşamımızdaki yansımalarına baktığımızda gerçek apaçık görülecektir. Bugünümüzün, tarihsel ve doğal olarak 1940'lı yıllardan beri taşıdığı, artık muhalefetsiz iktidar olan ideolojisinden ve onun uygulamalarından kaynaklandığını söylemek kâhinlik değildir.

Bu ideolojinin gücünü aldığı uluslararası tekellerin 1980'lerdeki *Yeşil Kuşak* teorileriyle, 1990'ların başında adı seslendirilen *Yeni Dünya Düzeni* ve *Küreselleşme* aldatmacası, on yıllardır izlenen politikaların buluştuğu, kaynaştığı bir merkezi politikadır. Bu politika, dünyanın öteki ülkelerindeki uygulamalarla tam bir çakışma halindedir. Bu açıdan, ülkemizde uygulanan politikaların neler olduğuna, bunların benimsenen ideolojiyle nasıl çakıştığına, genelden özele giden bir sıralamayla yaklaşmamız gerekiyor.

Önce emperyalist sistemin dışında olan Sovyetler Birliği'nin kuşatılması, sisteme dâhil edilmesi için sürdürülen savaşımın sonuna gelindiği, ardından dünyanın tüketim toplumu haline getirilmesinin amaçlandığı, her ülkenin bir *açık pazar* olmasının öngörüldüğü koşullarda, kültürel politika ve uygulamalarının da buna uygun hale getirilmesi kaçınılmazdır.

1990'larda küreselleşmenin dayattığı gerçeklik, bizim yaşam biçimimizde kök saldı. *Medya* sözcüğünün çok kullanılır olması ve günlük yaşamımıza girmesi de *Küreselleşme* ve *Yeni Dünya Düzeni* sözcükleri gibi 1990'larla birlikte oldu. Yeni emperyalizmin bu saldırısıyla *yeni bir kültür, yeni bir dünya, yeni bir yaşam* iletişimin olağanüstü olanaklarıyla adım adım yaygınlaştırıldı. Yaşamda egemen olan *tüketime yönelik kültür*, her şeyin tüketilmesini amaçladı ve küreselleşmeyle birlikte tüketim çılgınlığını yaşamaya başladık. Küreselleşmenin en önemli aracı olarak tüm dünyayı etkisi altına alan, yaşamın her alanında tüketimin gerçekleştirilmesini asıl görev bilen *medya*, özgürlük arayışlarının önünü tıkama görevini başarıyla gerçekleştirdi. Tekellerin, paranın, tüketimin, reklamın belirlediği, onlar adına medyatik araçların egemen ol-

Avni Memedoğlu

İnsanlığın kültürel birikimlerini daha fazla kâr uğruna yok eden bir kültürdür. Bu kültür, onurlu bir anlamı olan insanın özgürlüğünü hiçe sayan, insanın kendi yaşamına ve dünyaya yabancılaşmasına yol açarak onu düzenin kölesi yapan, kültürü emperyalizmin hizmetine sunan ve paranın imparatorluğu uğruna insanlık değerlerini yok eden bir kültürdür; küreselleşmeyle gelen bir kültürdür; kısacası emperyalizmin kültürüdür.

duğu, insana da, insanlığa da yakışmayan bu kültür, yüzyıllardır dinle, yasalarla, kaba güçle akla, bilime, sanata, düşünceye, aydınlığa yönelttiği saldırıya devam etti. Düzen düşlere, yaratma özgürlüğüne saldırdı; ütopyaları, ideolojileri, dilleri, ulusları, kültürü yok etti.

İNSNLIĞI YOK EDEN KÜLTÜR

Ama her şeyin kendisini yok edecek çelişkiyi bağrında taşıdığını unutmayalım...

Emperyalizm, yalnızca bir üretim biçimi değil, aynı zamanda ekonomik, politik, toplumsal, ideolojik, teknik bir kültürdür de. İnsanlık için olumsuz bir kültürdür. İnsanlığın kültürel birikimlerini daha fazla kâr uğruna yok eden bir kültürdür. Bu kültür, onurlu bir anlamı olan insanın özgürlüğünü hiçe sayan, insanın kendi yaşamına ve dünyaya yabancılaşmasına yol açarak onu düzenin kölesi yapan, kültürü emperyalizmin hizmetine sunan ve paranın imparatorluğu uğruna insanlık değerlerini yok eden bir kültürdür; küreselleşmeyle gelen bir kültürdür; kısacası emperyalizmin kültürüdür.

Bu kültür ihraç edilir. Bir yaşam biçiminin pompalanması anlamındaki kültür ihracı, sermayenin, teknolojinin ve medyanın desteğiyle gerçekleştirilir ve asıl olarak bu üçlü, kültür ihracının yaygınlaşmasında araç konumundadır. Emperyalizmin günümüzdeki en önemli egemenliği ve etkinliği, günlük yaşamımızı belirleyen kültürel etkinliğiyle gerçekleşir. Orduların askeri tesislerin, fabrikaların önemi giderek azalır, sınai ve ticari kuruluşların etkinlikleri markaya, vitrine, promosyona, reklama, ilana, sunuma, yaşamın her alanına seslenen medyatik ilişkilere ve araçlara dönüşür.

Emperyalizmin genişlemesi zorunluluğundan, pazara olan gereksinmesinden ileri gelen kültüre müdahalesi sonucu oluşan bu egemenlik; dünyanın dört bir yanında ulusal ve yerel kültürleri, değerleri, insanlığın birikimlerini, başta ABD'nin olmak üzere yabancı ürünlerin bombardımanıyla yok etmeyi amaçlar. Bu bombardımanı, bu yeni kültürün taşınmasının nasıl olduğunu anlamak için yaşamımıza bir bakmamız yeterlidir.

*Kültür emperyalizmi*nin taşınmasında, yaygınlaşmasında, egemenlik kurmasında en önemli araçlar sanatın, sporun, özel yaşamın, her şeyin metalaştırıldığı dünyada, özellikle yaşamımıza ortak olan medyanın ürettiği zenginlikler, çeşitliliklerdir. *Yeni Dünya Düzeni* imparatorluğunun bir kurumu olan kültür emperyalizminin, bir *medya emperyalizmi* de yarattığını söyleyebiliriz.

Televizyonlar, filmler, radyolar, basın, reklamcılık, markalar, vitrinler, bilbortlarla, üstün ve belirleyici bir konuma gelen medyanın egemenliği, emperyalizmin istemleri doğrultusundadır. Demek oluyor ki, günümüz kültürünün temelini ulusal kültürlerin düşmanı medya oluşturuyor. Medyanın etkinliği ve belirleyiciliğiyle dünya aynı şeyi düşünüp duyumsar hale getiriliyor. Medyanın kültür ve yaşam biçimi dayatmasıyla her yer, her şey, her kişi birbirine benziyor. *Benetton Colors* dergisinde bile "Dünya tek kültüre gidiyor. Dikkat! Bir örnek oluyoruz" yazılıyor. Tek boyutlu insana gidiyor dünya. Neyin sunulacağı, kimin sunacağı konusu ticari bir konu ve karar haline geliyor. Çokuluslu şirketlerin organizeli bir biçimde belirlediği bir piyasa kimlere, nelerin sunulacağının kararını veriyor. İsteyene kadın-erkek karışımı şarkıcılar; isteyene postmodern

romancılar; isteyene futbol ilahları; isteyene şiddet-seks-büyü-polisiye-mafya-din-tarih-mistisizm kokteyli...

Çokuluslu şirketlerin coşkulu haber ajanslarıyla, çokuluslu film şirketleriyle, çokuluslu reklam firmalarıyla yapılaşmadan otomobile, satış merkezlerinden satılan ürünlere, radyolardan, kasetlerden, CD'lerden yayılan müzikten okunan kitaplara, giyilen her şeyden, yenilen içilen, kullanılan her şeye aynı "tüketim" dayatılıyor insanlığa. Kısacası, ünlü, yarım yüzyılı aşan bir zamandır duyduğumuz *Amerikan Yaşam Biçimi*, tüm dünyada, başta simgesi haline gelen üç ürünüyle (kolasıyla, bluciniyle, hamburgeriyle) olmak üzere tüm ürünleriyle, günlük yaşam biçimiyle, alışkanlıklarıyla ve her şeyiyle egemenliğini perçinliyor.

SANALLAŞMA-BAYAĞILAŞMA-İLKELLEŞME

Sanal bir dünya yaratılıyor ve insanlar bu sanal dünyanın değerleriyle donatılıyorlar. Amerikan hayranlığı, eşcinsel ve ensest ilişkilerin özendirilip yaygınlaştırılması, her şeyin magazinleştirilmesi, uyuşturucu bağımlılığı, çeteleşme, piyango-toto-loto, at yarışı, din-tarikatçılık, falcılık, büyücülük, medyumluk, mistisizm... günlük yaşamın vazgeçilmezleri haline getiriliyor. Kişilik bozuklukları olan insanların, uyuşturucu bağımlılarının, teşhircilerin, sıra dışı insanların yer aldığı söyleşilerde tartışılan konuların ilkelliğiyle ve basitliğiyle; ünlerinin nereden geldiği bilinmeyen kimilerinin vıcık vıcık özel yaşamlarının gündeme taşınmasıyla; şiddet içerikli filmlerle; cinselliği iğdiş eden programlarla; para tutkusuyla insanların nasıl aşağılandığını gördüğümüz yarışma programlarıyla; bin bir örneği verilebilecek olan değerleri tüketen reklamlarla; insanları salak yerine koyan kamera şakalarıyla insanların aptallaştırılmaları, değer yitiminin örneklerinden bazılarıdır.

Kasım Koçak

Toplum, *televizyonların aynası* haline geliyor ve televizyonların istediği gibi bir toplum yaratılıyor. Bu toplum, tek boyutlu insanlardan oluşuyor. Dünyadaki her on kişiden birinin İngilizce konuşmasına karşılık Web sitelerinin yüzde sekseninde İngilizce konuşuluyor; böylelikle ulusallığın temel ögesi olan dilin tüketilmesi yolunda bir adım daha atılmış oluyor. Emperyalizmin ideolojik silahı haline gelen medya, *ideolojilerin tükendiği, ulusların ve ulus devletlerin bittiği* aldatmacasından yola çıkarak, eğitim kurumlarının, programlarının, uygulamalarının da desteğiyle, halkı uyutan din adamlarıyla, TV ve radyo programlarıyla, basınıyla, reklamıyla, etkisi ve gücüyle yaşama biçimini belirler konumuna geliyor ve bu konumunu güçlendirerek sürdürüyor. İletişim ortamında reklamlarla, mankenlerin serüvenleriyle, şovlarla sulandırılan, sanallaştırılan, magazinleştirilen bir yaşam biçimi egemen oluyor.

Reklamların nelere kadir olduğunu yaşayarak görüyoruz. Mankenliğin en çekici meslek olduğu yanılsamasının yaşatıldığı koşullarda, iletişim araçlarının etkinliği yadsınamaz bir gerçeklik oluyor. Mankenler hem sinemacı, hem şarkıcı, hem gazeteci, hem televizyoncu, hem güzellik kraliçesi, hem yazar oluyor. (Daha az sayıda insana yatırım yaparak daha çok sonuç almak da bir tasarruf önlemi olmalı!) Şovlarla kadın, erkek, çocuk, değerler, insan tüketiliyor; sanatçılık

soytarılığa dönüştürülüyor. Komiklik sulandırılıyor ve güldüren, düşündüren bir olay olmaktan çıkarak yaşamın düzeyinin düşürülmesini getiriyor. Yaratılan tüketim dünyasında, sanallığa gidişin önü alınamıyor. Eskiden *sosyete dünyası* denen ve özendirilen dünyanın adı *moda-sanat-medya-magazin dünyası* oluyor. Bu dünyaya düzenin kirli paralıları da *gurur duyularak* konuk ediliyorlar. Hepsi de seyirlik; hepsi de yinelenerek beyinleri kuşatıyor.

Sevgileri bile tüketen sanallıklar yaşanıyor. Afişlere, ekranlara, dergi kapaklarına taşınan insan bedenlerinin binlercesi kaldırımlara düşüyor. Bu gerçeklik, yaşamın her anını ve her alanını belirliyor.

12 Eylül'ün ve küreselleşmenin ülkemiz insanlarına ve dünyaya sunduğu kültür, böyle bir kültür işte.

Sistemli bir ideolojik saldırı yaşanıyor. İnsana, insanlık kültürüne, yaşama yönelik saldırı, insanın yaratma özgürlüğünü yok ediyor; bilimi ve teknolojiyi geliştiren düşünce ve düş gücü, merak ve sorgulama yaşamın dışına itiliyor. Yaşamın sorgulanması yerine, *tarihin ve ideolojilerin sonu geldi* masalıyla tarihin öznelleştirilmesi, magazinleştirilmesi, deney kılınmaktan uzaklaştırılması gerçekleştiriliyor. *Amerikan rüyası* yani masal devam ediyor ve *ulusların, ulus devletlerin, dillerin sonu geldi* denilerek yaşamın bu yanılsamaya hizmet etmesi sağlanıyor.

KÜRESELLEŞME SALGINI

Ama her rüyanın bir sonu olduğunu da biliyoruz...

Küreselleşen dünya, küreselleşirken insanı ve doğayı, yani yaşamı tüketen bir dünyadır. Küreselleşirken insanlar arasındaki ayrılıkları derinleştiren, gerçeklerden koparan ve yaşamı sanallaştıran bir dünyadır. Küreselleşirken insanı dünyasına, yaşama, ülkesine, başka insanlara, kendisine yabancılaştıran, kimliksizleştiren bir dünyadır. Küreselleşirken metalaştırma, mistikleştirme, magazinleştirme, yönlendirme, etkisine alma yoluyla insanı soysuzlaştıran bir dünyadır. Küreselleştirirken tek yönlü bir kültüre, tek boyutlu bir insana doğru sürükleyen bir dünyadır. Küreselleşen dünya insanın özgürlüğünü elinden alan ve onu kendi istediği yaşama biçimine sürükleyen bir dünyadır. Küreselleşen dünya her şeyin modalaştırıldığı, modanın yön verdiği, kitle iletişim araçlarının olağanüstü gelişmişliği ve etkinliğiyle, sürekli değişen ve kültürel olarak yaşamın her anına, her alanına seslenen modanın egemen kılındığı bir dünyadır; üstelik bu egemenlik modanın gelip geçiciliğini sürekliliğe dönüştüren bir biçimde sürmektedir. Küreselleşen dünyanın tüm bu özelliklerini, insanlığın yaşama kültürüne acımasız bir dayatma olarak yorumlayabiliriz.

Güner Ener

İnsanın ve insanlığın başı beladan kurtulamıyor bir türlü. Bu belaların, birisi doğadan, birisi de insandan gelen iki kaynağı var. *Doğal felaketler* kaçınılmaz belası insanlığın: Seller, yanardağlar, yangınlar, depremler, tsunamiler, tufanlar, fırtınalar, kasırgalar, tayfunlar, kiklonlar, hortumlar, grizular, yıldırımlar, kıtlıklar... Bunlara, veba, tifo, kolera, korona gibi salgınların, kıranların, çeşitli virüslerle gelen bulaşıcı hastalıkların insanlığı tehdit ettiğini, etmeye de devam ettiğini eklersek karşılaşılan doğal felaketin büyüklüğünü açıkça görürüz. İnsanlık bir yandan böylesi doğal felaketlerle baş etmeye çabalar-

Kişilik bozuklukları olan insanların, uyuşturucu bağımlılarının, teşhircilerin, sıra dışı insanların yer aldığı söyleşilerde tartışılan konuların ilkelliğiyle ve basitliğiyle; ünlerinin nereden geldiği bilinmeyen kimilerinin vıcık vıcık özel yaşamlarının gündeme taşınmasıyla; şiddet içerikli filmlerle; cinselliği iğdiş eden programlarla; para tutkusuyla insanların nasıl aşağılandığını gördüğümüz yarışma programlarıyla; bin bir örneği verilebilecek olan değerleri tüketen reklamlarla; insanları salak yerine koyan kamera şakalarıyla insanların aptallaştırılmaları, değer yitiminin örneklerinden bazılarıdır.

Sistemli bir ideolojik saldırı yaşanıyor. İnsana, insanlık kültürüne, yaşama yönelik saldırı, insanın yaratma özgürlüğünü yok ediyor; bilimi ve teknolojiyi geliştiren düşünce ve düş gücü, merak ve sorgulama yaşamın dışına itiliyor. Yaşamın sorgulanması yerine, tarihin ve ideolojilerin sonu geldi masalıyla tarihin öznelleştirilmesi, magazinleştirilmesi, deney kılınmaktan uzaklaştırılması gerçekleştiriliyor.

ken bir yandan da kendisinin yarattığı felaketlerle karşı karşıya kalıyor, onları yenmeye uğraşıyor.

ÖZGÜRLÜĞÜ DAYATMAK

İnsan insanın kurdudur ya, insanlık da insanlığın kurdu, felaketi.

İnsanlığın belalarıyla dolu tarih. Tarihin eski imparatorları, birer kasırgadan, depremden, kıtlıktan farklı mı? Dünya İmparatorlukları kurmaya heveslenen onlarca devletin insanlığa ettiği kötülüklerle dolu değil mi tarih? Yüzyıllardır süren soykırımlar; tarihin derinliklerinde kaybolan yüzlerce dil, ırk, inanç, kültür, uygarlık, milliyet, örneğin Kızılderili katliamları... Yüzyıllardır süren köleleştirmeler, köle emeği üzerinde yükselen zenginlikler, saraylar, uygarlıklar, zencilerin köleleştirilmeleri... Sömürgecilik, Çin'in, Hindistan'ın, Afrika'nın, Latin Amerika'nın yağmalanması... Adına emperyalizm denilen ve dünyanın zenginliğinin tamamının sahibi olmak için insanı insan olmaktan çıkaran düzen... Dünya Savaşları, Hitler'ler, Nazi Kampları, atom bombaları, soğuk savaş... Tüm bunlar insanların birbirlerinin başına açtığı belalar değil mi?

Dünya imparatorluğu demek olan küreselleşme de böyle bir bela işte. İnsanlığın yeni, çağdaş, güncel, güçlü, etkili, yaygın, acımasız, amansız, kahreden, yok eden bir belası. Bu belanın toprağımıza ve yaşamımıza getirdiklerine baktığımız zaman gördüklerimiz umutlarımızı yok etmemeli. Tarihi boyunca, sürekli belalarla, saldırılarla karşı karşıya kalmış olan Anadolu tüm bu belalarla ve saldırılarla baş etmesini bilmiş ve onları güzelliğinde yok etmiştir. Çünkü Anadolu, tarihi boyunca kendisine tutsak almak isteyen tüm yeni kültürleri bağrında eritmeyi bilmiştir.

Tek yönlü bir kültürün egemenliğine, tek boyutlu insanlara dönüştürülmek istenmemize karşı insani değerlerimizi, ulusal kültürümüzü, onurumuzu, Anadolululuk kimliğimizi ve bilincimizi korumalıyız. Ahmed Arif'in *Anadolu* şiirindeki şu dizeler bu gerçeği vurguluyor:

"...Binlerce yıl sağılmışım
Korkunç atlılarıyla parçalamışlar
Nazlı seher-sabah uykularımı
Hükümdarlar, saldırganlar, haydutlar
Ne İskender takmışım
Ne şah, ne sultan
Göçüp gitmişler gölgesiz
Selam etmişim dostuma
Ve dayatmışım..."

"Gölgesiz gidecekler"in arasına küreselleşme de katılacak.

ONURUMUZ

■ MUSTAFA GÖKSOY

İnsanı unutan o akılla yarattığımız
Yüreğe düşen rezilliktir para
Her avuç açana
"Niye çalışmıyorsun gidip de çalışsana..."
"Çalışsınlar be kardeşim..."
Bir kördüğüm nakaratıdır
Bu tükenesi yangınlar
Oysa onursuzluğa düşeni değil
Onursuzluğu kazımak köküyle
En büyük hazinemiz yeryüzünde
Güneş ışıkları karşılık beklemeden
Yaşama yönelen insani ilişkilerde gizli

HERKESİN İÇİNDE DÜNYASI

O paranın köleleri
Zincirleri içinde eğleniyorlar
Gücün gösterişinde
Pislikleri saçılıyor
Bir marifet gibi
Tutunup rezilliğin halkasına
Utanmadan böbürleniyorlar
Ve eziliyorlar
Güvenli insanın bakışlarında
Dökülüyor saldırgan incileri

Emekli

■ HALİL ŞAHAN

Ona karşılık vermeyi aklımın ucundan bile geçirmiyorum. **O muhkem kaleyi Cengiz Han'ın bile alamayacağını adım gibi biliyorum. Sanırım bir süre daha devrimin düşleriyle yetineceğiz.**

Köyde yaşayan kardeşim on, on iki yıl önce sık sık kente peynir satmaya gelirdi. Her gelişinde de bana uğrardı. Çocukluğunda ağırkanlı olan kardeşimin kıpır kıpır yerinde duramayışına baktıkça şaşardım.

Söyleşilerimiz de coşkuluydu. En sevdiğimiz konu bizim ihtiyardı (babamız). Onu çekiştirmeye bayılıyorduk. Her konuşmamızda bir açığını bulurduk, ama laf döner dolaşır, ne elimizden tuttu ne mal mülk bıraktıya gelirdi.

Kardeşim bir keresinde bana diklendi.

"N'apıcan sen malı mülkü? Emeklisin sen! Emeklilik gibisi var mı? Bütün gün ense yapıyon, aybaşında gidip makineden mayışını çekiyon. Daha ne istiyon! Biz öyle miyiz? Çoluk çocuk, gece gündüz, yaz kış bokun içinde debelenip duruyoz. Gene de yarı aç yarı tokuz!" dedi.

"Keşke benim de 25 baş ineğim, 15 baş danam olsa da, ben de bok içinde debelenip dursam."

Bu sözüm tepesini attırmıştı, küplere bindi.

"Koskoca bir ömür harcadım ben onlara. Demek gözün var! Aşk olsun abi!"

Nedense öfkesi hoşuma gitmişti. Biraz daha üstüne vardım.

"Yat kalk da Cemile geline dua et!" dedim, "Sana kalsaydı nah bulurdun ineği, danayı!"

Mosmor oldu, ama tuttu kendini. Ne de olsa ağabeyiydim. Sinirli sinirli,

"Seninle de konuşulmuyor!" diyerek kalktı.

O gittikten sonra söylediklerimden acı bir pişmanlık duydum, ama olan olmuştu. Artık bir süre uğramaz dedim kendi kendime. Neyse, gönlünü almanın bir yolunu bulurdum herhalde.

Sekiz on gün sonra bir sabah gene kapımı çalıverdi. Onu görünce, gerçi pek açığa vurmadım ama çok sevindim. Bir yandan da şaşırdım. Giyimli kuşamlıydı ve ağzı kulaklarındaydı.

"Hayrola?" diyerek göz ettim.

"Ben de senin gibi emekli olucam Allah izin verirse!" dedi.

İkircikli konuştuğu için şaka yapıyor sandım, ama gerçekmiş. İneklerinin, danalarının hepsini de sattı. Götürüp Sosyal Güvenlik Kurumuna yatırdı. Çok beklemeden de emekli oldu.

Konuşma biçimi bile değişmişti. Eskiden lügat parçalıyorsun diye benimle dalga geçerdi, şimdi kendisi lügat parçalamaya başlamıştı.

Bu aslan parçası artık eskisi gibi kente taşınıp durmaz diye düşündüm. Evinin önündeki cevizin dibine bir keçe atıp yan gelir ve özenip durduğu aylaklığın keyfini çıkarırdı.

Ama yanıldım.

Kente gene düzenli olarak gelmeye başladı. Her ayın 26'sında, sabahleyin 09.00'da hiç aksatmadan kapımı çalıyor. İlk sözü de, son derece özgüvenli, hatta biraz da şişinmeli bir tavırla,

"Emekli mayışımı çekmeye geldim." oluyor.

Eskisi kadar uzun ve coşkulu olmasa da gene oturup konuşuyoruz. Ama artık ihtiyarı konu etmiyoruz. Zaten daha çok kardeşim konuşuyor. Nasıl olduysa, ağabeylik ona geçti. Durmadan, dini ve siyasi konularda beni 'doğru yola çekmeye' çabalıyor: Çok geç olmadan bu kafaları değiştirmeliymişim.

Ona karşılık vermeyi aklımın ucundan bile geçirmiyorum. O muhkem kaleyi Cengiz Han'ın bile alamayacağını adım gibi biliyorum.

Sanırım bir süre daha devrimin düşleriyle yetineceğiz.

ATATÜRK - KURUCU FELSEFENİN EVRİMİ

Atatürk, Zafer Toprak, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Cumhuriyet Türkiyesi'nin Egemenlik ve Hukuk devleti anlayışını şekillendiren Fransız Devrimi ve Fransız Devrimi düşünürlerinden Jean Jacques Rousseau'nun Atatürk üzerindeki etkileri, halkçılık ilkesinin Türk siyasal yaşamına sokuluşunun hikâyesi, o dönem **ülke ekonomisine hakim olan liberalizme alternatif olarak gösterilen solidarizm, hukuk reformları, harf devrimi ve bazı kavramların geçirdiği dönüşümler de kitapta kapsamlı olarak inceleniyor.**

Dünyanın ender yetiştirdiği dâhilerden biri olan Mustafa Kemal Atatürk'ün entelektüel kişiliği üzerinde bugüne kadar tam anlamıyla durulmadı. Daha çok askeri kişiliği ön plana çıkarıldı. Kimi çevreler bunu bilinçli olarak yaptı. Amaçları, bu büyük insanı tek bir kalıba sokup onun aydınlanmadan yana hümanist olan kimliğini toplum nazarında perdelemekti.

Son yıllarda Cumhuriyet dönemi üzerine yayımladığı kitaplarla bu perdelemeyi kaldırmaya çalışan Yazar/Akademisyen Zafer Toprak, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayımlanan yeni kitabında Cumhuriyet'in gelişimini, dönüşümünü Tanzimat sonrası dönemden başlayarak ana kaynaklara inerek inceliyor. Atatürk'ün Çankaya kitaplığının çağdaş Türkiye'nin oluşumundaki katkılarını ortaya çıkarıyor.

Zafer Toprak'ın bu yeni incelemesi, piyasada mevcut bulunan Atatürk biyografilerinden ve Cumhuriyet üzerine yazılan kitaplardan farklı olarak Atatürk'ün ve kurucu kadronun çağdaş dünyayı algılayışına, yeni toplum tasarımının arka planında yer alan kurucu felsefeye odaklanıyor.

Atatürk ve Cumhuriyet'in kurucu kadrolarının giriştikleri yenilikleri Zafer Toprak kitabın giriş bölümünde şöyle vurguluyor: "Türkiye Tanzimat'tan beri sürgit bir arayış içinde olagelmişti. Cumhuriyet'in ilanına kadar sürekli tökezleyen bu arayış Cumhuriyet'le birlikte bir senteze ulaştı. Cihan Harbi sonrası Kıta Avrupası karanlık bir çağa adım atmıştı. Türkiye ise Atatürk'ün öncülüğünde kendi modernitesinin, 'yeni insan'ının arayışı içerisindeydi. 30'lu yıllarda Türkiye artık farklı beklentilerle geleceğe yöneliyordu. Zira Cumhuriyet'le gemiler yakılmış, geriye dönüşü olmayan bir yola girilmişti. İkinci Meşrutiyet evresinde gündem oluşturmaya başlayan 'yeni' sözcüğü 1930'lu yıllarda bilfiil uygulama alanı buldu. Bilim, kültür ve sanat alanlarının hemen her yönünde Cumhuriyet 'yeni'yi aradı."

ATATÜRK'ÜN DÜŞÜNCESİNDE ROUSSEAU'NUN ETKİSİ

Kitap, Hukuk, Sosyoloji, Ekonomi, Siyaset, Bilim-Kültür, olmak üzere beş ana bölümden ve alt başlıklardan oluşuyor.

Yazarın kendi tabiriyle düşünsel bağlamda bir tür arkeolojik girişim olan bu çalışma, Atatürk'ün gerçekleştirdiği reformlara esin kaynağı olan yazılı kültürü sorgulayarak yaptığı konuşmalardan, basına verdiği demeçlerden, okuduklarından, yazdıklarından iz sürerek onun düşün dünyasını ortaya çıkarması bakımından kitabı bize yol gösterici rehber haline getiriyor.

Cumhuriyet Türkiyesi'nin Egemenlik ve Hukuk devleti anlayışını şekillendiren Fransız Devrimi ve Fransız Devrimi düşünürlerinden Jean Jacques Rousseau'nun Atatürk üzerindeki etkileri, halkçılık ilkesinin Türk siyasal yaşamına sokuluşunun hikâyesi, o dönem ülke ekonomisine hakim olan liberalizme alternatif olarak gösterilen solidarizm, hukuk reformları, harf devrimi ve bazı kavramların geçirdiği dönüşümler de kitapta kapsamlı olarak inceleniyor.

Cumhuriyet'in 100. yılına yaklaşırken Atatürk ve kurucu kadroların oluşturmaya çalıştığı Çağdaş 'yeni insan' idealini tam anlamıyla gerçekleştirmek için, cehalete hapsolmuş ortaçağ karanlığından çıkarak yenilenmiş Cumhuriyet insanına ulaşmak için Atatürk'ün kurucu felsefesine sımsıkı sarılmak gerektiğini düşünüyorum.

■ **GÖKHAN ÜNVERDİ**

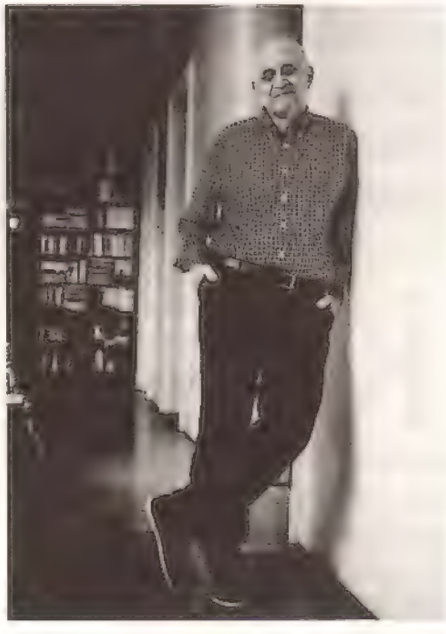

KÖY ENSTİTÜLERİ NE İDİ, Neden Kapatıldı?

■ REFET ÖZKAN

Köy Enstitülerini bitiren binlerce öğretmen, köylerde okul ve okur - yazar sayısının hızla artmasında, yeni görüşlerin köylere taşınmasında önemli rol oynadılar. **1935 yılında 380.000 olan ilkokul çocuğu sayısı, 1946 - 47 yılında 1 milyon 360 bine ulaştı. Bu sürede dokuz bin eğitmen, 2800 sağlıkçı, 17.000 kadar öğretmen yetişti.**

Köy Enstitüleri'nin 3803 sayılı kuruluş yasasında amaç; "köy öğretmeni ve köye yarayan öteki mesleklerin erbabını yetiştirmek..." olarak belirtilmişti. Bu okullar, devlete fazla gider yüklemeyecek, kendi yağları ile kavrulacak, kısa sürede çok sayıda öğretmen, sağlık memuru, ebe, tarımcı yetiştirecek kurumlar olarak düşünüldü. O dönemde eğitime yapılan yatırımların azlığı göz önüne alınırsa, gideri az bu öğretim kurumlarının iktidar için önemi daha iyi anlaşılır.

Köy Enstitüleri, bir yandan kırsal kesimde yeni ve daha ileri üretim teknik ve yöntemlerinin gerek duyduğu ve duyacağı bir kısım kadroları yetiştirmek, öte yandan iktidarın üst yapıdaki atılımlarını köye taşıyacak kadroları oluşturmak isteğinden doğmuştu.

Gerek kırsal kesimde tarımın modernleştirilmesi yönündeki çabalar, gerek köy çocuklarının bu amaçla, feodal dünya görüşüne göre daha ileri

düzeyde olan burjuva dünya görüşünü köylere taşımaları ilerici, demokratik bir tavırdır.

Tonguç'un köylü sorununa ve Köy Enstitülerine bakış açısıyla iktidarın bakış açısı oldukça farklıdır. Tonguç, soruna salt tarımın canlandırılması ya da Kemalist dünya görüşünü köylere taşıyacak kadrolar oluşturmak gözüyle bakmıyor. O, köyün kurtuluşunun aynı zamanda sömürüden kurtuluş olacağını söylüyor: "Köylü insanı öylesine canlandırılmalı ve bilinçlendirilmeli ki onu hiçbir güç yalnız kendi çıkarlarına insafsızca sömürmesin, köylülere köle ve uşak işlemi yapmasın. Köylüler, bilinçsiz ve bedava çalışan bir iş hayvanı durumuna gelmesinler."

DÜZENE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİ

Başka türlü okuma olanağı bulamayacak onbinlerce köylü çocuğu, ilkel, geri köy ortamından gelerek bu kurumlarda çağdaş bilgiler edinme, bilim ve sanatla tanışma, yeteneklerini geliştirme olanağı buldular. Onlar Köy Enstitülerinde, klasik okullardan çok farklı ileri bir çevre içinde yetiştiler. İş ve üretim ilkesine bağlı bir eğitim, ortaklaşa üretme ve ortaklaşa tüketme; yapıları, ilişkileri, su, elektrik, fırın gibi kuruluşları yapma, çalıştırma, ağaçlandırma; modern yöntemlerle sebze, meyve üretimi, hayvancılık, arıcılık, kültür ve sanat çalışmaları... Bütün bunlar köy çocuklarına çevreyi değiştirmeyi öğretiyor, beceriler kazandırıyordu.

Köy Enstitüsü örgütlenmesi, öğretmen, öğrenci ve işçilerin ortaklaşa çalışmaya katıldıkları, çalışmanın ürününden yararlandıkları demokratik bir örgütlenme idi. 5 – 6 yıllık bir çalışmadan sonra geri tarım alanlarının ortasında, yapıları, elektriği, revi, işlikleri, meyve bahçeleri, modern tarım araçlarıyla birer modern eğitim - üretim ünitesi olarak 20 Köy Enstitüsü doğmuştu. 1948'de Banguoğlu döneminde, Van - Erciş'te açılan 21. enstitü onlara benzemeyen kötü bir kopyaydı.

Köy Enstitülerini bitiren binlerce öğretmen, köylerde okul ve okur - yazar sayısının hızla artmasında, yeni görüşlerin köylere taşınmasında önemli rol oynadılar. 1935 yılında 380.000 olan ilkokul çocuğu sayısı, 1946 - 47 yılında 1 milyon 360 bine ulaştı. Bu sürede dokuz bin eğitmen, 2800 sağlıkçı, 17.000 kadar öğretmen yetişti.

Çoğu yoksul köylü kesimlerinden gelen bu çocuklar, bu yeni çevreden gördükleri ve öğrendikleriyle köylünün içinde bulunduğu ilkel ve geri koşulları kavrıyorlardı. Köylü kötü durumdaydı; çünkü çağdaş teknikle, bilgi ile yüz yüze gelememişti. Ağalar, mollalar, şeyhler köylüyü aldatıyorlar ve sömürüyorlardı. Bu köylü çocukları içinde uyanık olanlar ve bilinçlenme olanağını bulanlar sömürünün daha boyutlu olduğunu kavrıyor ve eleştirilerini doğrudan düzene yöneltiyorlardı. Köy Enstitüleri çıkışlıların, yayınlarında verdikleri ürünlerde bunun örnekleri görülür. Böylesine gelişmelerin, o dönemde düzene yöneltilen her eleştiriye karşı acımasızca davranan iktidarı ürkütmesi doğaldır.

SINIRLI KRİZMANIN VERİMİ

Köy Enstitüleri hareketi "köy toprağının çok sınırlı bir krizmasıydı." Bu sınırlı krizmadan bile, ülkenin düşünce ve sanat yaşamında etkinliği duyulan çok sanatçı ve yazar yetişti.

Enstitülerin yozlaştırılmasına ve kapatılmasına neden olan etkenler çoktur.

İkinci Dünya Savaşı boyunca, Nazi saldırganlığı başarılar kazandıkça ülkemizde ırkçı - şöven bir akım sesini yükseltiyordu. Feodal gericilikle birlikte bu akım da Köy Enstitüleri hareketine düşmandı.

Savaş sonrasında çok partili yaşama geçişle birlikte feodal gericiler ve bu gericiliği oya çevirmek isteyen politikacılar Köy Enstitülerine karşı saldırılarını yoğunlaştırdılar. Bu saldırılara savaş sonrasında ABD'de ve öteki birçok kapitalist ülkede ortaya çıkan, CHP içinde de baş gösteren, her şeyde bir komünist parmağı ve orak - çekiç arayan komünizm karşıtı unsurlar da katıldılar.

Köy Enstitülerinde, sosyalist ülkelerdeki bir kolektif çiftliği andıran ortaklaşa üretim, bölüşüm ile demokratik yaşam ve eğitim biçimi iktidarı rahatsız ediyordu.

Başından beri köy enstitülerine karşı olan feodal gericilerin çabaları yeni koşullarda daha da güçlenerek iktidarın yeni politikalarıyla birleşti ve Köy Enstitüsü hareketine son verdi.

Dönemin iktidarı Köy Enstitülerinin ilerici özünü, demokratik niteliklerini yok etti. İşe, üretime dayalı eğitimi, öğretmen ve öğrencilerin demokratik iş bölümünü ortadan kaldırdı, enstitüleri klasik öğretmen okullarına dönüştürdü.

Köy Enstitüleri hareketi "köy toprağının çok sınırlı bir krizmasıydı." Bu sınırlı krizmadan bile, ülkenin düşünce ve sanat yaşamında etkinliği duyulan çok sanatçı ve yazar yetişti.

KEPİR ANA

■ RAİF ÖZDİLEK

I

Ben Kepir Ana'yım
Binbir kapım var benim,
açılır aydınlığa ve gerçeğine evrenin
Köklerim, açlığın diz boylarında
Kibele'den, Artemis'ten beslenir
Evrenin merkezinden
yedi kat arşa kadar
ne sandın!?..

Ben Kepirtepe'yim oğul
Uzanırım biraz utangaç ama inançlı,
çamlı bir tepeden Yörük Deresi'ne köpüre köpüre.
Yediveren gülleri açar toprağımda,
herkes göremez
Her biri renk cümbüşü, katmer katmer
Çocuklarım bilgelik açar, erdemlik kokar,
güllerimi herkes deremez.

Ben Kepir Ana'yım
Payitahttan yola çıkıp
Urumeline sefere gidende
Nice sultanlar, hükümdarlar selama durarak geçmiş üzerimden
Çiğnemişler toprağımı usul usul,
safkan kısrakların parıldayan nallarıyla.
Oysa ben
çok daha fazla gururlanmışım
çilekeş, fakir, rençper köylülerimin
üretken elleriyle işlenmiş
güneşi ve balı içine hapsedilmiş
Alpullu yollarında çamurlara bata-çıka
pancar yüklü arabaların tekerlek gıcırtıları altında ezilmekten.
Onlar ki bu toprağın gerçek sahipleridir.
Bugün karanlığı örtünmüş,
yetim bir çocuk gibi
dizlerini döverek yalnızlığına ağlıyorsa Alpullu
yeridir.

Ben Kepir Ana'yım
son ana tanrıça
İyi bak bana çocuk
Binbir memem var benim
Nice kızanlar girdi panjursuz avlu kapılarımdan
Sığırcık sürüleri gibi doluştular bilgi tarlama
yoksul ama bilgiye aç, inançlı.
Yıldız Dağları'ndan geldiler
Edirne'nin sulu ovalarından
Marmara'nın kezzap sularıyla yunmuş
güneş kokardı saçları.
Beslemişim onları öz sütümle, beyaz bulutlar katarak
ve kitaplarımla satır aralarında.
Istıranca'lar tanığımdır.
Tüm ahlat ağaçları, yıldızlar, börtü böcek tanığımdır.
Daha bıldır gibi yakın
kaçak notalar dökülürdü pencerelerimden bahçelere
işliklerimde örs ve çekiç sesleriyle şekillenirdi,
zamanın ve boşluğun ruhu,
o kızılca kıyamet günlerinde.
Alanlarımı
zeybek oyunlarıyla titretirdi çocuklarım.
Yorgan yerine türkülere sarılıp yatarlardı
dersliklerimde ateşböcekleriyle elele.
Karanlığa karşı savaşımızı unuttum mu sanırsın
dalgaların ağızlarında yakamozlarımı!?..

Kepirtepe'nin inşası

Ben Kepir Anayım,
Çocuklar barındı saçaklarımda kırlangıçlar gibi.
Boy attılar yollarımda,
kendi gölgelerine basa basa.
Esirgedim onları, giydirdim
güneşin derisini soyarak.
Dizlerimde yatırdım, ninniler söyledim
beşikle tabut arasında.
Üşümüştü elleri, ısıttım.
Edilgen bir kuşun yavrusuydu gelişleri
kartal olup yurdumun dörtbir yanına uçtular
görkemliydi gidişleri,
silinmez izler bırakarak gökyüzünde
Spartaküs'ün ellerine su dökemediği.

Ben Kepirtepe'yim oğul
Bugün duvar yazılarımda
"Tanık olduk yiğitlerin ölürken güldüklerine"
yazıyorsa,
"Özgürlük senin kanında."
yüzüyorsa köpük köpük,
emeklerim boşa gitmemiştir bundan eminim...

Zaman paslı bir suntıraçtır
yontar, aşındırır yüzyılları
Gider-gelir ellerinde mevsimlerin.
Her devinimde,
bir yonga koparır bedenimden
insafsızca
Bugün buruk ikindilerdeki yalnızlığım
yanıltmasın seni
Yurdumun dört bir yanına saçılan,
çatlar yüreğimle ektiğim bilgelik tohumları.
Sesleri dinle, duyacaksın
yürür yapraklara su kelebeklerle,
ballı meyveler oluşturmaya kovanlarda arılar için.
İşte o zaman
Türküler hep bir ağızdan söylenir
heyamolayla çekerken halatları.
Yepyeni bir dünya oluşur.
Havva'dan kıyamete çanlar çalarak,
bir halay tutulur tüm insanlık için,
mandolinli, bağlamalı, kemençeli, curalı...
Bir halay tutulur,
Heee... heeeyyy...
Kepirtepe, Çifteler, Hasanoğlan...
Uzar, gider aşar yıldızları,
gökadalar boyunca öz kaynağından.
İnan, duyar bunları Tonguç'un* yüreği toprağın altında.
Öyle bir kültürel çiçeklenme başlar ki tarlalarımda,
yanardağ olsan durduramazsın...

Temmuz 2017 / İSTANBUL

***İsmail Hakkı Tonguç: Türk eğitim bilimci, Köy Enstitülerinin mimarı ve dönemin İlköğretim Genel Müdürü. Tonguç'un Türk eğitim sistemine çok önemli katkıları olmuştur.**

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2020/EKİM

VİRÜSTEN KAÇILAN GÜNLERDE Kitap Okumak-3

■ DR. ULVİ ÖZDEMİR

Kitaplardan biri Bukowski ve Yalçın Küçük adını taşıyordu. Bu iki adın yan yana gelmesi çoğu kişiye ilginç gelebilir. Çünkü biri politik bir faaliyeti olmayan, çalışmaktan nefret eden, bazen açık saçık öyküler yazan, çoğu kez edebi dili boşveren ve hayatının her köşesinde elinde bir içki şişesiyle var olan, insanlardan çoğunlukla kaçan, çok da sevimli olmayan Amerikalı bir şair yazar, diğeri ise Türkiye'nin en önemli, en üretken aydınlarından biri olan Yalçın Küçük. Nasıl bir araya geldiler?

YALÇIN KÜÇÜK VE BEN

Bu köşede okuduğum, okumayı düşündüğüm kitaplardan söz ediyorum çoğunlukla, ama zaman zaman da yazdığım kitaplardan söz etmeyi seviyorum. Temmuz ayında Bukowski ile ilgili iki yeni kitabımın çıktığını yazmıştım. Kitaplardan biri *Bukowski ve Yalçın Küçük* adını taşıyordu. Bu iki adın yan yana gelmesi çoğu kişiye ilginç gelebilir. Çünkü biri politik bir faaliyeti olmayan, çalışmaktan nefret eden, bazen açık saçık öyküler yazan, çoğu kez edebi dili boşveren ve hayatının her köşesinde elinde bir içki şişesiyle var olan, insanlardan çoğunlukla kaçan, çok da sevimli olmayan Amerikalı bir şair yazar, diğeri ise Türkiye'nin en önemli, en üretken aydınlarından biri olan Yalçın Küçük. Nasıl bir araya geldiler? Buna ben de şaşıyorum. Ama Bukowski üstüne yazdıklarımı ilk okuyan kişi Yalçın Küçük'tür. Yıllar önce kitabın ilk baskısından önce ilk taslakları okuma nezaketini göstermiş ve önemli eleştiriler getirmişti Yalçın Hoca. Daha sonra, kitabın ikinci baskısını hazırlarken birdenbire "kitabın adını neden Bukowski ve Yalçın Küçük yapmıyorsun?" diye sormuştu gülerek. Kitabın yeni baskısının isim babası Yalçın Küçük oldu böylece. Değişik bir yazma serüveni oldu benim için. Bunun için Yalçın Hoca'ya teşekkür ediyorum. Bukowski okuyunca ardından Yalçın Küçük, Yalçın Küçük okuyunca ardından Bukowski okumak da değişik bir dinlenme, soluklanma formülü oluyor; herkese öneririm. Bu iki yazar tüm yayınlanmış eserlerini en çok kez okuduğum iki yazar olmak bakımından da benzer durumdalar. İkisinin kitaplarından birini her an elimin altında bulundurmadan olmuyor. Bu kez sıra Yalçın Küçük hocanın *Sırlar* kitabındaydı.

YALÇIN KÜÇÜK: *SIRLAR*

Ben sevdiğim yazarların aynı kitabı da olsa farklı baskılarını biriktirmeyi ve tekrar bu yeni baskıları okumayı da ihmal etmem. Bu kitap bağımlılığının bir yönü. *Sırlar*'ın bu kez okuduğum baskısı Salyangoz Yayınları tarafından basılmış, kalın kapaklı, ciltli, çok görkemli bir baskıydı (Birinci Basım Aralık 2006). *Sırlar,* adı üstünde Türk tarihine ilişkin utanılacak biçimde akademik camiada en üst düzeyde sık sık tekrarlanan klişelere karşı yazılmış, açıkça konuşulamayanları dile getiren bir kitap aslında. Bu kitapta Yalçın Hoca çok özlü bir biçimde Türkiye'de tartışılmaksızın kabul edilen ya da ihmal edilen tarihsel olayları bilimsel bir bakış açısıyla, tabulara bağlı kalmadan açıklıyor. Bana göre yakın Türk tarihini öğrenmek isteyenler için mükemmel bir başlangıç kitabı. Örneğin Musul meselesi, Türkiye'de Sevr ve Lozan antlaşmaları gündeme geldiğinde mutlaka tartışılır ve her defasında akademisyenler, anlı şanlı profesörler gözü kapalı aynı yanlış ve klişe bilgileri tekrar edip durular. Neden bunu yaparlar? Bence en önemli nedeni Türk akademik camiasının gerçeklerden korkmasıdır. Tabiri caizse bu sözde "tarihçi" hocaların bulunduğu ortamda "GERÇEK!!!" diye bağırın, kırk metre öteye kaçarlar. Kafalarında bir dizge fikri, tarihsel olayları bir mantığa oturtma, bir tez ortaya atıp olgularla bu tezi sınama gibi dertler yoktur. Hiçbir mantığa uymayan hikâyeler anlatıp dururlar. Hatta diyebiliriz ki Türk tarih eğitimi ilkokulda öğretilenlerin ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans, doktora düzeyinde tekrarından ibarettir. Maalesef Türk akademisyenlerinin, aydın diye geçinip televizyonlara çıkıp gazetelerde köşe yazanların büyük çoğunluğu memurlaşmıştır. Merak duyguları, öğrenme, bilme istekleri körelmiştir. Bırakın gerçekleri söyleyebilmeyi, gerçekleri görmekten bile korkarlar. Hatta gerçekleri görme yeteneklerini kaybetmişlerdir. Bunlara göre Musul tam 1924'te kuvvet yoluyla alınacakken Şeyh Sait ayaklanması çıktı ve Türk ordusu bu ayaklanmayı bastırırken yorgun düştü ve Musul'u alamadı. Masal ve klişe bu kadardır ve profesörler bunları söy-

Sırlar, adı üstünde Türk tarihine ilişkin utanılacak biçimde akademik camiada en üst düzeyde sık sık tekrarlanan klişelere karşı yazılmış, açıkça konuşulamayanları dile getiren bir kitap aslında. Bu kitapta Yalçın Hoca çok özlü bir biçimde Türkiye'de tartışılmaksızın kabul edilen ya da ihmal edilen tarihsel olayları bilimsel bir bakış açısıyla, tabulara bağlı kalmadan açıklıyor. Bana göre yakın Türk tarihini öğrenmek isteyenler için mükemmel bir başlangıç kitabı.

ler dururlar. Hemen hemen hiçbiri Yalçın Küçük'ü okumamıştır. Çok azı (Örneğin Cemil Koçak, Yalçın Hoca'nın Soğuk Savaş ile ilgili tezlerini göğüslemek için yazı yazma zahmetinde bulunmuştur bildiğim kadarıyla...) Yalçın Hoca'yı okuyup akademik eserlerde kullanma cesaretini bulabilmiştir. Oysa Yalçın Küçük *Sırlar*'da, Musul başlıklı bölümde bunun böyle olmadığını çok güzel bir biçimde anlatıyor (s.239-272). Sadece Musul değil, birçok başka konuda da gerçek bilim nasıl yapılır gösteriyor Yalçın Küçük Hoca. Bölüm başlıkları bile insanda hemen okuma isteği uyandırıyor. En başta örneğin bir Mukaddime bölümü var ki bir kere okumak yetmez; dönüp dönüp okumak gerekir. Örneğin Roy... Kimdir bu adam? Togan? Bildiğimizi sanıyoruz ama Yalçın Küçük Hoca başka şeyler söylüyor, başka olgu ve kişilerle bir araya getiriyor ve farklı bir gerçek çıkıyor karşımıza. Balabanova, Suphi, Çerkez (Ethem), Nâzım Hikmet gibi isimler için yazdıklarını okumadan Türkiye'nin ve Türkiye'nin Düzeni'nin nasıl kurulduğunu anlayamazsınız. *Sırlar*'ı (yeniden) okuyun derim.

YENİ BİR YAZAR KEŞFETMENİN KEYFİ, ADELLE WALDMAN, JOE R. LANSDALE, MİCHAEL COX VE NEİL GAİMAN

Amelie Nothomb'dan sonra daha önce basılmış eserlerini sıraya koyup okuma mutluluğuna eriştiğim bir yazar çıkmadı. Nothomb'un da Türkçe'ye çevrilmiş son eseri *Acıyla Çarp Kalbim*'in beni pek sarmadığını söylemiştim. Yeni bir yazar keşfetmek kitap okumayı sevenler için büyük bir nimet; sonrasında "neyi ya da kimi okuyayım?" gibi sorular sormanıza gerek kalmadan keşfettiğiniz yazarın kitaplarını art arda okuyabiliyorsunuz. En son Adelle Waldman'ın *Nathaniel P'nin Aşk Maceraları*'nı okuyunca "tamam yeni bir yazar buldum" demiştim ama ne yazık ki Waldman'ın ikinci bir kitabı yok Türkçeye çevrilen. Çünkü zaten *Nathaniel P'nin Aşk Maceraları*, yazarın Amerika Birleşik Devletleri'nde de yayınlanır yayınlanmaz çok başarılı bulunan ilk kitabı. Dolayısıyla bu gerçekten yetenekli yazarın "diğer" kitaplarının peşine düşme hevesimiz kursağımızda kalmıştı. İnternetten yaptığım bir araştırma da Waldman'ın ilk kitabının bir tür devamı olan ve ilk kitaptaki yan karakterlerin birinin gözünden ilk romanının kahramanını anlattığı yeni bir kitap yazdığı bilgisine ulaştım ama bu kitap Türkçeye ne zaman çevrilir, çevrilir mi bilemiyorum. Anladığım kadarıyla çok üretken bir yazar değil Waldman. Bu da bana göre iyi yazarların çoğunun bir özelliği değildir. İkinci kitabın da çok başarılı ilk kitaba bağlı bir konu üzerine yazılması da kısırlığın bir belirtisi. Dolayısıyla çok üzüldüm bu duruma ve yine yeni bir yazar keşfedememiş oldum. Aynı şey Neil Gaiman'ın Al Sarrantonio ile birlikte editörlüğünü yaptığı bir öykü seçkisini okurken de başıma geldi. Öyküler adını taşıyan bu seçki (İthaki Yayınları, 1. Baskı, Temmuz 2017) içinde Chuck Palahniuk gibi bazıları ünlü yazarların çok sevdiğim öyküleri var. Bunlardan en çok hoşuma giden ise seçkide Joe R. Lansdale'nin *Yıldızlar Kayıyor* adındaki uzun öyküsü oldu. Bu öyküyü okuyunca "tamam harika bir yazar keşfettim" dedim ama maalesef Joe R. Lansdale'nin tek bir kitabı bile Türkçeye çevrilmemiş. Tek çevrilmiş eseri yukarda değindiğim öykü seçkisindeki bu çok hoş, çok etkileyici hikâyesi. Böyle öykülerin verdiği okuma keyfini çok sık yaşayamıyorsunuz. Bana göre henüz Türkiye'de yayınevlerinin iyi bir yazar keşfetmek konusundaki yetenekleri sınırlı. Daha çok "satacak" kitap avcılığı konusunda kendilerini geliştirmiş durumdalar. Bunu da yurt dışında zaten çok sattığını kanıtlamış, belirli ödülleri almış, hemen başka dillere çevrilmiş ya da *Newyorker* gibi önemli dergilerde hakkında olumlu eleştiriler yazılmış yazarların eserlerini çevirerek yapıyorlar. Yani bir cevher keşfetmek gibi dertleri yok. Zaten keşfedilmiş olanı bize sunuyorlar. Oysa bu tür öykü seçkilerinde yazı dilleri, üslupları, konuyu işleyişleri gibi

Roman çok ilginç bir fikre dayanıyordu: Avrupa'dan Amerika kıtasına göç edenlerin yüzyıllar boyunca kültürlerinin bir parçası olmuş, kimisinin inandığı o tanrılar, periler, masal kahramanları ne olmuştu?

birçok açıdan hakkında ipuçları elde edebilecekleri yeni yazarlar keşfetmek olası. Bütün bu hayal kırıklıklarına ek olarak bu kez son zamanlarda okuduğum en mükemmel roman olan Michael Cox'un *Gecenin Anlamı, Bir İtiraf* (Doğan Yayıncılık, Birinci Baskı, Eylül 2008) adlı romandan sonra da aynı şey oldu; yine bu kadar mükemmel bir roman yazan Michael Cox'un peşine düştüm ve aynı sonuç: Yazarın Türkçeye çevrilmiş sadece bir romanı var! Yazarın *Glass of Time* adını taşıyan bir diğer romanı Türkçeye çevrilmemiş. Bu kadar başarılı bir romanın yazarının diğer romanı neden çevrilmez anlayamıyorum. Gerçekten "elinizden bırakamayacaksınız" dedikleri kitaplar var ya, kesinlikle bu cinsten bir kitap *Gecenin Anlamı*. İlk yayınlandığında kaçırdığım bu romanı bir sahaftan sadece 5 liraya aldığıma inanamıyorum. Bugüne kadar bu kadar az bir bedelle bu kadar yoğun bir okuma zevki, bu kadar uzun süren edebiyat keyfi satın almamıştım. Edebiyatın hikâyeden, anlatımdan çok kurgu olduğu ve asıl ustalığın burada ortaya çıktığını bu roman bize bir kez daha anlatıyor. Bildiğim kadarıyla daha sonra yeni baskısı da yapılmış bu romanı, "güzel bir roman okumayalı çok zaman oldu" diyen herkese öneriyorum. Yılar önce okuduğum John Fowles'in *Büyücü* romanı çapında bir roman olduğunu söyleyebilirim. Tekrar edeyim olağanüstü güzellikte bir roman.

NEİL GAİMAN:
AMERİKAN TANRILARI

Neil Gaiman'ın ismi son zamanlarda çok sık karşıma çıkıyordu. Öykü seçkisindeki başarılı seçimlerinden sonra bu kez kendi yazdığı bir kitap okumak istedim ve doğal olarak en çok övülen kitabı olan *Amerikan Tanrıları*'nı okumaya başladım (Neil Gaiman, İthaki Yayınları, 5. Baskı, Mayıs 2019). Her zaman kitaplara baktığım, kitap aldığım, çalışanların da beni tanıdığı İstiklal Caddesi'ndeki bir kitapçıda bir kitabı incelerken, çalışanlardan biri "Hocam, bu kitabı okuyun" deyip uzattığı bir kitaptı. Bu her zaman başıma gelen bir şey değildir. Genelde ben insanlara kitap önerirdim -ki bunun örneklerinden birini anlatacağım. Fantastik türde kitaplardan birine benziyordu ve fiyatı yüzünden "sonra bakarım" diye geri vermiştim. Pek benim tarzım değildi ama kitapçıdan çıkarken bir iz de kalmıştı bende. Aynı gün bu kez bir sahaf arkadaşımım dükkânına uğradığımda, arkadaşımı Nadir Kitap Internet sitesinden yapılan siparişleri paketlerken yakaladım. Paketlenecek kitaplar arasında *Amerikan Tanrıları* da vardı. "Tüh yakalayamadık" diye espri yaptığımı da hatırlıyorum. O zaman elime alıp daha iyi incelemeye başladım kitabı. Biraz "kaçan balık büyük olur" durumu olmuştu. Daha sonra internet üzerinden kitabı satın aldım. Kapağın arkasında *Amerikan Tanrıları*'nın aldığı ödüller şöyle sıralanmış: Hugo En İyi Roman Ödülü, Nebula En İyi Roman Ödülü, Locus En İyi Fantastik Roman Ödülü, Bram Stoker En İyi Roman Ödülü, Sfk En İyi Roman Ödülü. Bu kadar ödül alan bir kitabı sadece bu nedenle bile merak ediyorsun. Okumaya başlamam böyle oldu. Konusu da ilginçti. Daha doğrusu roman çok ilginç bir fikre dayanıyordu: Avrupa'dan Amerika kıtasına göç edenlerin yüzyıllar boyunca kültürlerinin bir parçası olmuş, kimisinin inandığı o tanrılar, periler, masal kahramanları ne olmuştu? Bunlar da yeni kıtaya bu insanlarla birlikte göç etmiş miydi? Gaiman bu soruya "Evet" diyerek başlıyor romanına ve bir dizi mitolojik kahramanın peşine düşüyor. Başlangıçta bu ilginç fikirle birlikte bir yol öyküsünün içinde buluyorsunuz kendinizi ama bir süre sonra hikâye gerçekten tavsıyor, haddinden fazla yan öyküyle besleniyor ve uzuyor. Bence güzel bir uzun öykü olabilecek güzel bir fikir gereksiz uzunlukta bir metine dönüşmüş. Zaten kitabın başında metnin ilk halini teslim ettiğinde Gaiman editörünün "kitabın biraz fazla uzun ve çok dolambaçlı olmasından endişelendi" dediğini söylüyor (s.9). Doğrusu beğendim bu editörü. Kesinlikle katılıyorum. Ancak elimize geçen baskı, iç kapakta da belirtildiği gibi "yazarın tercih ettiği metin". Bence editör haklı. Fikrin çekiciliğine kapılıp hikâyeyi gereksiz yere uzatmamak gerekiyor. Bu romanda da böyle olmuş. Alınan ödüllerse bence metne değil, fikre verilmiş. Seçtiği öykülerle gözüme giren Gaiman, ilk okuduğum bol ödüllü

Toza Sor'un Salma Hayek ile Colin Farrel'in başrolünde oynadığı bir sinema uyarlaması var.

Bazen her sahneyi hatırlarsınız ve ona rağmen o sahneyi izlemek istersiniz yine. Neden acaba? Belki de geçmişimize baktığımızda, hayatın olağan akışının, mutlu olduğumuz anları yeniden yaşamamıza olanak tanımamasına karşılık ürettiğimiz psikolojik bir karşılıktır. Çünkü insan hayatında "mutluyum"dan daha çok "mutluymuşum" diyor.

romanıyla gözümden düştü. Yine bir yazar keşfedememiş oldum, çünkü diğer eserlerinin peşine düşeceğimi sanmıyorum artık.

JOHN FANTE VE TOZA SOR

Bazı romanlar aradan yıllar geçse de unutulmaz. Bazı kitapları da tekrar okumak için küçük bir kıvılcım yeterlidir. Bu dönem Fante'nin *Toza Sor*'unu bir kez daha okudum. Planlarımda yoktu; çünkü okumaya harcayacağım süreyi daha önce okumadığım bir kitaba vermek her zaman tercihim olmuştur. Bunun da temel nedeni küçük bir matematik hesabı yapmak zorunda kalmak: Kaç gün daha yaşayacağım ve kaç kitap daha okuyabileceğim? Belli bir yaşta bu tür hesaplara ister istemez giriyor insan. Kalan ömrümüzde, normal şartlar altında sağlıklı bir yaşlılık süresi ile ömrümüzü tamamlayabileceğimiz varsayımı altında, kısıtlı zamanımız varken mümkünse okumak isteyip henüz okumadığımız kitapları okumayı hedeflemek normal. Dolayısıyla okumadığım onca kitap beklerken daha önce okuduğum bir kitabı okumak neden? *Toza Sor*, bu açıdan özel bir roman. Salgın öncesi bir arkadaşım "bana biraz roman önerir misin?" diye sorunca hemen aklıma gelen kitaplardan biri oldu. Arkadaşım *Toza Sor*'u çok beğendiği gibi Fante'nin diğer bütün eserlerini art arda okumaya başladı. Bana *Toza Soru* ve Fante'yi ne kadar beğendiğini anlatırken söylediği hayranlık sözleri beni de etkiledi. İster istemez ben de tekrar okudum. Çok sevdiğiniz bir filmi yeniden izlemek gibi... Bazen her sahneyi hatırlarsınız ve ona rağmen o sahneyi izlemek istersiniz yine. Neden acaba? Belki de geçmişimize baktığımızda, hayatın olağan akışının, mutlu olduğumuz anları yeniden yaşamamıza olanak tanımamasına karşılık ürettiğimiz psikolojik bir karşılıktır. Çünkü insan hayatında "mutluyum"dan daha çok "mutluymuşum" diyor. Geçen zaman ve yaşanılan anlarsa geri gelmiyor. Belki de bu eksikliği gidermek için küçük "mutluluk paketleri" ya da küçük "mutluluk tabletleri" almak adına kitapları tekrar okuyoruz, filmleri tekrar izliyoruz. *Toza Sor*, tekrar okuyacaksanız iyi bir seçim. Daha önce okumayanlar için ise Fante'nin diğer romanlarıyla birlikte "komple mutluluk seti" gibi... Şimdi sırada bu kez John Fante'nin yine daha önce okuduğum *1933 Berbat Bir Yıldı* adlı romanı var. 1933, berbat yıllar dönemimin ilk yıllarından sayılabilir gerçekten. 1929 buhranının etkileri toplumu sarmışken ve ufukta Hitler faşizminin karanlığı belirmişken, "berbat"tan başka hangi sözcüğü kullanabiliriz ki? 2020'de berbat bir yıl oldu birçok açıdan. İnsanlar için umut veren bir ülke, bir liderlik yok. İşsizlik, eşitsizlik, umutsuzluk, adam kayırmacılık, tüm aydınlanma yapılarının çöküşü, çökertilişi, gericiliğin artan saldırıları... Umutlu olmak zor. Ama 1933'ü nasıl ki 1945 ve 1946 izledi, o koyu faşizm ezildi ve insanlık yeniden umutlandı, 2021, 2022 de öyle olabilir. Bizim hep birlikte yazdığımız romanımız "*2020 Umut Dolu Bir Yıldı*" olabilir mi? Biraz da bize bağlı. Umudumuz, ütopyamız kıvılcımımız olsun.

Hayatımızda okunacak ve tekrar okunacak kitapların hep var olması dileğiyle...

TÜRKİYE SEVDASI

■ TURGAY ÇİMEN

Ülkem benim
Kalbimin onulmaz yarası
Her ne yaşadımsa
Ne söyledimse sevdadan, umuttan, emekten yana
Yaşam ve yokluk
Su ve ışık
Ekmek ve tuz
Avuçlarımda kanayan özlem
Sana dairdir...

Böyle keskin bıçak gibi duruşum
Öfkemdeki çıplaklık
Ela gözlerdeki çocuk sevinçler
Uzaklar, gitmeler, kaybolmalar
Alnımdaki derin çizgiler
Sana dairdir...

Ülkem benim
Kürt Memet'le nöbet tuttum sınır boylarında
Türkü söyledim Yörük çobanlarıyla
Kitaplar okudum günler geceler boyu
Okullarında ders anlattım güzel çocuklarına
Miting alanlarında halay çektim
İnsanın kalbine bir su gibi akan ince belli kızlarınla
Kara sevdalara düştüm de
Bir başıma ve kimsesiz
Karcaoğlan'dan, Nâzım'dan dizeler ezberledim
İçimdeki sızıyı dindirmek için...

Çanakkale'de Seyit Onbaşı
Kocatepe'de Mustafa Kemal
Darağacında Deniz Gezmiş
Aynı sevda için dövüştüler
Hain, hırsız, karanlık eller
Çalmasın diye seni bizden şimdi
Uzak düşmesin diye düşlerim dağlarına, denizlerine
Tutuştum senin büyük kavgana
Sarıldım yüreğime paslı bir mavzere sarılır gibi...

Ülkem benim
Aydınlık düşüm
Bugün çok kederliyim
Bugün karartılmış bir yerindeyim çağın
Ama görüyorum
Çocukların gözlerinde çoğalmakta ışık
Uzun sürmez karanlığın hükmü
Yarın güzel olacak!...

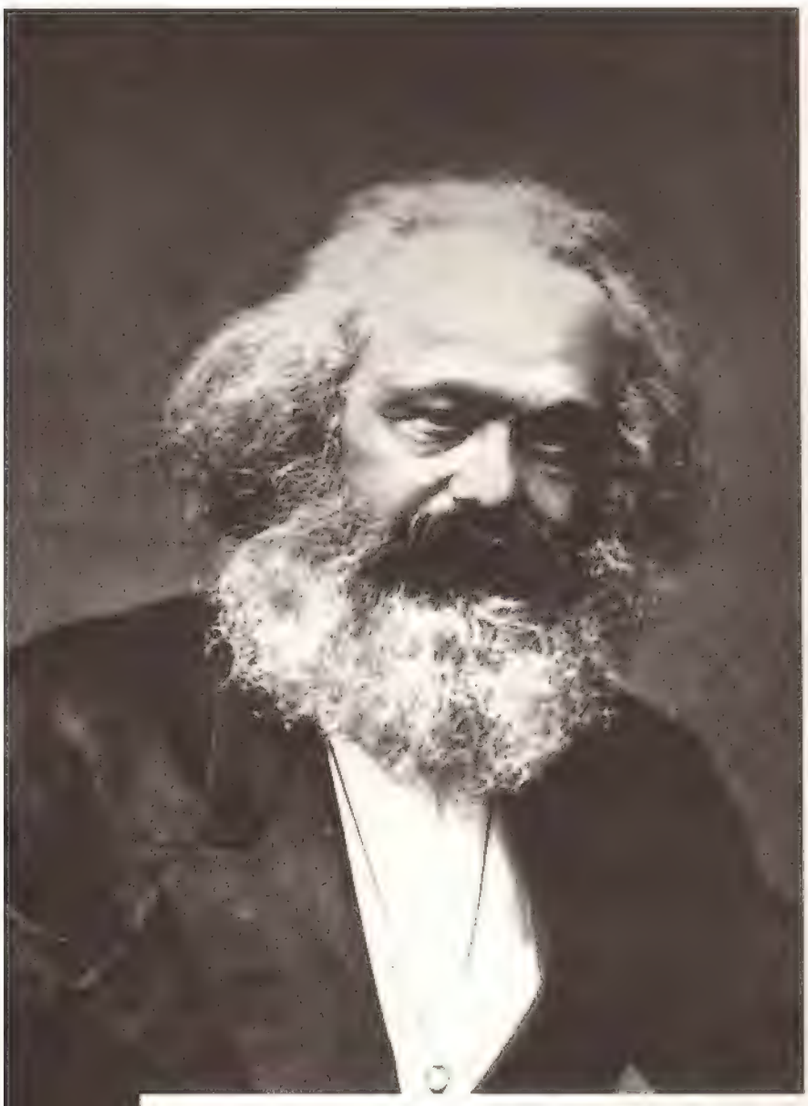

MODERNLEŞMEYE İKİ ELEŞTİRİ: Marx ve Dostoyevski

■ EMRE FİDAN

Dostoyevski'de etik bir zeminden yola çıkan eleştiri, Marx'ta yine maddi bir zemine, üretici faaliyet zeminine oturur, ayrıca bu, modernleşmeden çok daha önce başlayan bir süreçtir. Çünkü insanı, kendi bilinçsiz etkinliğinden ibaret olan hayvanlar âleminden ayıran ve kendi kendinin nesnesi haline getirip, kendi varlığını bilinçli şekilde inşa etmesini sağlayan şey üretici faaliyettir.

Dostoyevski karakteri dendiğinde hepimizin aklında kimi ortak nitelikler taşıyan az çok belirli bir insan tipi oluşur. Nedir bu ortak özellikler? Kanımca en başta huzursuzluk gelir. Bulunduğu koşullara uyum sağlayamayan, o koşullara ait olmayan insanın yaşadığı ruhsal huzursuzluk... Dostoyevski'de insan, toprağını, iklimini yadırgayan bir fide gibi boyun büker, sararır. Hep başka bir iklimin arayışındadır. Bir Batılının gözünden şöyle tasvir edilir durum: *"Dostoyevski'nin kahramanlarını anlamak mümkün değildir. Eski patriyarkal adetlerinden sıyrılmışlar, fakat bizim adetlerimizi benimseyememişlerdir. Yol ağzında dikilip durmakta ve hangi yoldan gideceklerini bilememektedirler: tek tek fertlerin kararsızlığı ve tereddüdü, bütün milletin kararsızlığı ve tereddüdünü ifade etmektedir. Biz Avrupalılar, sıcacık bir evde yaşar gibi yaşarız kendi adetlerimiz içerisinde. 19. yüzyılın, Dostoyevski çağının Rus'u ise eski barbar hayatının 'tahta kulübesini' yıkmış, fakat henüz yeni evini kuramamıştır. Hepsi kökünden kopmuş, yolunu şaşırmış insanlardır."*[1] Nevrotik bir tablo yaratır bu durum. Karanlık ve yalnızlık peşini bırakmaz Dostoyevski insanlarının. Nafile debelenirler oysa, çıkışsızdırlar. Usta yazarın estetik becerisi ile bu tip, detaylandırılarak, kanlı canlı bir karaktere dönüşür.

Her zaman böyle değildi Dostoyevski'nin insanı. Yazarımızın henüz yeraltının karanlık dehlizlerine inmediği zamanlarda, yerüstünün –manen değil- maddeten çıkışsızlık yaşayan insanını anlattığı bir dönem vardı. Hatta yazarlık yaşamına böyle başlamıştı.

Henüz 25 yaşında yazdığı ve eleştirmen Belinski'nin büyük övgüsünü alan ilk romanı 'İnsancıklar'da, gündelik işlerle geçimini sağlayan genç bir kadın ile alt kademeden memur yaşlı bir adamın umutsuz aşkı anlatılıyordu. Sahipsizlik, parasızlık ve çaresizlik kadar dostluk, dayanışma ve cıvıl cıvıl neşeli zamanların da olduğu bir anlatıydı bu. Hayat gibi karmaşık ve hayat kadar dinamik yani...

Fakat 'Dostoyevski karakteri' diye bir sınıflandırma yapabilmemizi ya da bir ekol olarak Dostoyevski edebiyatından bahsedebilmemizi sağlayan kurucu metin 'Yeraltından Notlar'dı. Bu kitapta ortaya çıkan insan tipi, kuşkusuz yazarın yaşama, topluma ve bireye dair felsefi perspektifiyle ilgili, bize çok güçlü bilgiler vermektedir. Dostoyevski'nin felsefi perspektifine geçmeden önce Çarlık Rusya'sının politik durumuna bakmak gerekecek.

ARAFTA MODERN

19. yüzyıl ortalarında Rusya aynı Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük sancılar yaşamaktadır. Batıdan yüzlerce yıl önce esmeye başlayan burjuva devrimlerinin rüzgârı doğunun tarihi asyatik toplumlarına geç ulaşmıştır. 19. Yüzyıl batı için sınıflar mücadelesinin rotasını çizdiği, öncesinde başlayan iktisadi ilerlemenin epey yol aldığı, yalnız bu ilerlemenin sonuçlanacağı siyasal formasyon için adeta son rötuşların yapıldığı bir dönemken, doğu henüz rotanın ne olacağını tartışmaktadır. Oysa batının sermaye birikim rejimleri siyasal ve iktisadi rekabet neticesinde doğunun önüne dağ gibi bir modernleşme problemi koymuştur. Fakat doğuda bu 'dağın' patikalarını açacak sınıfsal bir itki bulunmamaktadır. Buna rağmen ekonomik gerilik ve siyasal çıkışsızlık hem Osmanlı'da hem de Çarlık'ta kimi yöneticiler eliyle çeşitli reformların yapılmasına yol açmıştı. Bu reformlar da doğal olarak destekçilerini ve muhaliflerini ortaya çıkarmıştı. Tarihin bu akışı muhalifler tarafından Osmanlı'da asrilik, Çarlık'ta ise nihilizm olarak adlandırılıyor, insanı köklerinden kopardığı ve değersizleştirdiği eleştirileri yapılıyordu.

Fakat batı modernleşmesinde de yolunda gitmeyen şeyler vardı. Batının rasyonel bir örtüyle idealize ettiği iktisadi ve siyasal formasyon baldırı çıplakların sefaletini gizlemeye yetmiyordu. Doğunun ilerici aydınları tarafından bakarsak, bu durum iki ülkede iki farklı strateji yaratmış gibi duruyordu.

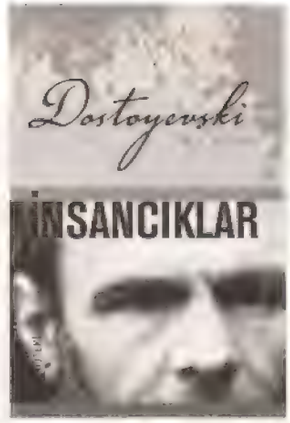

İlk romanı 'İnsancıklar'ın bireyleri ile 'Yeraltından Notlar'ın bireyine bakıldığında bir kırılmanın yaşandığı oldukça nettir. 'İnsancıklar'da toplumsal ilişkileri bağlamında ele alınan birey, bu sayede maddi-nesnel bir zemin üzerine inşa edilmiştir. Sonraki yıllarda modernleşme karşıtı bir Slavcı haline gelen Dostoyevski, aydınlanma idealleri ve felsefi perspektifiyle bağını kopartarak, izole bireyin karanlık bilinçaltı dünyasına adım atmıştır.

Dostoyevski'nin 'arzularının' ve 'saçmalama özgürlüğünün' Rusya'ya Kırım savaşını kazandırabileceğini sanırım Dostoyevski'nin kendisi de iddia edemez. Ormandan savanaya çıkan insanın, beynini geliştirmek zorunda kalması gibi, yırtıcı kapitalistlerle savaş meydanına çıkan Rusya ve Osmanlı da üretim ilişkilerini geliştirmek zorunda kalmıştı.

Osmanlı aydını zaruret gördüğü çağdaş medeniyetleri yakalama gayesine, baldırı çıplakları pek de işin içine katmadan, bürokratik mekanizmaların işleyişine yapacağı müdahalelerle ulaşmayı seçmişti. Rus aydını ise 'toprağa dönüş'te karar kıldı. Batı kapitalizminin alt sınıflar için yarattığı sefalet ve Fransız devriminin eşitlik, özgürlük, kardeşlik idealleriyle hiç de örtüşmeyen toplumsal durum, Rus aydınını, batının çirkin yüzünü Rus topraklarında yeniden görmeden, başka tip bir modernleşmenin heveslisi yapmıştı. Bu hareketin temel gücünü köylülük oluşturacaktı. Rus ilerici-popülist hareketinin öncülerinden Herzen, Avrupa'yı kasıp kavuran 1848 devrimlerinin Rusya'da hiçbir etki yaratmamasını geleneksel Rus köy komünlerinin varlığına bağlamış ve Rusya'nın, toplumsal ilişkilerinin dayanışmacı dokusu ile, batı kapitalizminden üstün olduğu düşüncesine ulaşmıştı.

İşte Dostoyevski yazarlık yaşamına bu çok çalkantılı yüzyılda, bir modernleşme taraftarı olarak başlamıştı. İlk romanı 'İnsancıklar' yayınlandıktan üç yıl sonra muhalif bir grupla yürüttüğü siyasi çalışmalardan dolayı tutuklandı. Arkadaşlarıyla idama mahkûm edilmiş fakat düzenlenen mizansenle idam edilirken gelen bir kararla cezası hapis ve Sibirya'da sürgüne çevrilmişti. Bu olayın Dostoyevski'nin yaşamında bir kırılma noktası olduğu yaygın bir görüştür.

İlk romanı 'İnsancıklar'ın bireyleri ile 'Yeraltından Notlar'ın bireyine bakıldığında bir kırılmanın yaşandığı oldukça nettir. 'İnsancıklar'da toplumsal ilişkileri bağlamında ele alınan birey, bu sayede maddi-nesnel bir zemin üzerine inşa edilmiştir. Fakat sonraki yıllarda modernleşme karşıtı bir Slavcı haline gelen Dostoyevski, aydınlanma idealleri ve felsefi perspektifiyle bağını kopartarak, izole bireyin karanlık bilinçaltı dünyasına adım atmıştır.

AKILCILIĞA KARŞI TEZLER

'Yeraltından Notlar'ın özellikle ilk bölümü modernleşme karşıtı edebi bir manifesto gibidir. Dünyanın rasyonel bir bakışla açıklanmasına karşı şöyle söyler başkarakterimiz: *"Peki ama yüce Tanrım, herhangi bir nedenle bütün bu yasalardan, 'iki kere iki dört'lerden hazzetmiyorsam. Bana ne doğanın yasalarından, aritmetikten, 'iki kere iki dört'lerden? Elbette delmeye gücüm yoksa böyle bir duvarı alnımla yıkmaya çalışmayacağım, ama barışmayacağım da onunla (...)"* [2]

Hümanizmin insan odaklı perspektifi ve buradan yola çıkan akla dayalı rasyonel toplum düşüncesi, Dostoyevski'ye göre insanı bütünlüğünden koparır ve doğal-toplumsal yasaların boyunduruğu altına sokar. Başka bir yerde çok daha açıkça vurgulanır bu: *"Üstelik bilim ona şunu öğretmektedir: Gerçekte insanın iradesi de, kaprisi de yoktur, böyle bir şey hiçbir zaman da olmamıştır; o piyanonun tuşları veya orgun ayar vidaları gibi bir şeydir; öte yandan, yeryüzünde doğanın yasaları vardır; insanın yaptığı her şey, onun isteğine göre değil, doğa yasaları uyarınca kendiliğinden yapılmaktadır."* [3]

Aydınlanmacılara göre ise akıl her şeydir. İnsan kendi kendini düşürdüğü ergin olmama durumundan ancak aklını kullanma cesareti göstererek kurtulabilir. Bütün tarihsel ilerleme fikirlerin gelişimi ile olmuştur. Yanlış fikirlerden kurtularak, bilginin ışığı ile donanmak insanın evrensel kurtuluşunun yegâne yöntemidir. Aydınlanmanın insana ve tarihe bakışını anlatan bu yargılar açıkça idealisttir. Gerçekte insanın doğal-toplumsal tarihinin bir ürünü olan akıl, doğal-toplumsal tarihi şekillendiren temel itici güç olarak ele alınmıştır. Hegel'de gerçek dünyanın 'idealar dünyasının' görüngüsünden ibaret olması gibi... Marx bunda gerçekliğin ters yüz edil-

miş biçimini görür ve şöyle der: *"Gökten yeryüzüne inen Alman felsefesinin tam tersine, burada, yerden gökyüzüne çıkılır. Başka deyişle, etten ve kemikten insanlara varmak için, ne insanların söylediklerinden, imgelerinden, kavradıklarından ve ne de anlatıldığı, imgelendiği ve kavrandığı biçimiyle insandan yola çıkılır; gerçek faal insanlardan yola çıkılır ve bu yaşam sürecinin ideolojik yansı ve yankılarının gelişmesi de insanların bu gerçek yaşam süreçlerinden hareketle ortaya konulabilir."* [4]

Burada Aydınlanmanın başka tip bir eleştirisine geçebilir ve Dostoyevski düşüncesindeki paralellikleri ya da karşıtlıkları irdeleyebiliriz. En başta şu söylenebilir; Marksizm aynı burjuva devrimlere bakışında olduğu gibi, onun felsefi habercisi denebilecek Aydınlanma Çağı için de olumlu bir tutum takınır. Bu dönem hümanizmin olgunluk çağı olarak insanın evreni, doğayı ve toplumu açıklayabileceğine dair bir inançla şekillenir. İnsanın kilise dogmalarından, bağnazlıktan, evrene bakışındaki metafizik zincirlerden kurtuluşu elbette marksizm açısından olumludur. Fakat asla yeterli değildir. Marksizm aydınlanma aklının ve hümanizmin burjuva sınıf çıkarları ile sınırlı olduğunu erken bir dönemde saptamıştır. İnsana ve tarihe idealist bakış, gerçek insan özgürleşmesinin koşullarını yaratmamaktadır. Alman felsefesindeki bu perspektif ile 'Kutsal Aile' ve 'Alman İdeolojisi' eserlerinde Genç Hegelciler şahsında hesaplaşılmıştır. Gökyüzünün efendisine karşı radikal bir savaş açmak ancak bu efendinin yeryüzündeki gölgelerine ve onları yaratan koşullara bakmamak Marx ve Engels: için lafazanlıktan başka bir şey değildir. 'Kutsal Aile'de şöyle yazarlar: *"Fikirler asla bir eski dünya düzenini aşamaz, fakat sadece eski dünya düzeninin fikirlerini aşabilir. Fikirler hiçbir şeyi hayata geçiremez. Fikirleri hayata geçirebilmek için pratik kuvvet uygulayabilecek insanlara ihtiyaç vardır."* [5] Felsefe lafazanlıktan ibaret kalmayacaksa kitlelerle buluşmalıdır. İnsan özgürleşecekse etrafını saran karanlığın zeminini görmeli ve ortadan kaldırmalıdır. Kısaca ifade edersek, aydınlanmanın; doğadaki, tarihteki ve toplumdaki süreç ve ilişkilerin, aklın yol göstericiliği ile bilinebilir olduğu iddiası - ki bu ünlü 11. tezdeki dünyanın çeşitli biçimlerde yorumlanmasına karşılık gelir – marksizme yetmemekte esaret ilişkilerini yaratan nesnelliğin radikal bir şekilde dönüştürülmesi gerekmektedir. Çünkü marksizme göre insan, aklın egemenliğini tanımadığı, yaşamını rasyonel bir biçimde kurmadığı için değil, yaşamını koşullayan üretici faaliyet içindeki asli rolü, mülkiyet ilişkileri neticesinde bir tutsaklığa dönüştüğü için özgür değildir. Aydınlanmanın 'akıl krallığının' Engels tarafından çizilen portresi ise şöyledir: *"Gün ışığı, aklın krallığı ile ilk kez ortaya çıkmıştı; o andan itibaren, boş inancın, haksızlığın, ayrıcalığın ve baskının yerini ebedi hakikat, ebedi adalet, doğaya dayalı eşitlik ve devredilemez insan hakları alacaktı. Artık biliyoruz ki, aklın bu krallığı, burjuvazinin idealize edilmiş krallığından başka bir şey değildi; ebedi adalet gerçek yaşamda burjuva adalet olarak ortaya çıktı; eşitlik yasa önündeki burjuva eşitliğine dönüş-*

En başta şu söylenebilir; Marksizm aynı burjuva devrimlere bakışında olduğu gibi, onun felsefi habercisi denebilecek Aydınlanma Çağı için de olumlu bir tutum takınır. Bu dönem hümanizmin olgunluk çağı olarak insanın evreni, doğayı ve toplumu açıklayabileceğine dair bir inançla şekillenir. İnsanın kilise dogmalarından, bağnazlıktan, evrene bakışındaki metafizik zincirlerden kurtuluşu elbette marksizm açısından olumludur.

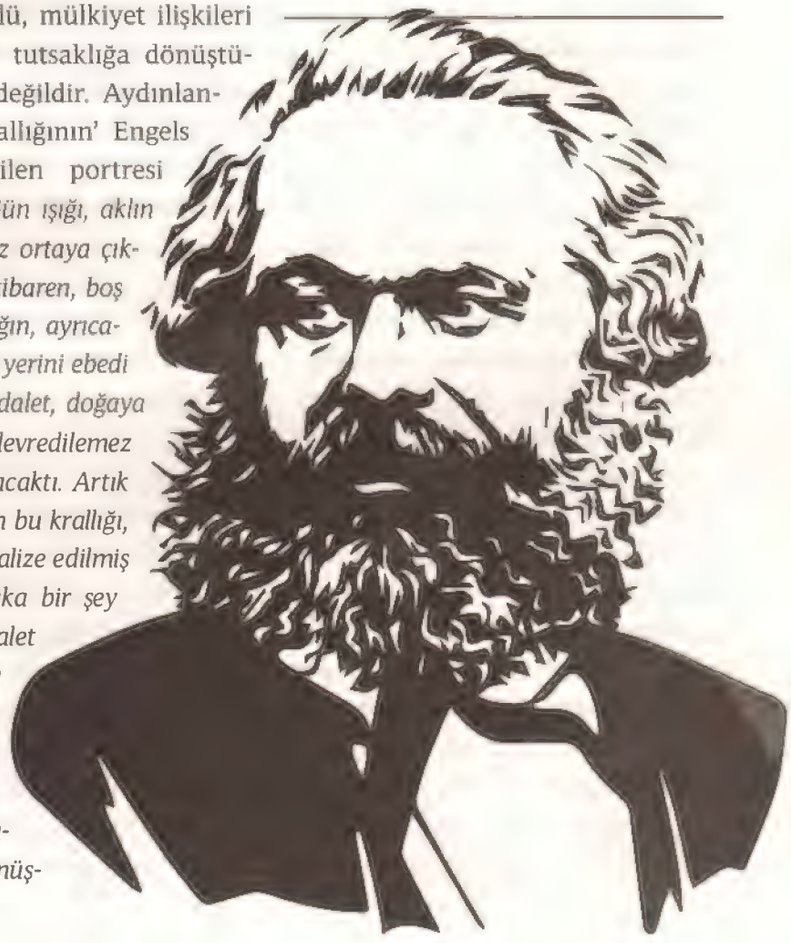

Çünkü marksizme göre insan, aklın egemenliğini tanımadığı, yaşamını rasyonel bir biçimde kurmadığı için değil, yaşamını koşullayan üretici faaliyet içindeki asli rolü, mülkiyet ilişkileri neticesinde bir tutsaklığa dönüştüğü için özgür değildir.

tü; burjuva mülkiyetinin en temel insan haklarından biri olduğu ilan edildi (...)" [6]

SINIFSIZ İNSANCIK

Dostoyevski'deki aydınlanma ve ondan kök alan modernleşme eleştirisinin ise marksizmdeki ile pek de ilgisi yoktur. Slavcı bir modernleşme karşıtı olarak Dostoyevski aydınlanma iddialarının karşısına onlara gerçek anlamını verecek sınıfsal bir zemin sunmak yerine, köklerine, geleneğe ve dine, yani premodern ilişkilere tutunur. Marksizmin materyalist eleştirisi yerine o, aydınlanmanın karşısına uçsuz bucaksız bir öznelcilikle çıkar. Kitabın bir yerinde Kleopatra'nın, kölesi olan kadınların memelerine altın iğneler batırarak, onların çığlıklarından duyduğu zevk anlatılır. Dostoyevski bu örnek üzerinden modern toplumun gidişatına dair şöyle yazar: *"(...) işin kötüsü o zaman altın iğnelere sevinenler bile olacaktır belki. Doğru aptaldır insanoğlu, hem de inanılmaz derecede (...) gelecekteki mantıklı yaşamın ortasında bayağılığı ya da daha doğrusu, bağnazlığı, alaycılığı, yüzünden okunan bir centilmen durup dururken ortaya çıksa, ellerini kalçasına koyup bizlere ' Ne dersiniz baylar, sırf bütün bu logaritmacılar cehenneme gitsin diye, mantık denen şeyi bir tekmede yok edip gene o eski aptallığımızla başımıza buyruk yaşasak nasıl olur?' diye sorsa hiç şaşmam! Bu bir şey sayılmazdı bile, asıl utanılacak olan, onun kendisini izleyen çok insan bulacağının kesin olduğudur (...) insan (kim olursa olsun) her zaman, her yerde, mantığının ve çıkarının ona emrettiği gibi değil, canının istediği gibi hareket etmeyi sever."* [7] Başka bir yerde ise yine mantığın karşısına insan arzularını koyarak şöyle yazar: *"Evet, gerçekten de günün birinde isteklerimizin, kaprislerimizin, nereden geldiği, yani nere bağlı olduğu, özellikle, hangi yasalara göre oluştuğu, nasıl geliştiği, şu veya bu durumda nereye yöneldiği vb. vb... Yani gerçek matematik formül... Bulunursa insanoğlu belki o zaman istek duymayı bile bırakacaktır."* [8]

Dostoyevski yaşamın akışıyla, tarihin mantığıyla, maddenin doğasıyla yüzleşmek istemez. Bu nesnelliklerin tümü belirli düzeylerde yasallıklar oluşturan örüntülerden ibarettir. Bunları bilir aslında Dostoyevski ve onun yeraltı insanı, mantığın iyi olduğunu, doğanın kimi yasalarının öğrenilebileceğini kabul eder ama sonunda şunu da söyler: *"Mantık iyi bir şeydir, kimsenin kuşkusu yoktur bundan. Gelgelelim, yalnızca bir mantıktır, işte o kadar ve ancak insanın düşünme yeteneğinin gereksinimini giderir; oysa istek hayatın her şeyidir."* [9] İstek, arzu ve bazen de saçmalama özgürlüğü insanı insan yapan, hayatı yaşanılabilir kılan temel şeylerdir, Dostoyevski'ye göre. Onu varoluşçuluğun ilk düşünürlerinden sayan yorumlar boşuna değildir. Çağdaşı ve varoluşçu felsefenin kurucusu sayılan Kierkegaard da Dostoyevski'yle benzer düşünür: *"Özgürlük ancak akla rağmen elde edilir. Özgürlüğün elde edilmesi için akıl yalnız gereksiz değil, aynı zamanda özgürlüğü olanaksız kılan bir zorunluluğun ortamıdır da."* [10]

Burada bir ara sonuca varabiliriz; özgürlüğü, zorunluluğun bilince çıkarılmasında görmek ile zorunluluktan kurtulmada görmek karşı karşıyadır.

DEĞERLERİN KOPUŞ ZEMİNİ

Dostoyevski eleştirisinde sadece öznellikle, bilinçaltıyla, arzularla sınırlı kalmaz. Bazen pratik yaşamın oldukça nesnel görüngüleriyle de muhalefetini sürdürür. Uygarlığın insanı yumuşattığı, daha az kan döker yani daha insancıl hale getirdiği iddiasına karşı şöyle yazar: *"(...) çevrenize bir bakıverin: kan nehir gibi akıyor, hem de neşeyle, şampanya gibi (...) Peki, neyimizi yumuşatıyormuş uygarlık? Uygarlık insanı daha çok kan dökücü yapmadıysa bile, en azından, eskiden olduğundan daha iğrenç, daha kötü bir kan dökücü yapmıştır."* [11] Pratik yaşamdan yola çıkan bu eleştirinin marksizmin

eleştirisi ile paralellik taşıdığı düşünülebilir. Zaten Dostoyevski'nin eserlerinin olay örgüsü - her ne kadar günümüzde salt bir bilinçaltı kazısı olarak gösterilmeye çalışılsa bile - pratik yaşamdaki çeşitli ezilme biçimleri, adaletsizlikler, yokluklar ile kurulur. Fakat yukarıda alıntılanan uygarlık eleştirisi soyut bir 'insanlık' nosyonu üzerinden yapılmıştır. Savaşın, kan dökmenin, ezilme ilişkilerinin kurumsallaştığı köleci düzen ve bu düzenin günümüze kadar ulaşan sınıf egemenliğine dayalı yapısı göz ardı edilmiştir. Marx ve Dostoyevski'de farklı içerikler kazanan uygarlık eleştirisinin bizi götürdüğü kavram 'yabancılaşma' olacaktır. Uygarlık ya da modernleşme insanı - ya da Dostoyevski için Rusları - özünden koparır, doğal durumundan başka bir biçime sokar. Dostoyevski'de etik bir zeminden yola çıkan eleştiri, Marx'ta yine maddi bir zemine, üretici faaliyet zeminine oturur, ayrıca bu, modernleşmeden çok daha önce başlayan bir süreçtir. Çünkü insanı, kendi bilinçsiz etkinliğinden ibaret olan hayvanlar âleminden ayıran ve kendi kendinin nesnesi haline getirip, kendi varlığını bilinçli şekilde inşa etmesini sağlayan şey üretici faaliyettir. Biyolojik varlığını sürdürebilmek için üretmek zorunda olan insan, ürettikçe doğal durumundan ayrılmış, sosyal-kültürel bir varlık olmuştur. Marx bu tarihsel gelişimin ardından Rousseau gibi ağıt yakmaz, insanın, doğanın ona koyduğu sınırların ötesine geçmesi, türümüzü gezegenin en dinamik, en bilinçli canlısı haline getirmiştir. Fakat ortada ağıt yakılması gereken bir şey varsa, o da, insanı insan yapan emek nesnesinin ondan çekip alınmasıdır. Yabancılaşmayı doğuran temel de buradadır. Doğadan özgürleşen insan, özel mülkiyet aracılığı ile kendi emek ürününe zincirlenmiştir artık. İnsan varlığını temellendirmek için üretmez, sadece üretmek için var olur. İşte modern burjuva uygarlığı, yabancılaşmayı, meta ilişkisini genelleştirip, derinleştirerek en uç noktasına taşıdığı için eleştirilir marksizmde.

BİRLEŞTİRİCİ TEZLER

Dostoyevski'de yabancılaşma ise geleneksel değerlerden kopuşla ilgilidir. Politik-ekonomi ya da emek süreci onun perspektifi dışındadır. Ona göre Rusya'nın özgünlüğü vardır ve Avrupa kültürü bu özgünlüğü yok edecektir. Şöyle der 'Yeraltından Notlar'da: *"(...) oysa bizim romantiklerimizin özelliği, başı yıldızlarda Avrupalı romantiklerin özelliğiyle taban tabana zıttır; ve Avrupa'nın hiçbir ölçüsü bizimkilere uygulanamaz."* [12] Doğu toplumları ile batı toplumları arasında kültürel farklar olduğu neredeyse herkesin kabul edebileceği bir gerçektir.

Örneğin doğuluların daha bütüncül bir bakış açısına sahip olduğu, nesneler arası ilişkilere dikkat ettiği, topluluğu daha çok önemsediği; batılıların ise analitik ve parça odaklı perspektife sahip oldukları, ilişkisellikten çok tekil nesneye odaklandıkları, çeşitli deneylerle görülmüştür. Zihin yapısından çıkıp, sosyal yapılara bakarsak burada da büyük farklılıklar görürüz. Marksizmde tanımlandığı haliyle batı feodalitesi ile Aysa Tipi Üretim iki ayrı üretim biçimini ve iki ayrı toplumsal ilişkiler bütününü gösterir bize. Fakat yine - postmodern kültürel görecelilik yanlıları hariç - çoğu kişi, bu farklı kültürlerde de eleştirilmesi, yok edilmesi gereken, insanlığın bugünkü gelişmişlik seviyesine hiç de yakışmayan yanlar bulunduğunu inkâr etmez. Ayrıca bu farklılıkların yanında birçok evrensel nitelik de taşırız. Örneğin en temelde biyolojik varlığımızı sürdürme çabası ve buradan yola çıkarak evrimsel süreçte geliştirdiğimiz sosyal bağlar ortaktır. İnsan yavrusu, diğer canlılara göre o kadar erken doğar ki, gelişiminin büyük kısmını anne karnında değil, dışarıda geçirir ve bu biyolojik handikap bizi daha komplike sosyokültürel ilişkilere zorlar. Yine üretici faaliyet bizim evrensel özümüzdür, hiçbir kültürün bu faaliyeti yok sayarak yaşaması mümkün değildir. *"İnsan topluluklarının 'yalnız ekmekle yaşayamayacakları' açıktır. Fakat eğer, 'Tanrının ağzından çıkan her söz', doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak,*

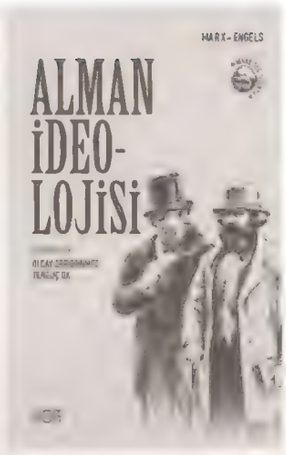

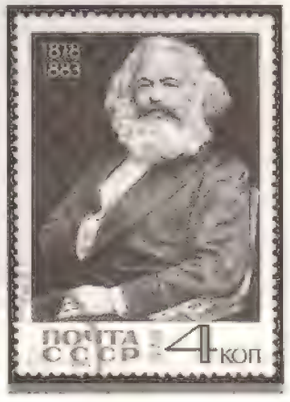

Marksizm aydınlanma aklının ve hümanizmin burjuva sınıf çıkarları ile sınırlı olduğunu erken bir dönemde saptamıştır. İnsana ve tarihe idealist bakış, gerçek insan özgürleşmesinin koşullarını yaratmamaktadır.

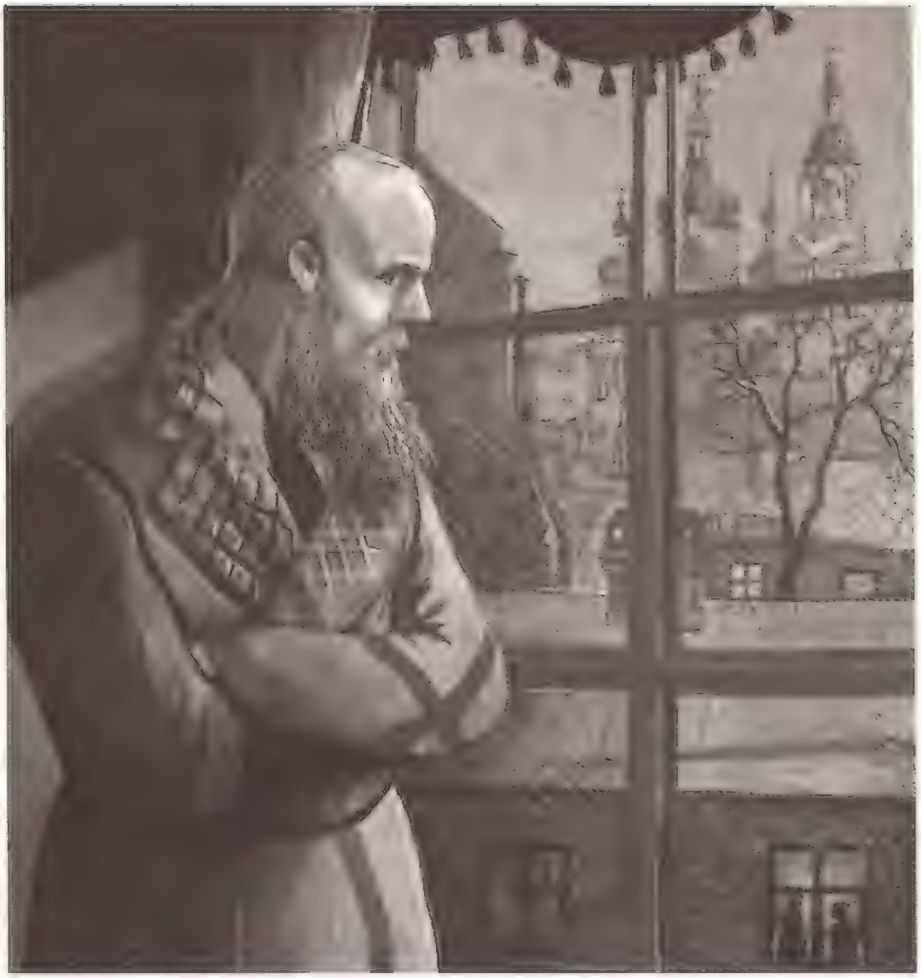

Sonuç olarak, 'iki kere iki dört'lerden hoşlanmayan ve 'iki kere iki beş'i de sevimli bulan Dostoyevski'nin Slavcı yargıları tarihin güçlü rüzgârına fazla dayanamamıştır. Tarih, bu kan deryası uygarlığını, milyarlarca insanı aç bırakan uygarlığı, gelişiminin ilk evresindeki ilerici değerleri içererek aşmaktan daha iyi bir yol göstermemiştir. Yabancılaşmanın aşılması, bireyin özgürleşmesi buna bağlıdır.

bu sözleri kutsal bulan toplumun gelişmesine ve biyolojik ve ekonomik refahını artırmaya yaramazsa, o toplum eninde sonunda Tanrısıyla birlikte yok olur." [13] İnsanı, sopanın ucuna sivriltilmiş bir taş parçasının bağlanmasının, kendisini avcılıkta daha avantajlı bir konuma getirdiğini gördükten sonra, bu imkândan münezzeh tutacak bir güç yoktur. Doğu toplumları 'Tanrılarıyla' birlikte yok olup gitmemek için, daha gelişkin bir üretim faaliyetine ve bundan doğan sosyal ilişkilere uyum sağlamışlardır. Dostoyevski'nin 'arzularının' ve 'saçmalama özgürlüğünün' Rusya'ya Kırım savaşını kazandırabileceğini sanırım Dostoyevski'nin kendisi de iddia edemez. Ormandan savanaya çıkan insanın, beynini geliştirmek zorunda kalması gibi, yırtıcı kapitalistlerle savaş meydanına çıkan Rusya ve Osmanlı da üretim ilişkilerini geliştirmek zorunda kalmıştı.

Sonuç olarak, 'iki kere iki dört'lerden hoşlanmayan ve 'iki kere iki beş'i de sevimli bulan Dostoyevski'nin Slavcı yargıları tarihin güçlü rüzgârına fazla dayanamamıştır. Tarih, bu kan deryası uygarlığını, milyarlarca insanı aç bırakan uygarlığı, gelişiminin ilk evresindeki ilerici değerleri içererek aşmaktan daha iyi bir yol göstermemiştir. Yabancılaşmanın aşılması, bireyin özgürleşmesi buna bağlıdır.

Yine de büyük yazardır Dostoyevski. Akla düşmanlığına, bireye bakışındaki varoluşçuluğu çağrıştıran öznelciliğine, Narodniklerde mülkiyet rejiminden doğan 'Rus özgünlüğünün' onda yine bir maddi temele sahip olmamasına rağmen büyük yazardır. Bence büyüklüğünü yarattığı karakterlerden çok, onları yerleştirdiği olay örgüsünden ve onların çıkışsızlıklarını hiçbir zaman inkâr etmemesinden alır. Taraf tutmaktan ve bize bunu açıkça göstermekten hiç geri durmaz ama tarafında olduğu karakterin karşısında, onun tutarsızlıklarını ve hatalarını yüzüne vuran güçlü karakterler yaratmaktan da çekinmez. 'Karamazov Kardeşler'de bu durumun çokça örneği vardır. Bu yüzden felsefi ve politik olarak dünyanın ilerici insanlarının tarihinin bir parçası olmamışsa bile edebiyat tarihinin en büyük yazarlarından biridir.

[1] Stefan Zweig, Üç Büyük Usta: Balzac, Dickens, Dostoyevski, İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
[2] Fyodor Dostoyevski, Yeraltından Notlar, Can yayınları, Haziran 2020, s.21.
[3] Age, s.33.
[4] K. Marx - F. Engels, Alman ideolojisi [Feuerbach], Sol Yayınları, Temmuz 1992, s.42.
[5] Aktaran; August H. Nimtz, Demokrasi Savaşçıları Olarak Marx ve Engels, Yordam Kitap, Haziran 2012, s.21.
[6] Friedrich Engels, Ütopyadan Bilime Sosyalizmin Gelişmesi, Yordam Kitap, Aralık 2018, s.56.
[7] Fyodor Dostoyevski, Yeraltından Notlar, Can Yayınları, Haziran 2020, s.34.
[8] Age, s.35.
[9] Age, s.36.
[10] Aktaran; Pyama P. Gaidenko, Marksizm Varoluşçuluk ve Birey, De Yayınevi, Kasım 1966, s.37.
[11] Fyodor Dostoyevski, Yeraltından Notlar, Can yayınları, Haziran 2020, s.32.
[12] Age, s.56
[13] Gordon Childe, Tarihte Neler Oldu, Kırmızı Yayınevi, 2009, s.28

HANGAR

■ MEHMET ERCAN

boş bir hangar şimdi içim
adım atsam yankılanıyor duvarlarda
soluğum benden önce duyuluyor
uyutuyor dizlerinde sessizliği

bir dal kırılsa içimde
hangar duyuyor benden önce
acılar yüreği oluyor
ben silueti sadece

neler yaşadı, neler gördü bilemezsiniz
içimdeki bu hangar
kaç defa doldu boşaldı acılarla
kaç gemi yüklendi kederle
kaç fırtınaya tutuldu
gidip dönülmeyen seferlerde

bu hangar yok mu, bu hangar
onmayan yaralarla hurdahaş
ağlarken sessizce için için
odunsuz, kömürsüz yanar da
kimse duymaz

bir koca boşluk bu hangar
bir çöl yalnızlığı
sessizliği bir mağaranın
konukları rüzgârlar olan

hangar mı ben, ben mi hangarım
neden bu karamsarlık
bu ölüm düşüncesi neden
ey hayat tut elimden
YİTSİN BU HANGAR

Karakulak'ın Ölümü

■ TURAN ALİ ÇAĞLAR

Gün geçtikçe ünü aldı yürüdü, bu memleketin en namlı eşkıyası oldu. Oldu amma her işinde düşman kazandı, kin duyanlar çoğaldı. **Düşmanları kimdi, peşinde kimler vardı, diye sorma... Kimler yoktu ki!..**

"İşin ucunda alçaklık olmasaydı kolay kolay öldüremezlerdi onu. Karşısına çıkamadıkları gibi gölgesinden korkarlardı.

Nasıl öldüğünü sormuştun amma biraz ondan bahsetmeden geçmeyeceğim:

Boylu boslu bir adamdı Karakulak. Aha şu derenin en azgın zamanında bile köprü aramaz, yallah dedi mi öte yakaya atlar geçerdi. Güçlüydü, tuttuğunu şavururdu. İyi nişancıydı; kaçan tavşanı art ayağından, uçan kuşu gözünden vururdu.

Yakışıklıydı. Burnu, ağzı düzgündü. Sarkık bıyıkları yüzüne pek yakışırdı. Karakulak Çetesi köylerden geçerken bize bakan olmaz, kadınlar hep onu süzerdi.

Öksüz büyümüş. İtilip kakılarak geçmiş çocukluğu. Ondan olsa gerek, aynı kendi gibilerini toplamıştı yanına.

Adı Ahmet'ti amma kimse onu adıyla tanımazdı. Bizim bura köylüleri, vaşak denilen, kara kulaklarının uçları sivri yırtıcıya "karakulak" der. Tekesini çaldığı Kizir Hasan koymuş o adı ona. N'olacak, peygamberin adını koyacak değil ya!..

Gün geçtikçe ünü aldı yürüdü, bu memleketin en namlı eşkıyası oldu. Oldu amma her işinde düşman kazandı, kin duyanlar çoğaldı. Düşmanları kimdi, peşinde kimler vardı, diye sorma... Kimler yoktu ki!..

Başta Azmanlar geliyordu. Söğütlü Köyünde devlet kurmuşlar, onu bunu döverek tarla takım edinmişti Azmanlar. Acımasız ağabeyleri Karakulak tarafından öldürülünce peşine düştüler. Bir başkası Akarcalı Hüsrev'in müritleriydi. Kadın düşkünü Hüsrev kendini şah ilan etmiş, çevresine epeyce aklı yufka, keçi sakallıyı toplamıştı. Bir garibin karısını odalıkları arasına katınca onu da vurup müritlerinin hedefi oldu. O meselede ben de vardım. Kadını kurtarıp kocasına teslim etmiştim. Bir de arapuşağı Fuat vardı şehirde. Ona haraç verilmeden girilmezdi şehre. Jandarma da polis de görmezden gelirdi olanları. Karakulak onu da vurmuş, çakallarının düşmanlığını kazanmıştı.

Bunların husumetini alenen biliyorduk. Amma yanına yaklaşandan kimin dost kimin düşman, hangisinin yüreğinde erik kurusu olduğunu kestiremezdik ki.

Uzatmayayım, Çamlı'daki rüşvetçi reji memurunu da öldürdükten sonra candarma göz açtırmaz olmuştu. Çetedekilerin tümü aranıyorduk. Başımızı uzatsak görünecektik. Biz köylerimize dağılmıştık, Karakulak, Uluburun doruğundaki sığınağına çekilmişti.

"Her ağacın kurdu özünde olur," derler ya, Karakulak çetesini çürüten kurt içimizden biri, Kızılyayla Köyünden Hüseyin'miş. Azmanlar bir gün Hüseyin'i öldüresiye dövmüşler. O da yalvar yakar bize katılmıştı. İlk günler onu hakkıyla tanıyamamıştık ama içindeki ala'yı tez öğrenmiş, adını "Fırıldak" koymuştuk. Hani, eski bir bozlakta;

Adama kemlik gelmez, merdoğlu mertten,
Kötülerin dalı, gölgesi olmaz,

dediği gibi Fırıldak'ın dalı da yok, gölgesi de yokmuş meğer.

***

Karakulak'ın yerini Çandır Ali, Mustan ve benim dışımda kimse bilmezdi. Yiyecek içecek taşımayı yalnız üçümüz yapardık. Azmanlar Fırıldak Hüseyin'e bir dana vaat etmişler. O da gece gündüz bizi takip ederek Karakulak'ın Uluburun'da olduğunu anlamış, gidip Azmanlara haber vermiş.

Azmanlar zaten sekiz kardeşler. Yanlarına Fırıldak'la beraber altı yedi tayfa daha alarak Uluburun'u sarmışlar. Kedinin ayak sesine uyanan Karakulak o gece gafil avlanmış. Üç kişiyi öldürse de delik deşik olmaktan kurtulamamış.

Ölüsünü sürüyerek Meşeli Geçit'teki yol çatına indirmişler. Yolun iki yanındaki ağaçlara sicim gerip baş aşağı asmışlar.

***

Tez duyuldu öldürüldüğü. Duyar duymaz beynimden vurulmuşa döndüm. Yaşlılığını göreceğimi beklemiyordum amma ölümünün böyle erken olacağını sanmamıştım.

Herkes Meşeli Geçit'e koşarken ben eve kapandım.

Karanlık çöker çökmez köyden çıktım. Bir elimde kazma, ötekinde tüfekle Geçit'e yürüdüm. Niyetim, Karakulak'ın ölüsünü rezil ettirmemek, gözden ırak bir yere gömmek.

Hızlı hızlı yürürken önümde atlı birinin karaltısını gördüm. Adamın omzundaki silahı bir parlayıp bir kararıyordu ay ışığında.

Ne oluyor? dedim, kendi kendime. Kim bu adam? Bu sapa keçi yolundan gündüz bile insan geçmez.

Atlıyı izleyerek gecenin yarısına doğru Geçit'e vardım. İzlediğim adam atı bir çalıya bağladı. Kişnemesin diye boğazına yem torbası taktı. Sürünerek yaklaştığımda onun Mustan olduğunu anladım. Belli ki o da Karakulak'ı götürmeye gelmiş.

Yanına varıp yardım etmeyi düşündüm. Düşündüm ya aklıma birden onu korumam gerektiği geldi. O da Karakulak gibi gafil avlanabilirdi. Bir çalının arkasına uzandım, tüfeğe mermi sürerek bekledim.

Mustan emekleyerek ilerledi. Yarım ayın ışığı karaltıların seçilmesine yetiyor, Karakulak'ın ölüsü ta oradan seçiliyordu. Az ilerisinde bir insan karaltısı göründü. O kişi sırtını bir ağaca dayamış, kucağındaki tüfeğin namlusu arada bir parlıyordu. Hareketsiz duruşundan uyuduğu belliydi. Karakulak'ın ölüsü candarma gelinceye kadar izlensin diye başına bekçi koymuşlar anlaşılan.

Mustan da adamı görmüş ki o yana yöneldi. Bir karakulak sessizliğiyle arkasına yaklaştı. Tabancayı sıyırdı belinden, adamın başına dayayacakken durdu. Onu yeniden beline soktu. Bu kez iri, avcı bıçağını aldı. Saçından kavradığı gibi ümüğüne bastırdı.

Adam vahşi bir hırıltı çıkardıktan sonra birkaç kez tepindi. Tepinmesi bitince sol yanı üstüne yığıldı kaldı. Mustan doğruldu, Karakulak'ın ölüsüne vardı. İpleri keserek ölüyü indirdi. Sonra savana sardı. Gitti, atı getirdi. At kan kokusuyla huysuzlaştığından tepinip durunca ölüyü bir türlü yükleyemedi.

Ortaya çıkmamın zamanı gelmişti. "Mustan, ben Yusuf'um!" diyerek doğruldum. Yanına vardım. Birlikte ata yükledik ölüyü. Merakımdan duramadım. Mustan'a kimi boğazladığını sormadan ölünün yanına koştum. Fırıldak Hüseyin'di. Şerefsiz Fırıldak onca yıl gölgesine sığındığı Karakulak'ın yerini söylemiş, göze girmek için ilk nöbeti de kendi almıştı demek.

Duracak zaman değildi. Hemen yola çıktık. Beş, on dakika sonra Gedik tarafından iki el silah sesi duyduk. Duysak da üzerinde duramazdık.

Geldiğimiz sapa yoldan epeyce yürüdük. Ülker yıldızlarının tepemizde olduğu bir zaman Mustan'ın tarlasına vardık. Mustan tarlanın bir ucuna, gündüzden bir mezar kazıp hazırlamış. Ölüyü savandan çıkardık. Meşhur sarı poşusu boynunda değildi. Karakulak'ı kefensiz, acelece oraya gömdük. Şafak yakındı. Taze toprak belli olmasın diye üzerini kuru çalıyla sakladık.

Kazmayı, küreği yükledik kısrağa. Döndük, çalıların altında yitip giden

Avni Arbaş

Ertesi sabah gün ışırken gür bir ses yükseldi bizim köyün karşısındaki tepeden: "Ey köylüler, ben Karakulak'ım!.. Beni öldü sanmayın! Kimse beni öldüremez. Ben dokuz canlıyım!" diye birkaç kez haykırdı, sonra kayboldu. O uzaklıktan yüzü seçilmiyordu ama boyu bosu tıpkı Karakulak'tı. Üstelik boynunda sarı poşusu duruyordu.

mezara baktık. Hiçlikten gelip bir yıldız gibi parlayan; sonunda, ıssız bir tarlanın ucuna törensiz gömülen arkadaşımızı düşündük.

Üryan geldi, gene üryan gidiyor,
Eşkıyadan hükümdar olmazmış...

dedim. Birer fatiha okuduk. Gözlerimizden sızan yaşları yenimize silerek evlerimize yöneldik.

"Çandır duymamış olamaz. Niye gelmedi acaba?" dedi Mustan. Takımın beyniydi Çandır Ali. Çetenin en kısa boylusu amma en akıllısıydı. Yeri geldiğinde Karakulak'ı bile azarlardı. Köylerimiz ayrı olduğundan bu gece ortaya çıkmayış nedenini bilemiyorduk.

Yol çatında Mustan'dan ayrıldım. Kimseye görünmeden evime varıp yattım.

Öğleye doğru kalktığımda köy çalkalanıyordu. "Karakulak'ın ölüsü yitmiş. Kızılyaylalı Hüseyin'le Azman Hüsnü'nün ölüleri asılmış onun yerine. Hüseyin'in boğazı kesilmiş, Hüsnü vurulmuş. Üstelik tek bacaklarından asılmışlar," deniyordu. Tek bacaktan asılmak ölüye hakarettir, köpek ölüsü niyetine geçer bizim buralarda.

Düşündüm kaldım. Fırıldak'ın defterini Mustan dürmüştü. Hüsnü'nünkini kim dürmüş de ağaca asmıştı?

Ertesi sabah gün ışırken gür bir ses yükseldi bizim köyün karşısındaki tepeden: "Ey köylüler, ben Karakulak'ım!.. Beni öldü sanmayın! Kimse beni öldüremez. Ben dokuz canlıyım!" diye birkaç kez haykırdı, sonra kayboldu. O uzaklıktan yüzü seçilmiyordu ama boyu bosu tıpkı Karakulak'tı. Üstelik boynunda sarı poşusu duruyordu.

Herkes ürkerek, şaşırarak baktı. Adamın yitmesiyle bir hayhuy koptu. Sevenleri, "Karakulak dirilmiş!" diye nara attılar. Sevmeyenler, "Ölen adam canlanır mıymış? Sahtekârın biridir," deseler de kaygılandılar.

O adam akşam önünde Çamlı'da, sabah Güllüce'de görünerek ayni şeyleri söylemiş. Birkaç gün içinde tüm çevre köylerin yamaçlarından seslenmiş: "Mazlumlara el uzatan, karşısında beni bulur!"

Öldürüldüğü gün Karakulak'ın düşmanları düğün, bayram ederlerken şimdi sesleri çıkmaz oldu. Bu kez sevenleri düğün, bayram etmeye başladılar.

Anlar gibi oldum işi. Doğruca Çandır'ın köyüne vardım. Bir kenara çekerek, "Nedir bu mesele? Hele anlat da bilelim," dedim. Güldü. "Karakulak'ın ölüsünü almaya gitmiş, Mustan'la senin ardım sıra geldiğinizi görünce sizi korumam gerektiğini düşünmüştüm. Çevreyi kolaçan ederken Karakulak'ın poşusuna rastlayıp belime doladım. Düşündüğüm gibi çıktı. İlkin uyuyan Fırıldak Hüseyin'i gördüm. Onu görmemle yetinmedim. Başka biri daha var mı, diyerek aramaya çıktım. Ta gerideki yaban eriğinin dibinde Azman Hüsnü'yü gördüm. Sırtını ağaca yaslamış, o da uyuyordu. İşi bitirmenizi bekledim. Uzaklaştığınızı görür görmez hakladım Hüsnü'yü. Sonra da..."

"Sonrasını biliyorum. Peki, bu yeni Karakulak kim?"

"Kim olacak, Kayraklı'dan Uzun Memiş."

"Nasıl ikna ettin?"

"Önüne iki Reşat altınıyla bir tarak mermi attım. 'Böyle böyle yaparsan altınlar senin olur. Kabul etmezsen bu mermiler karnına dolar,' dedim. Hiç düşünmedi, Karakulak'ın poşusunu boynuna doladı, peşim sıra geziyor.

***

Sözü epey dolandırdıysam da hitamına erdirdim arkadaş. Karakulak böyle öldü işte."

(Y. Kemal Öykü yürışmasında birinci gelen öykü)

"Türk" sorununa "TÜRKİYELİ" ÇÖZÜMÜ

■ MEHMET HARMA

Bu yazıyı, Yeni Gelen dergisinin 26. sayısında yayınlanan Arzu Kır'ın "Harari'nin Sapiens'inin Eleştirisine Giriş" başlıklı yazısına dair itirazlarımı dile getirmek için yazdım. Eleştirdiğim noktaları, makalede ortaya çıkış sırasıyla yazacağım.

A. Kır'ın eleştirme denemesine girdiği Yuval Noah Hariri'nin "Hayvanlardan Tanrılara Sapiens" başlıklı kitabının Türkçe çevirisi yayınlanalı 5 yıldan fazla olmuş, edebiyat kamuoyunda ziyadesiyle tartışılmış, konuşulmuş ve artık güncelliğini yitirmiş bir kitap. Yeni Gelen gibi kaynakları kısıtlı bir mecrada hem yazarının dağınık, makalenin özünü kaçıran üslubuyla hem de yazı dizisi şeklinde yayınlanmasının/yayınlanacak olmasının okura bir katkısını göremedim.

A. Kır, "Türkiyeli okurun..." diye başlıyor yazısına ve içeride de "biz Türkiyeli okurlar..." diyerek devam ediyor. Fransa'da yaşayana Fransalı değil Fransız, Rusya'da yaşayana Rusyalı değil Rus, Türkiye'de yaşayana Türkiyeli değil Türk denir. Bu niteleme bir ırkı değil uyruğu işaret eder. Bu terimi kullananı da faşist/ulusalcı/ırkçı yapmaz. Ama "Türkiyeli" gibi bir kavram kanırtması, kullananı, kafası karışık ve tersinden sağcı yapar, "Şekspir'in adı aslında Şeyh Pir'dir" diyenle aynı kategoriye sokar.

A. Kır, kitabın giriş, arka kapak ve tanıtım bölümlerinden yaptığı uzun alıntılarla ve alaycı üslubuyla başladığı yazıyı anlaşılmaz kılmanın yanında "benim (Harari gibi) Oxford diplomam yok ama sırtımı Demokritos, Marx, Engels, Darwin, Hawking, Weinberg, Einstein, Dawkins, Althusser, Hobsbawn, Trory, Carr, Foster, Freud, Boratav, Belek, Önal ve bir kısmını burada göreceğiniz adını sayamadığım ustalara dayayarak" diyerek "Haddimi aşacağım, en az Harari kadar cüretkâr olacağım" dediği sevimliliği tartışılır bir iddia ile çıtayı yükseltiyor.

"Şahane! Devlerle dolu bir makale geliyor" derken aniden, bilgi kaynağı olarak Stephen Hawking'in çocuk kitapları yazarı olan kızı Lucy çıkıyor karşımıza ve kaynak olarak verilen eser de, Doğan Egmont Yayıncılığın, Çocuk Kitapları kategorisindeki George ve Hazine Avı başlıklı çocuk öykü-roman kitabı! Bilmiyorum Yeni Gelen okuru bu özensizliği hak ediyor mu?

Yazı uzun alıntılarla sürüyorken İlker Belek'in, Din Bilim Felsefe başlıklı kitabı ortaya çıkıyor ve bundan sonrası da fazlaca ve ilgisizce İ. Belek atıflarıyla Harari bir kenara bırakılıyor. Yazının sonu, "Bu sayede, Belek'in deyişiyle; "evrenin bir patlama ile ortaya çıktığını, canlıların evrim geçirerek geliştiğini, canlılığı ilk yapıtaşları olan protein, lipit ve karbonhidratların hiçbir yaratıcının eli değmesine gerek kalmaksızın daha ilkel kimyasallar üzerinden kozmik çorba içinde kendiliğinden evrimleştiğini" öğrenmiş bulunuyoruz." diyerek aceleyle bağlanıyor. Yazara teşekkür ederiz de Kozmik Çorba bu gün genel kabul gören bir görüş olup İ. Belek'ten öğrenmiyoruz bunu. O kitaptan bu bilgi çıkmaz maalesef.

Yazının şahikası da şurada: "Patlamadan"300 bin yıl sonra" değil, saniyenin milyonda biri diyebileceğimiz ilk andan itibaren, "daha karmaşık yapılar" ve "moleküllerin" diyalektik ve tarihsel nitelikleriyle oluşum süreci başladı.". Kaynak gösterilmediğine göre bu ifade, A. Kır'ın kendi görüşü olsa gerek. Bu durumda okuru ikna etmek de ona düşüyor "daha karmaşık yapıların ve moleküllerin diyalektik ve tarihsel nitelikleri" ne demektir... "karmaşık yapıların diyalektiği" nasıl olur"... "molekülün tarihsel niteliği" var mıdır...

Ben bu yazıyı "Türkçe" yazdım "Türkiyelice" değil.

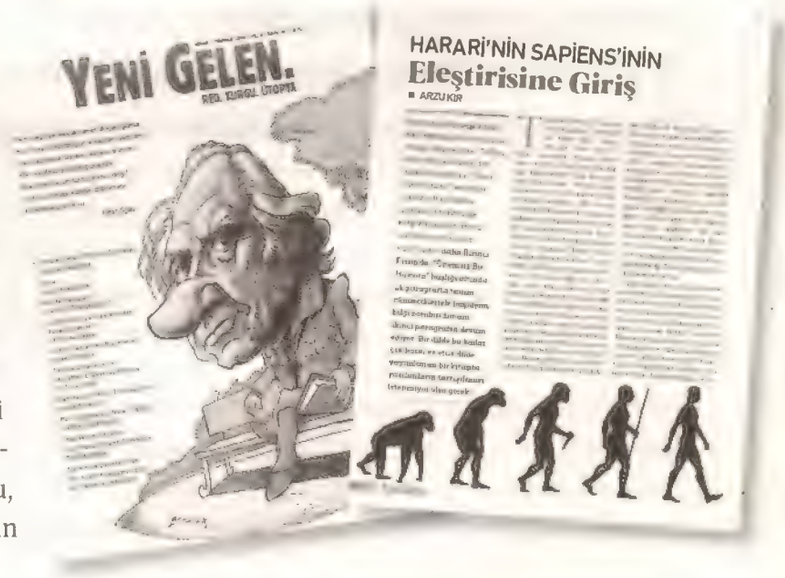

Postahane-i Amire

■ SELMAN SEVTEKİN

"Hazineyi sömürenler biz değiliz Adil Rüstem Efendi. Hazineyi sömürenler aldığı yüzlerce liralık ödeneklerle bile bu nezareti doğru düzgün çalıştıramayanlardır. Acaba nereye gider o ödenekler de bir posta bile yerine ulaşamaz?" **Sinirden kıpkırmızı olmuş, gençliğinin verdiği heyecanla Adil Rüstem'e saldırmak için bekliyordu. Aziz şaşkına dönmüş, bu kavganın çok kötü yerlere varacağını düşünerek Cevat'ı durdurmaya çalışıyordu.**

Sabahın ilk ışıkları salonu aydınlatmaya başladığında, üst katta merdivenlerin bitişiğindeki kapı aralandı. Kapıdan yavaş hareketlerle çıkan kadın, tahta basamakları gıcırdata gıcırdata aşağı indi. Bir süre aynada güneşin yarısını örttüğü yüzünü, uyku mahmurluğu yüzünden henüz tam açılmamış gözleriyle inceledi. İçini akşam yeterince beğenilmeyeceği endişesi doldurduğunda uykusu iyice açılmış, telaşla hazırlanmaya başlamıştı. Eline bir tarak alıp dağınıklıktan daha bir kıvırcıklaşmış saçlarını taramaya başladı. Kafasında akşamın hayalini kurdukça mutlu oluyor; fakat haftalardır cesaret edip bir türlü söyleyemediği şeyleri bu akşam anlatıp anlatmamakta yine tereddüt ediyordu.

Kahvaltısını yaptıktan sonra suyu ısıtıp uzun uzun yıkandı. Üzerine kadife kumaştan yapılmış açık yeşil bir entari geçirdi. Pencereleri açıp salonu havalandırırken iki katlı evin her odasını temizlemeye girişti. Kapı çalana kadar, kendini temizliğe vermiş

kadın zamanın nasıl geçtiğini anlayamadı. Kapıyı açtığında "Eleni hala," dedi neşeyle, "Bu ne güzel sürpriz!"

Eleni muzip bir gülümsemeyle salonun ortasındaki koltuğa otururken "Başka birini mi bekliyordun yoksa?" dedi. Sonra da kısa, bukleli saçların çevrelediği buruşuk yüzünü genç kadına doğru çevirdi.

Kadın: "Yok halacığım. Aziz'i kastediyorsan o akşam gelecek," dedi pencerenin dibinde Eleni'nin karşısındaki bir başka koltuğa otururken.

"Ah şu Aziz! Benim güzeller güzeli Melina'mla sayemde tanıştığı için bana minnet duyacağı yerde kiramı aksatıyor, sabahları bir günaydın bile demeden çıkıp gidiyor," dedi Eleni kalın bir sesle.

"Abartıyorsun halacığım. İşten güçten fırsat bulamıyordur Aziz."

"Benim bir tanecik kızım, ne buluyorsun o meczup kılıklı adamda bilmiyorum ama senin çok daha iyilerine layık olduğuna inanıyorum."

"Deme öyle halacığım, bak darılacağım şimdi!"

"Neyse, bırakalım şimdi Aziz'i. Ben seni uyarmak için geldim buraya meleğim."

"Ne için?" Sesinden, gerçekten canının sıkıldığı belli oluyordu.

"Makedonya karışmış yine, burada da hafiyeler kol gezmeye başladı Melina'm. Şüpheli gördükleri herkesi alıyorlar. Gelirken evinin yakınlarında da gördüm birkaçını. Bu aralar mecbur kalmadıkça dışarı çıkma canımın içi."

Melina kendinden beklenmeyecek bir ataklıkla ayağa kalkıp odada ileri geri yürümeye başladı. "Yetmedi mi kocamı aldıkları, benden ne istiyorlar şimdi?" dedi sinirli sinirli. Madam Eleni; şu an Melina'nın yüzünden okuyabildiği sinirli tavrı, genç kadının yıllar içinde acı dolu tecrübelerin bir sonucu olarak edindiğini biliyordu. Ayağa kalkıp Melina'ya sımsıkı sarıldı ve:

"Benim bir tanem, benimki sadece bir uyarı. Kocan artık öldü, sana bir şey yapmazlar zaten," dedi.

"Hele bir şey yapsınlar, görürler o zaman günlerini. Kocamı aldıkları o gece korkudan hiçbir şey yapamadım. Aylarca ondan haber alamadım da sonra sürgünde öldüğünü öğrendim. Yüzünün saflığına tezat oluşturacak kadar iradeli bir sesle: "Yapacakları her şeyi yaptılar artık onlardan korkmuyorum," dedi.

Kâtip Aziz ise o sabah oldukça neşeli uyanmıştı. Dairesi, Kuledibi'nde, Madam Eleni'ye ait olan bir apartmanın en üst katındaydı. Melina'yla da Madem Eleni sayesinde tanışmıştı. Bir sabah kirayı vermek için Madam Eleni'nin kapısını çaldı. Kendisini Madam Eleni'nin bir akrabası olarak tanıtan, kumral saçlı, ela gözlü, dikkat çeken dudakları olan Melina'ya; çiçek figürleriyle süslenmiş sarı fistanının altında bembeyaz kolları parlayan bu kadına vurulmuştu. Melina da; yaşı biraz geçkin olmasına rağmen, ütüden yeni çıkmış gibi duran kıyafetlerinin içinde kendinden emin dik bir duruşa sahip, kaytan bıyıklı, güler yüzlü Kâtip Aziz'den etkilenmişti. O günden sonra Madam Eleni'ye ziyaretlerini sıklaştırdıkça ve bu ziyaretlerinde Kâtip Aziz'in türlü bahanelerle Madam Eleni'ye gelmeye çalıştığını gördükçe yıllardır aşka kapalı, sönmüş kalbinde ve bedeninde yeniden çakan kıvılcımları hissediyordu. Tanıştıklarından iki ay sonra bir gece vakti, Kâtip Aziz bedeni heyecandan zangır zangır titreyerek, bastıramadığı bir içgüdüyle, Melina'nın Büyük Hendek'teki evine geldi. Melina kapıyı açtığında sanki onu bekliyormuş gibi gülümsedi ve adamı ellerinden tutarak içeriye aldı. Kocası öldüğünden beri içeri giren ilk erkekti Kâtip Aziz.

O gün de iş çıkışı Melina'ya gidecekti. Hızlıca giyindi, Karaköy'e inip Galata Köprüsü'ne geldiğinde hâlâ Melina'nın hayali vardı aklında. Yanda parlak üzengili, gül motifleriyle süslenmiş atlı tramvayların tıkırtıları Şirket-i Hayriye'nin Eminönü İskele'sinde bekleyen vapurlarının sesine karışıyordu. İleride, Yeni Cami avlusundan itibaren boylu boyunca Mısır Çarşısı uzanıyordu. Kâtip Aziz, Balık Pazarı Kapısı'ndan Mısır Çarşısı'na girdiğinde burnuna gelen ağır ve keskin bir kokuyla sarsıldı. Sıra sıra dizilmiş dükkânlarda Mısır'dan, Suriye'den ve Arabistan'dan gelen envai çeşit baharatın kokusu; tahta kerevetlerinin üstüne bağdaş kurarak imbiklerinde her derde deva ilaçlar, keyif verici maddeler hazırlayan esnafın yaydığı kokuyla birleştiğinde cümle Şark çarşıda hissediliyordu.

Biraz ilerleyip solda Cafer Ağa'nın dükkânını seçti. Cafer, sedirin üstüne şalvarını yayarak uzanmış, bir eliyle puşiyle süslenmiş yeşil sarığını tutarken diğer eliyle nargilesini fokurdatıyordu. Aziz'i gördüğünde nargilesini bırakıp doğruldu. Dükkân vitrininde kavanoz kavanoz ilaçların yanında baharatlarla dolu torbalar göze çarpıyordu

"Oo Aziz Bey'im hangi rüzgâr attı seni buraya?"

"Haliç'ten buraya esen rüzgâr Cafer Ağa. Bir derdim var, senin şu ilaçlar çare olabilir mi bana?"

"O nasıl söz Aziz Bey'im? Her derde deva ilaçlardır bunlar."

"Her dert değil bir derde deva gerek bana." dedi muzip bir gülümse-

"Resneli Niyazi'yi duydun mu ağabey? Dediklerine göre Resneli dağa çıktıktan sonra Sultan'ın gözüne uyku girmez olmuş."

"Duydum ama elin eşkıyasından bana ne? "

"Deme öyle ağabey deme. Onu duyduğumdan beri korkmaz oldum bu Adil Rüstem itinden. Sen de korkma ondan ağabey. Korktuğumuz için böyle tepemize bindi. Bak Makedonya'dakiler korkmuyorlar kimseden."

meyle. Cafer Ağa anladı. O da aynı muzip gülümsemeyle vitrinin arkasında dizili kavanozlardan birini Kâtip Aziz'e verdi.

"Al beyim. Balla karıştırıp afiyetle yersin bunu. Bir lokmasında derdin şıp diye çözülüverir, aslan kesilirsin." dedi. Kâtip Aziz borcunu ödeyip Haseki Kapısı'ndan aşağı inerek Posta ve Telgraf Nezaretine vardığında mutluydu.

Yukarı çıktığında karşısında soldaki ilk kapıdan Tahrirat-ı Ecnebiye Kalemine girdi. Kapının hemen yanında diğer kâtip Cevat yeni gelmiş, masası üzerindeki dünden kalma evrakları düzenliyordu, karşısında kontrol memuru Süleyman işine dalmış hiç kimseyi görmüyordu. Cevat'ın sağında Aziz'in masası, masanın dibinde karşılıklı iki sandalye ve her masada birer daktiloyla kâğıtlar vardı.

Aziz, masasına oturduğunda sağdaki diğer kapı yavaşça aralandı. İçeri; siyah redingotu kısa boyu yüzünden ayak bileklerine kadar inen, fesi geniş kafasında biçimsiz duran, bol pantolonunu yağlı göbeğine kadar çekmiş bir adam girdi. Çatık kaşlarının altından fırlayan bakışlarında gizlemediği aksine özellikle hissettirmek istediği sinsilikle karışmış bir kötülük vardı. "Bugün hiç kimse moralimi bozamaz, sen bile Adil Rüstem," diye geçirdi içinden Aziz. Adam odadakileri bir süre süzdükten sonra:

"Dünden beri bir sürü şikâyet aldık Aziz Bey. Kimi postalar hiç gitmemiş, gidenler yanlış adreste. Nedir bu rezalet?" dedi.

"Efendim, postaların yerine ulaşmaması yetersiz altyapıdandır. Ayrıca benim işim yurtiçinde değildir. Yurtdışında Devlet-i Aliyye'nin şerefine leke süren hainlerin yayınlarını şehrimize sokmamak ve..."

"Yeter, kes! Bundan sonra bir şikâyet daha alırsam hepinizi kovarım. Hazineyi sömürüyorsunuz bari aldıklarınızı hak edin."

"Kim sömürüyormuş hazineyi?" diye çıkıştı ayağa kalkarak Katip Cevat. Adil Rüstem Bey hışımla ona döndü:

"Kim olacak? Sizin gibi memurlar. Yan gelip yatarsınız sonra maaş bir gün eksik verilse sarayı topa tutarsınız."

"Hazineyi sömürenler biz değiliz Adil Rüstem Efendi. Hazineyi sömürenler aldığı yüzlerce liralık ödeneklerle bile bu nezareti doğru düzgün çalıştıramayanlardır. Acaba nereye gider o ödenekler de bir posta bile yerine ulaşamaz?" Sinirden kıpkırmızı olmuş, gençliğinin verdiği heyecanla Adil Rüstem'e saldırmak için bekliyordu. Aziz şaşkına dönmüş, bu kavganın çok kötü yerlere varacağını düşünerek Cevat'ı durdurmaya çalışıyordu. Adil Rüstem donakalmıştı. Bir dakikalık sessizlikten sonra:

"Sen, sen göreceksin. Senin o şakilerden olduğunu biliyordum," dedi sesi titreyerek. "Devlet-i Aliyye'nin bu şerefli kurumuna ve vatan için hizmet veren yöneticilerine sürdüğün kara lekelerin hesabını vereceksin," deyip çıktı.

O gün iş çıkışına kadar kimse konuşmadı. Kâtip Aziz bu olaydan sonra başına gelecekler korkuyor, Cevat'ın yaptığı densizliğe içten içe kızıyordu. Yine de Melina'nın hayali onu biraz olsun avutuyor, çıkış saatini sabırsızlıkla bekliyordu. Vakit ikindiye geldiğinde işten çıkıp Galata yolunu tutmuşken arkasından birinin geldiğini hissetti. Korkuyla arkasına baktı. Cevat'tı bu. Genç, temiz yüzlü bir çocuktu. Karşısına dikilip yeni terlemiş bıyıklarının altından gülümseyerek:

"Aziz ağabey, kusura bakma bugün zor duruma düşürdüm seni," dedi.

"Ne yapalım, oldu bir kere. Adil Rüstem'e karşı gelme Cevat. Sarayda adamları vardır, ikimizi de ipe yollar."

"Boş ver onu Aziz ağabey. Bana gel bugün, yemek yiyelim."

"Başka sefere inşallah! Bugünlük işim var Cevat'ım," dedi savuşturmaya çalışarak ama Cevat Nuh diyor peygamber demiyordu. "O zaman eve sonra gelirsin. Dışarıda konuşalım ağabey," dedi ısrarla. Aziz gönülsüzce:

"Ama çok değil Cevat, bir saate kalkarım."

"Tamam, ağabey," dedi sırıtarak.

Karaköy'de iskeleye yakın bir meyhaneye oturdular. Biraz sonra rakılar geldi. Cevat'ın içtikçe neşesi artıyor, konuştukça konuşuyordu.

"Resneli Niyazi'yi duydun mu ağabey? Dediklerine göre Resneli dağa çıktıktan sonra Sultan'ın gözüne uyku girmez olmuş."

"Duydum ama elin eşkıyasından bana ne?"

"Deme öyle ağabey deme. Onu duyduğumdan beri korkmaz oldum bu Adil Rüstem itinden. Sen de korkma ondan ağabey. Korktuğumuz için böyle tepemize bindi. Bak Makedonya'dakiler korkmuyorlar kimseden."

"Bırak şimdi onu Cevat."

"Jurnal jurnal nereye kadar, memlekette jurnalleyecek adam kalmayınca ne yapacaklar?" Aziz, Cevat'ın her cümlesinde içinde derin bir korku duyuyor, onu susturmaya çalışırken endişeyle çevresine bakınıyordu.

"Cevat, oğlum. Bak bir hafiye varsa burada yandık. Böyle konuşma dışarıda."

"Yıllarca Rüstem'in karşısında sustum ama artık yeter. Bak Resneli Niyazi de dağa çıkmış, bitirecek Rüstemlerin saltanatını." dedi elindeki kadehi yukarı kaldırarak.

"Cevat..."

"Hazineden ödenek çıkmıyormuş. Yalan! Çıktı da kalem müdürleri bir olup hepsini cukkalamadı mı? Yunan harbinden sonra maaşlarımız düşmedi mi?» Aziz korkudan titreyerek son bir gayretle Cevat'ı kollarından tuttu. İyice çakırkeyif olan Cevat:

"Senle ben Aziz ağabey, ikimiz bir olursak bir bok yiyemez bu Adil Rüstem."

"Beni bu işlere karıştırma Cevat. Ben de yanmayayım seninle," dedi Aziz. Cevat yerinden kalktı, "Bak ne

Fausto Zonaro

okuyacağım sana," dedi ve cebinden bir kâğıt çıkarıp yüksek sesle okumaya başladı:

"Ey zulümler sâhası... Evet, ey parlak alan, ey fâcialarla donanan ışıklı ve ihtişamlı sâha!" dediği sırada Aziz endişeyle elindeki kâğıtları almaya çalıştı. Meyhanedeki herkes onlara bakıyordu.

"Dur ağabey dur," dedi Cevat. Ayakta zor duruyordu. Kâğıtları Aziz'den kurtarıp tekrar' okumaya başladı.

"Örtün, evet ey felâket sahnesi... Örtün artık ey şehir; örtün ve sonsuz uyu, ey dünyanın koca kahbesi!"

"Allah belanı versin," diyerek hızla çıktı meyhaneden. Evin yolunu tuttuğunda akşam olmak üzereydi. Canı bir hayli sıkkındı. Melina kapıyı açtığında ışıyan ela gözleri şehvetli bir özlemle Aziz'e bakıyordu.

Aziz gece yarısı Melina'nın evinden çıktığında eski neşesi yerine gelmiş, olanları unutmuştu. Elindeki boş kavanozu yandaki arsaya fırlattı. İçtiği romun da etkisiyle sallana sallana aşağı indi. Binasının önüne geldiği sırada karşı apartmana, Cevat'ın dairesine baktı. Işıklar açıktı, pencereden birkaç adamın karaltısı seçiliyordu. Biraz sonra ışıklar kapandı ve apartman kapısından iki yapılı adamın arasında baygın bir halde sürüklenen Cevat çıktı. Aziz kapının arkasına saklandı, kolları aşağı sarkmış Cevat'ı sokağın sonunda kaybolana kadar izledi.

Yukarı çıkıp evine girdiğinde kalbi yerinden fırlayacakmış gibi çarpıyordu. Akşamki korkusu şimdi bin kat artmış, bütün bedenini sarsıyordu. Muhafızların onun için de geleceğini hissediyordu. Soyunmadan kendini salondaki divana attı ve düşünmeye başladı. "Kesin Adil Rüstem'in işi bu... Cevat gibi biliyor beni de." Gözlerini kırpmadan tavana bakıyordu."O değilse de bugün meyhanede ben de... Allahım!" Korkudan yatak odasına girmeye cesaret edemiyordu. Gözü sürekli kapıda, her an muhafızların gelip onu tutuklayacağını düşünüyordu. Gözüne bir gram uyku girmeden, tir tir titreyerek sabahı zor etti. Sabah olduğunda, üstü başı dağılmış, işe gitti.

Postaneye girdiğinde Adil Rüstem Bey'le karşılaşmamak için hemen odasına girdi. Karşıda kontrol

memuru Süleyman siyah çerçeveli gözlükleriyle her zamanki gibi kâğıtlara dalmış meşgul görünüyordu. Cevat'ın nerede olduğunu sormadı, Aziz'in endişeli halini bile görmedi. Süleyman bu kaleme geçtiğinden beri kimseyle doğru düzgün konuşmamıştı. Silik ve her zaman hastalıklı görünen bir yüzü vardı. Aziz'in çabası boşunaydı çünkü bir saat sonra Adil Rüstem Bey odaya girdi. Cevat'ın boş masasına memnun bir ifadeyle baktı. Aziz'in sararmış yüzünü, dağınık kılığını görünce daha bir hoşnut oldu.

"Cevat Beyler bugün teşrif etmemiş mi?" diye sordu muzaffer bir edayla.

"Ben, bilmiyorum efendim. Dünden beri de hiç görmedim kendilerini."

"Umarım hiç görmemişsinizdir Aziz Bey. Zira yakın arkadaşınızı sizi dün epey güzel koruduktan sonra hiç görmemeniz tuhaf," dedi Aziz'in endişesinin artmasından zevk alarak.

"Efendim... Ben istemedim öyle yapmasını," dedi sesi titreyerek. Adil Rüstem Bey'in yüzündeki gülümseme birden kayboldu, gözlerini iyice açıp:

"Onu bunu bilmem. Gözüm üzerinizde Kâtip Bey. Ayrıca burada kalan tek kâtip olarak bir saniye durmadan çalışacaksınız ki açığı kapatalım," dedi bağırarak. Sabah haşlaması bitmişti. Kıvançla odasına döndü. Aziz donakaldı, Adil Rüstem Bey'in arkasından uzun süre bakakaldı.

Adil Rüstem Bey odasına döndüğünde az önceki tartışmanın etkisinden yorgun düşmüş bedenini dinlendirmeye çalışırken koca göbeğiyle koltuğuna yayılmış, düşünmeye çalışıyordu. Üzerine anlam veremediği bir hüzün çökmüştü. "Eskiden olsa, tek jurnalimle sadrazamlar devirirdim de şimdi bir kâtibe kadar düştük," diye düşündü. "Memlekette senden maharetli jurnal yazıcısı yok derdi İzzet Efendi. Mekânı cennet olsun." Adil Rüstem Bey'in tahsili yoktu, posta işlerinden de hiç anlamazdı. Sabah haşlamaları dışında başka bir işi olmayan Adil Rüstem Bey her zamanki gibi, yarı uyanık, eski günleri düşünmeye başladı.

Hicri 1302'de Sivas Vilayeti'nden Dersaadet'e gelmişti Rüstem. Üzerinde türlü yerden yamalı mintanı, rengi kaçmış şalvarından ve çarığından başka bir şey yoktu. Gelir gelmez toprağı öptü, ellerini yukarı açıp: " Ey büyük Allah'ım! Sivaslarda tutunamadık da şu Şehr-i İstanbul'da Rüstem kuluna güzel bir rızık kapısı nasip et," diye dua etti. Köyden biraz birikmişiyle gelmişti, Yeni Camii avlusunun dibinde iskeleye bakan bekâr odalarından birine yerleşti. Pencereden; iskeleye yanaşmış sıra sıra kayıklardan indirdiği malları satmaya çalışan tüccarlara, iskele ve cami arasını dolduran üç ayaklı sehpasıyla macunculara, küfelerini sırtlanıp yamalı mintanlarıyla dolanan Acemlere, beş paraya ayakkabı boyayan boyacılara, entarileri ve geniş kollu cübbeleriyle Yahudilere, kayıklarıyla sıra sıra dizilen Rum balıkçılara; sarı kaytanlarla işlenmiş saltalarıyla, altında çizgili mintanlarıyla, sarıklarıyla, şalvarlarıyla Müslümanlara, Ermenilere, tablakârlara, seyyar satıcılara, dilencilere, işsizlere bakarken bu kadar çeşit insanın bir arada bulunmasına şaşırıyordu. Geldiğinden iki ay sonra tam elindeki para bitmişken Rüstem'in duası kabul oldu. Bir gün cuma namazından çıktığı sırada cami avlusunda bulunan bir bina dikkatini çekti. Çevredeki satıcılardan bunun İstanbul Postanesi olduğunu nazırının da Sivaslı İzzet Efendi olduğunu duyunca içinde bir umut, binanın girişinde beklemeye başladı. İzzet Efendi, yanında birkaç muhafızla indiği sırada Rüstem, İzzet Efendi'nin görkemli kaftanını öpmeye ve "Ağam, Sivas Vilayeti'nden geldim. Aylardır buradayım, iş güç yok. Ağam hemşeriyiz, bir iş lütfeyle bana

ağam," diye yalvarmaya başladı. Muhafızlar Rüstem'i ensesinden tutup yaka paça dışarı atacakları sırada İzzet Efendi onları durdurdu. Rüstem'e:

"Sivas'ın hangi kazasındansın?" diye sordu.

"Darende ağam."

"Bu olmadı işte. Aziziye'den olsaydın belki bir şeyler yapardık," diyerek güldü. Muhafızlar da onun gülüşüne katıldı.

"Biraz birikmişim vardı, o da bitti ağam. Son çare hemşerime geleyim, o bana iş verir dedim."

İzzet Efendi yaşı geçkin olmasına rağmen dik duruşlu, sağlam yapılıydı. Uzun vücuduna eklediği büyük sarığıyla onu görenler sanki kaftanının altında bir insan daha var sanırdı. Biraz düşündükten sonra:

"Eh, madem hemşeriyiz madem paran da kalmamış yarın gel bakalım. Sana bir müstahdemlik ayarlarız. Yalnız bu devirde güvenilecek adam kalmamış Rüstem. Sen benim hemşerim olarak binada gözüm kulağım olacaksın. Tamam mı?" dedi.

"Allah tuttuğunu altın etsin ağam. Sen iste ben senin için her şeyi yaparım," dedikten sonra yolundan çekildi. Rüstem, ertesi günden itibaren postanede müstahdem olarak çalışmaya başladı. Bir yandan yerleri süpürüyor, çalışanlara çay kahve dağıtıyor diğer yandan binadaki tüm dedikoduları topluyor, Sultan'a en ufak bir karşıt görüş bile dile getirenleri mimliyor sonra da bunları İzzet Efendi'ye bire bin katarak anlatıyordu. Geldiği günden beri verdiği jurnallerle postanede hatırı sayılı miktarda memur işinden olmuştu ama Rüstem durmuyor, kimi zaman sevmediği ya da problemli olduğu memurları da jurnalliyordu. "Ya... Yaa..." diyordu İzzet Efendi, "Ben şimdi onlara günlerini gösteririm." Kısa zamanda önce İzzet Efendi'nin gözünde sonra da işinde yükseldi. Bir gün İzzet Efendi ona: "Rüstem oğlum, postane bir şehrin belkemiğidir. Burada yaptığımız her hizmet Devlet-i Aliyye'nin bekasına, milletimizin huzuruna bir katkıdır. Ol sebepten seni yeni bir vazife bekler. Mabeyin Kalemi'nde birkaç şaki olduğunu seziyorum, oranın yeni müdürü olarak bunları bulmak senin görevindir. Gözün açık, dilin keskin olsun," dedi.

"Aman ağam, ben okuma yazma bilmem. Tahsil falan da görmüşlüğüm yok. Becerebilir miyim ki?

"Becerilmeyecek ne var? Masanda otur, bahçeler bakımlı değil mi ona bak yeter. Bir de bundan sonra sana hoca tutacağım okuma yazma öğreneceksin, haberleri bana kâğıtla verirsin. Maaşını da üç yüz kuruş yaptım, git üstüne başına düzgün bir şeyler al."

Ertesi gün üstüne yepyeni bir redingot, frenk usulü kolalı gömlek, altına da ipek kumaştan pantolon çekti. Mabeyin Kalemi'ne girdiğinin ilk ayında kalemdeki hemen her memur fişlenmişti. Bir zaman sonra okuma yazmayı söktü, jurnal yazmakta ustalaştı. Postanenin iki sokak arkasında bir ev tutarak karısını ve çocuklarını köyden getirtip buraya yerleştirdi. Sonra adını değiştirdi: Devlet, ismine "Bey" eklemişti o da yanına "Adil" ekledi. Adil Rüstem Bey Mabeyin Kalemi'nde çok durmadı. Aslında, İzzet Efendi'nin şüphelendiği hemen her kaleme giriyordu. Bir gün İzzet Efendi Rüstem'i yanına çağırdı.

"Devlet-i Aliyye'miz için yeni bir görev seni bekler Rüstem oğlum," dedi.

"Vatanımızı içimizdeki ve dışımızdaki yıkıcılardan muhafaza etmeye teşahüdüm efendim," dedi Adil Rüstem yeni öğrendiği kelimeleri kullanabilmenin tedirginliği içerisinde. İzzet Efendi gülmemek için kendini zor tuttu.

"Teşahüdsen seni Tahrirat-ı Ecnebiye Kalemine müdür yaptım oğlum. Burada yüz bulamayan şakiler ecnebi memleketlerde gazeteler, dergiler çıkarır olmuş. Sen bu yayınlarla şehrimizin kirlenmesini engelleyeceksin."

"Baş üstüne beyim" dedi Adil Rüstem.

Jurnalleyecek adam kalmayınca İzzet Efendi'yle pek görüşmez oldu. 1310'da, caminin arkasındaki yeni yapılan Postahane-i Amire binasına taşındıkları sırada İzzet Efendi öldü. Adil Rüstem Bey hayatında ilk ve son kez, İzzet Efendi'nin cenazesinde ağladı. Bu tarihten sonra kalemin işlerini memurlara yükleyip iş çıkış saatine kadar odasında uyuma ve duvara bakıp nedensizce dalma işine koyuldu. Yeni gelen nazır genç, Avrupa'da tahsil görmüş biriydi. Başlangıçta işi sıkı tuttu, gelen şikâyetleri dinledi, çözümler aradı, saraya mektuplar yazdı, yetmedi bizzat kendisi devlet adamlarıyla görüştü. Bir gün Adil Rüstem'i yanına çağırdı ve:

"Söyle Adil Rüstem, bu kurum ne işe yarar?" diye sordu.

"Efendim, haberleşme bir devleti ayakta tutan temel unsurlardan biridir. Devletimizin posta ve telgraf işleri buradan görülür. Ayrıca kötülükler diyarı ecnebi ülkelerden gelen zararlı yayınları engellemek, sicil işlemleri ve..."

"Peki bu kurumda bir posta bile yerine gönderilemezse, telgraflar iletilemezse, savaş zamanında haber almada sıkıntı yaşanırsa bir de bunlara yöneticilerin cehaleti eklenirse ne olur buraya Adil Rüstem?" diye sözü-

"Korkuyorlar da ondan. Cevat'ı da korkusundan yolladı hapse Rüstem. Bu kadar hafiye, bu baskı, hep korkuları yüzünden! Çünkü bunun böyle sürmeyeceğini onlar da biliyorlar."

nü kesti bağırarak. Adil Rüstem kısık bir sesle:

"Ne olur efendim?" diye sordu.

"Kapatılır adi Rüstem kapatılır! Odanda uyumayı bırakmazsan önce ben yanarım sonra da seni yakarım." dedikten sonra Adil Rüstem'i odadan kovdu yeni nazır. Aylarca çabalayıp durdu. Ne saraydan yardım alabildi ne de sözlerini memurlara geçirebildi. Hemen her kalem müdürünün Adil Rüstem'den farkı olmadığını anlayınca bu çürümüş kurumu düzeltmekten vazgeçti.

Kâtip Aziz işten çıktığı sırada başı çatlayacak gibiydi. Bedeni iyice yorgun düşmesine karşın eve gitmek istemiyordu. Sahilden uzaklaşarak arkada, köşklerin dizildiği sokağa saptı. Rengârenk çiçek tarhlarıyla dolu bahçeler etrafını sarmıştı. Bahçelerin arkasında haremlik ve selamlık olarak ayrılan ahşap köşkler, köşklerin yanında depo, ahır, mutfak ya da hizmetçilerin kaldığı ev olarak kullanılan müştemilatlar diziliyordu. Aziz, köşkleri geçip Cağaloğlu Yokuşu'nun başına vardığında üzerinde dize kadar yırtık şalvar ve iliklenmemiş mintandan başka bir şey olmayan yaşlıca bir dilenci önünü kesti. Dilenci hiç konuşmuyor, pörtlek gözlerini Aziz'den hiç ayırmadan elini açmış bekliyordu. Aziz yolunu değiştirip iskeleye doğru yürümeye başlayınca dilencinin arkasından geldiğini hissetti. Döndü ve "Ne istiyorsun? Bende para yok." dedi sinirli sinirli. Dilenci şeytani bir gülümsemeyle karşılık verince Aziz korkudan sapsarı kesildi. "Hafiye bu, hafiye!" diye bağırdı ve gerisin geri iskeleye doğru koşmaya başladı.

Nereye gittiğini bilmeden uzun bir süre dolandı. Galata Köprüsü'nün başına geldiğinde, lacivert poturlarının üstüne cepkenlerini çekmiş ona doğru ağır ağır yürüyen Sultan'ın iki Arnavut devriyesini gördü. Telaş içinde bir geri bir ileri yürümeye başladı. Arnavut devriyeler yaklaşıyordu. Birden Galata'ya doğru koşmaya başladı. Devriyeler Aziz'i meczup sanıp yollarına devam etse de Aziz peşinden geldiklerini hissediyor ve durmaksızın koşuyordu. Melina'nın evine geldiğinde nefes nefeseydi. Telaşla kapıya vurdu. Melina kapıyı açtığında yüzü kıpkırmızı olmuş, üstü başı toz ve yırtık içinde Aziz'i görünce bir çığlık attı.

"Aman Allahım! Ne oldu sana Aziz'im?" dedi. Aziz onun ağzını kapatıp içeri girdiğinde:

"Peşimdeler Melina, beni öldürecekler," dedi.

"Kimler Aziz, niye? Beni korkutuyorsun."

"Onlar işte Melina, Sultan'ın hafiyeleri. Buradan kaçmamız gerek!" dedi nefes nefese. Melina sesini çıkarmıyor, şaşkına dönmüş bir halde, Aziz'i izliyordu.

"Sen hazırlan. Ben birazdan geleceğim," deyip çıktı. Melina Aziz'in arkasından uzun süre bakakaldı.

Evinin bulunduğu sokağa geldiğinde hava kararmıştı. Etrafta kimsecikler yoktu. Hemen apartmana girdi. Dairesine çıkıp evi bir süre kolaçan ettikten sonra kapıyı sıkıca kilitledi. Vücudu hâlâ titriyordu. "Hazırlanmam gerek, birazdan gelirler." diye düşündü ama değil kaçacak, kapıya kadar adım atacak hali kalmamıştı. Salona yığıldı bir anda. Uykulu gözlerinin kapanmasına direnirken ayağa kalkmaya çalışıyordu ama tüm yapabildiği sürüklenmekti. Sonra kendini tamamen bıraktı ve uykuya daldı.

Rüyasında Postahane-i Amire binasının salonundaydı. Salonun ortasında Cevat, yüzü kanlar içinde, uzanıyordu. Başında Adil Rüstem ve hafiyeler vardı. Adil Rüstem eliyle Cevat'ın ölü bedenini işaret ederken hafiyelerle konuşuyordu. "İşte!" diyordu, "İşte bana karşı gelenin sonu bu olur." Sonra kapıda korkuyla bekleyen Aziz'i gördü. Hafiyelere Aziz'i gösterip, "Yakalayın onu!" diye bağırdı. Aziz bütün gücüyle geriye doğru koşmaya başladı.

Korkuyla gözlerini açtığında gün çoktan ağarmıştı. Ayağa kalkıp duvarları incelemeye başladı. Kulağını dayayıp yan dairedeki sesleri dinlemeye çalıştı. "Burada değillerse postanede bekliyorlardır," dedi kendi kendine ve ceketini almadan dışarı çıktı. Nazırlığa girdiğinde çevreyi dinledi, ses yoktu. Yukarı, odasına çıktı. İçeride kontrol memuru Süleyman ve Aziz'i beklediği süre boyunca sinirini katlayarak biriktiren Adil Rüstem Bey vardı. Kontrol memuru Süleyman kafasını kaldırdı ve belki de işe geldiğinden beri ilk kez insanlık belirtisi gösterip gömleğinin bir kısmı tozlu pantolonun dışına kaçmış, saçı sakalı birbirine karışmış yalınayak Aziz'i görünce şaşırdı. Aziz, Adil Rüstem'in şaşkın bakışları arasında Cevat'ın masasına oturdu. Bir süre kafasını ellerinin arasına alıp düşündü. İçini büyük bir sıkıntı kapladı. Birden, elini masaya vurup ayağa kalktı. "Onlar gelmiyorsa ben giderim!" diye bağırdı kendi kendine ve kapıya yöneldi. Adil Rüstem Bey ile Süleyman hâlâ dikkatle onu izliyordu.

Akşama kadar Sirkeci sokaklarında dolandı. Yürürken kafası hep yerde, sanki bir şeyler fısıldıyordu. İskeleden gelen seslerin uğultusuna karşıdan sürü halinde gelen köpek havlamaları karışıyordu. Boğucu ve nemli hava tek düğmesi iliklenmiş gömleğini sırılsıklam yapmıştı. Bir karakolun önüne geldiğinde durdu. "İşte şimdi her şey bitecek." diye düşündü. Karakol kapısını bir süre inceledi. "Aç ve kurtul." dedi kendi kendine. "Ah Allah biliyor ya kesin suçlu benim!"

Tam kapıya vuracağı sırada, "Aziz! " dedi bir ses. Aziz telaşla sesin geldiği yöne döndü."Melina! " diye bağırdı. "Melina ne arıyorsun burada?"

"Asıl sen ne arıyorsun burada?" diye bağırdı sinirle. Gözleri hiddetle parlarken Aziz'i ellerinden çekip karşı sokağa attı.

"Her şeyi biliyorum," dedi.

"Nereden?" dedi Aziz. Melina'nın hiddetli de olsa sesi, onu biraz kendine getirebilmişti.

"Bana gelip o halinle gittikten sonra dayanamadım bugün postaneye, odana gittim. Süleyman bana her şeyi anlattı. Deli gibi çıkıp ben onlara giderim demişsin. Nereye gidiyorsun? Sabahtan beri seni arıyorum. Senin bir suçun mu var aptal adam," dedi Melina. Sinirden ağlamaya başladı.

"Suçum olmasa bile Cevat benim yüzümden o hale geldi. Hem ne olursa olsun Adil Rüstem beni sürgüne yahut hapse yollayacak."

"Ah Aziz'im... Ömür boyu sürecek mi sanıyorsun Adil Rüstem'in zulmü?"

"Sürmez mi?" dedi Aziz heyecanla.

"Bak etrafına. Her yerde hafiye var. Niye bu kadar var diye sordun mu hiç kendine?"

"Yoo..."

"Korkuyorlar da ondan. Cevat'ı da korkusundan yolladı hapse Rüstem. Bu kadar hafiye, bu baskı, hep korkuları yüzünden! Çünkü bunun böyle sürmeyeceğini onlar da biliyorlar.»

Aziz Melina'nın ellerini tuttu, yaşlı gözlerini öptü.

"Beni Fizan'a sürerler Melina'm," dedi Aziz.

"Sürerlerse sürsünler. Ben de peşinden gelirim. Hem," elleriyle karnına dokundu, "Çocuğumun babasını oralarda yalnız mı bırakayım?" dedi gülümseyerek. Aziz'in gözleri fal taşı gibi açıldı.

"Çocuğumuz mu!" diye bağırdı.

"Evet, çocuğumuz..."

"Peki ama niye daha önce söylemedin?" diye sordu afallayarak. Sonra hemen toparlandı.

"Bugüne nasipmiş işte sevgilim."

Aziz, Melina'nın koluna girdi. "Hadi, hadi sen çok yoruldun bugün evimize gidelim artık," dedi neşeyle. Yol boyu öğrendiklerinin şaşkınlığıyla Melina'ya çocuk hakkında sorular sorup durdu.

Aziz Melina'nın ellerini tuttu, yaşlı gözlerini öptü. "Beni Fizan'a sürerler Melina'm," dedi Aziz. "Sürerlerse sürsünler. Ben de peşinden gelirim."

KARGA KARGA GAK DEDİ

■ ÖZCAN TEMEL

Ne şanssız bir kuşmuş karga! "Bülbül sesi var şarkıların nağmelerinde" sözleriyle bülbül, "Kanaryam güzel kuşum / Ben sana vurulmuşum" sözleriyle kanarya şarkılarda övgüyle, sevgiyle yer alırken ne yazık ki karga, bırakalım övülmeyi, sevilmeyi, hoş görülmemiş, değersiz gösterilmiş.

Eylemişken kargadan
Kendimize kılavuz
Aramızı bozmasın
Çıkıp da bir alavuz!

Dörtlük, kargayı kılavuz etme üzerine kurulmuş. Özne ile karganın arasını bir alavuzun bozmamasını dile getirmiş. Bu, insan ilişkisi üzerine kurgulanmış ironik bir anlatım. Geveze, ikiyüzlü, dönek, boşboğaz, arabozucu anlamlarını içerir **"alavuz".** Yani sevimsiz, güvensizdir. Kargadan kılavuz olur mu? Olursa nasıl olur? Atasözlerimize kulak verelim: *"Kılavuzu karga olanın burnu pislikten çıkmaz!"*

Nasıl aslan, ceylan, tilki bir simge, bir sembol ise karga da öyle bir semboldür. Aslan gücü, ceylan güzelliği, tilki kurnazlığı simgelerken karga alıklığı, aptallığı simgeler! Oysaki karga bir kuştur. Niçin kargaya böyle bir yakıştırma yapılmış? Al bir daha: *"Besle kargayı oysun gözünü!"* Kimi iyilik yapılan, yardım edilen kişiler, kendilerine iyilik yapana, yardım edene kötülük eder, sırt çevirir anlamında kullanılır bu atasözü. Doğrudur. Böyle iyilikbilmez insanlar her toplulukta, her toplumda bulunabilir. Bu tipler yediği kaba tükürürler bir anlamda.

Atasözleri öğüt verir, fabllar ders. Bu iki anlatım biçimi birbirine yaklaşır; dahası birbirini tamamlar, bütünler. İster şiir ister düzyazı olsun, fabllar hayvanlar üzerinden insanları anlatır. Hayvanlar üzerinden insanlara ders, öğüt verir; yol, yön gösterir. Atasözleri ise düzdür, kestirmedir. Sözü uzatmaz, doğrudan söyler.

FABLLARDA KARGA

Kargayla ilgili hem atasözleri vardır hem fabl hem de deyim. Kargatulumba etmek, karga gibi; alacağına şahin, vereceğine karga vb. deyimler üretmiş dilimiz. Ünlü fabl ustası La Fontaine'nin Karga ile Tilki masalını duymayanımız, bilmeyenimiz yoktur. Ağzında peynirle dala konan kargayı gören tilki; kargaya övgüler düzer, sesinin nasıl olduğunu bilmediğini söyler ve devamında, *"Sesiniz de renginiz kadar güzelse / Ne yalan söyleyeyim / Bu ormanda güzel yok üstünüze"* der. Gaza gelen kargayı anlatır diğer dizeler:

— Şuna bir gak diyeyim de ses görsün, demiş;
Gak der demez peynir düşmüş, tilki yutmuş.
— Kara bayım, demiş kargaya;
Şu sözümü hiç unutma,
Kaptırdığın peynire değer:

Her dalkavuk çıkarı için över,
Yüzüne güler, peynirini yer.
Karganın aklı gelmiş başına
İş işten geçtikten sonra!

Bu fablda da görüldüğü üzere çabucak dolduruşa gelen, kanan, kandırılan alık tipleri simgeler karga. Bütün bunlar yetmezmiş gibi bir yük daha vurulmuş sırtına: Kargalar bile güler! Saçma sapan söylemler, yalanlar, inandırıcı olmayan anlatımlar için yine karga üzerinden söylem geliştirilmiş. Yani özne yine karga!

Ne şanssız bir kuşmuş karga! ***"Bülbül sesi var şarkıların nağmelerinde"*** sözleriyle bülbül, ***"Kanaryam güzel kuşum / Ben sana vurulmuşum"*** sözleriyle kanarya şarkılarda övgüyle, sevgiyle yer alırken ne yazık ki karga, bırakalım övülmeyi, sevilmeyi, hoş görülmemiş, değersiz gösterilmiş. Eski şiirde Farsça "**zağ**" sözcüğü kullanılır karga yerine. Yer yer her ikisinin de kullanıldığı olur aynı beyitte. Örnek mi? **Nesimî**:

Tûtî verir bu şekkerin tadını lezzetin bilir
Karga n'ider bu gülşeni zâğa şeker ne fâ'ide

Beyitte şekerin tadını, lezzetini papağan bilir; karga bilmez. Şeker karga için faydasızdır, denilmektedir. Bir anlamda papağan övülürken karga yerilmektedir. **Nesimî**'ye göre karga gül bahçesine yakışmaz, güllerin, çiçeklerin içinde olmamalıdır.

Daha eski dönemlerde bile hoş gözle bakılmamış kargaya; yerilmiş, horlanmış. Karga bunları hak ediyor mu? Niçin sevimsizdir ya da niçin sevilmez? Bunun mantıklı bir açıklaması var mı? Karga, ne atmaca ne de şahin kadar hırçın ve yırtıcıdır. Bir avuç kanı için vurulan atmacaya acınıp ***"Atmacayı vurdular bir avuç kanı için"*** diye türkü yakılırken, kargaya acınmaz! Analar bile beşiğe beledikleri çocuklarını uyuturken ***"Karga seni tutarım / Kanadını yolarım / Hanımlara satarım / Uyuyacak benim yavrum ninni / Büyüyecek yavrum ninni"*** diyerek ninniler söylemişler...

Saltıkov Şçedrin Masllarında kargayı emekçilerin simgesi olarak haklı ve olumlu anlamda kullanmıştır

KARGA NE YAPMIŞ

İri yapılı, kara gagalı, kara ayaklı, pençeli bir kuştur karga. Daha çok tohum ve böcek, solucan yer. Leş yiyici olanlarına karakarga ya da kuzgun denilir. Doğu Karadeniz yöresinde bulunanların başı, kanatları ve kuyruğu kara, gövdesi külrengidir. Kulağı tırmalayan, rahatsız eden sesler çıkarır. Angutlar gibi tekeşli oldukları söylenir. Birlikte uçarlar, birlikte konarlar.

Çocukluk ve gençlik yıllarımda kargalar çoktu yöremizde. Özellikle kızılağaçlara konar; her defasında boynunu yukarıdan aşağıya uzatarak ötmeye başlarlardı: *Gak, gak, gak*... Biri yorulur, diğeri başlardı... Her yıl ekim zamanı bir başka keyifli olurdu kargalar. Yüksek ağaç tepelerinden hızla tarlaya üşüşür; toprağa atılıp üstü kapatılan tohumları gagalarıyla, ayaklarıyla çıkarır bir güzel kursaklarına indirirlerdi. Kargaların talanından tarlalarını korumak için çiftçiler değişik yol ve yöntemlere başvururdu. Tarlanın ortasına diktikleri bir sırığa, üst tarafından yere koşut kısa bir sırık çivilerler; sonra bu sırığa eski elbiseleri giydirirler, tepesine de bir şapka takarlardı. Bunun adı "**korkuluk**"tu. Böylece tarladaki manken adamı gerçek sanan kargalar ürker, bir iki gün tarlaya yanaşmazlardı. Alıştıklarında korkuluk da para etmezdi. Bu kez "**takildirik**" devreye girerdi. Bu basitçe bir düzenekti. Üst kısmına genişçe delik açılan ve birbirine sabitlenen iki tahtanın delikleri arasından geçirilen çubuğun bir ucuna hartamadan yapılan pervane, diğer ucuna iple sabitlenen iki tokmağın bulunduğu yirmi santim uzunluğunda dar bir tahta bağlanırdı. Düzenek, ağacın rüzgâra açık yüksekçe bir dalına sabitlenirdi. Dönen pervane, rüzgârın şiddetine göre kısa ya da uzun aralıklarla tokmakları harekete geçirirdi: *Tak, tak, tak*... Bu ses kargaları ürkütüp kaçırırdı. Beş on gün içinde tohumlar filizlenir, tarlalar kargaların talanından kurtulurdu.

Kargalar, özellikle kızılağaçların üst dal çatallarına topladıkları ot ve çöplerden genişçe yuva yaparlar.

Kargaların imajında Kuşlar filmiyle Hitchcock'un da etkisi büyüktür.

Bu yuvaya yumurtlar, yumurtadan çıkan yavrularını gün boyu gagalarında getirdikleri böcek ve solucanlarla büyütürler. Sosyaldirler, bir tehlike karşısında birlikte hareket etmeyi yeğlerler. Ağaca çıkıp yuvasına el atmak isteyen bir delikanlıyı başına vurdukları sert gaga darbeleriyle yuvadan uzaklaştırdıklarını bilirim. Durduk yerde kimseye yan gözle bakmazlar, fakat yavrularına el uzatıldığında inanılmaz saldırgan olurlar.

Anaokulu çocuklarına öğretilen şarkılardan biri de *"Karga Karga Gak Dedi"*. Bu şarkıda karga budala, yani geri zekâlı, ahmak, bön olarak anlatılır. Daha da ileriye gidilerek gagasındaki fındığı fareye kaptıran bir alık durumuna düşürülür. Böylece küçük çocukların belleğinde, ister istemez kargayla ilgili olumsuz bir algı oluşturulur:

Karga karga gak dedi
Çık şu dala bak dedi
Çıktım baktım bu dala
Bu karga ne budala!

Karga fındık getirdi
Fare yedi bitirdi
Miyav dedi av dedi
Fareyi tuttu kedi

Karga uçtu gitti
Dere tepe düz gitti...

DOĞA BİR BÜTÜNDÜR

Böyle bir yanlış algıyla büyüyen çocuk, kargayla ilgili güzel düşler kurabilir mi? Kargaya güzel duygular besleyebilir mi? Kargayı sevebilir mi? Uçan kuşlar içinde bir karga bir de baykuş hoş görülmemiş halk içinde. Kargadan uzak durulmuş, baykuştan korkulmuş. İkisi de sevilmemiş. Gece avlanan baykuşun tiz ve ürkütücü sesinden tedirgin olmuş halk, baykuşu uğursuz saymış. Ölüm getirdiği yönünde önyargı oluşturmuş. Kargalar kötü haberin ve ölümün simgesi olarak yorumlanmış. Oysaki gerçek böyle değil. Yunan mitolojisinde karga, ölümsüzlüğü simgeler; baykuş bilgeliği. Roma döneminde uğursuzluk ve ölüm simgesine dönüşmüş baykuş. O gün bugün bu olumsuz algıyı üzerinden atamamış.

Son yıllarda yapılan deneyler göstermiştir ki kargalar zeki kuşlardır. Zor ve dolambaçlı yollardan yiyeceğe ulaşmanın bir yolunu bulurlar.

Karga da baykuş da diğer kuşlar gibi karnını doyurmak, yaşamak için gün ya da gece boyu avlanan, uğraşan, didinen; yuva yapan, yavru büyüten kanatlılardan. Onlarla ilgili önyargılar, olumsuz yargılar hiç gerçekçi değil! Adı çıkacağına canı çıksın sözü boşuna söylenmemiş. Bir kere adı kötüye çıkmış karganın. Bu toplumsal yargıyı bir çırpıda ortadan kaldırmak, belleklerden silmek kolay değil öyle. Yavaş yavaş bu algı kırılıyor, daha da kırılacak. Gün gelecek, karga ile serçe arasında bir fark olmadığı anlaşılacak.

Günümüzde bu tür boş sözlere inanlar azaldı. Kargaya, baykuşa yüklenen hurafeler dağıldı. Korkunun, ürpertinin, tedirginliğin yerini sevgi aldı. Doğan da karga da kuyruksallayan da seviliyor. Doğa bir bütündür. Doğayı seven, doğadaki canlı cansız tüm varlıkları sever, kucaklar; onlara saygı duyar. Yalnız sevmekle, kucaklamakla, saygı duymakla yetinmez, korur da. Kuşlar da doğanın, yaşam döngüsünün önemli bir parçasıdır. Kargalar kendileriyle ilgili olumsuz düşünceleri, yanlış algıları bilseler, en azından üzülürlerdi. Baykuşlar da öyle. Kime ne zararı var bu kuşların?

Ne diyor **Yunus Emre**: ***"Sevelim, sevilelim / Dünya kimseye kalmaz!"***. Kargaları da sevelim, diğer kuşları da böcekleri de... Hâlâ belleğimizin bir köşesinde kalmışsa, kargalarla ilgili önyargıları elimizin tersiyle itelim. Yanlışlarını görmeyen, görmek istemeyen, bildiğini okuyan, inatçı, ısrarcı insanları anlatmak için *"kargadan başka kuş tanımaz"* deyimi kullanılarak yine karga ile ilgili kötü bir algı oluşturulmuş. Kargalarla ilgili yanlış yargıları benimseyerek "kargadan başka kuş tanımaz" duruma düşmeyelim. Bu haksız olguları, algıları, yargıları, alışkanlıkları beynimizden ve yüreğimizden attığımızda, biliniz ki yaşam daha anlamlı, daha güzel olacak, dünya daha güzel!

TARİH SAHNESİNDEN

■ VASIF TURHAN KAYACIK

Geçip gidiyor gibiyiz
Tarih sahnesinden
Soluklaşıyor belleğimizde
Gençlik anıları...

Eşitsiz gelişirdi insanlık
Aşardı sınırları
Emekçilerin dayanışması
Kabaran dalgalar üzerinde
Koşardık iktidara...

Bir bayrak koşusuydu
Bu yaptığımız
Yaklaşıyorken bitiş çizgisi
Tam da uzatmışken bayrağı
Açılıyor gelenlerle aramız
Sisler kaplıyor çevreyi
Yalnızlık bu
Bizim hiç onmayan
Gönül yaramız...

GORDİON

İrin tutmuş toplumsal ilişkiler çağı
Çelişkiler yumağı, sonu bütün iplerin
Halatlar, urganlar, sicimlerin
Yasama, yürütme sonra yargı
Bildiğiniz masaldır artık günümüzde
Kuvvetler ayrılığı...

Kocaman bir kördüğüm
Tıkamış kurtuluş yolunda
Büyük insanlığın önünü
Kimin elinde İskender'in kılıcı
Neredesin ey tarihin ilerletici gücü
Ey aydınlanmanın ışığı
Kesip parçalama zamanıdır
Tarihin tıkacı, irin yükü
Bu kördüğümü...

TEFRİKA: PARODİ DENEMESİ YA DA HAT SANATINA ALTERNATİF BİR SON ÖRNEĞİ

BENİ ÇÜRÜK ÇUKURLARDA - 5

■ UBEYDULLAH GÜNEL

Artık kilometrelerce öteden Nurdiyar'ı görmeye, kokusunu duymaya, kulaklarından fışkıran pislikleri görüp arkadaşına akrabasına **ve çevresindeki insanlara ballandıra ballandıra anlatmaya can atan insanlar için muhteşem bir kolaylık sağlanmıştı.**

Salvador Dali

Derken altı yedi karaltı belirdi gölün kıyısındaki sokak lambasının dibinde, biri önde, ikisi arkada, üçü ikisinin ve haliyle birinin arkasında. Çabuk ama sessizce yokuşu tırmanmaya başladılar. Tırmanırken kıçlarını dışarı çıkardıkları için ister istemez boyları kısaldı bir süre sonra. Kısalınca da kurbağalara benzediler adeta, bir ara oldukları yerde ip atlıyormuş gibi göründüler.

Dallı budaklı eğik bacaklı altı esnek kurbağa olarak kerkinircesine güle oynaya zıplayıp durdular. Bir ara beş oldular, bir ara yedi, bir ara yirmiye kadar çıktı, yetmedi 30 oldular, Allah'ın hikmeti bu ya, 40 oldular. Nasıl olduysa artık, yine Allah'ın bir hikmetidir büyük ihtimalle, birdenbire zınk diye yakınlaşıverdiler ve tam da İdris'in karşısına dikiliverdiler.

Öndeki tıfıl, kara kuru olanın sırtında az evvel çamaşır makinesinden çıkartılmış gibi duran önü lekeli lacivertimsi bir gömleği vardı. İdris'in yamacına bir karış kala, hatta gözlerinin içine kadar sokuldu. Sinirli sinirli baktı İdris'e. Bakarken acı, çok acı, dehşet acı, uyku uyutmayacak kadar acı bir biber yemiş de çıkartamıyormuş gibi buruşturdu suratını. Gözlerinin içinde düğüm olmuş bir ışıltı yumağı geldi geçti.

"Kimsin lan sen," dedi daha sonra, kaşlarını çatıp burnunu yukarı doğru kaldırarak, "kızın odasında ne arıyorsun?"

İdris ürperdi bu sözleri duyunca, rüyadaymış gibi şaştı kaldı. Öbürü, bir şey demesi için İdris'e içinden saniye tutmuş da onun dolmasını bekliyormuş gibi sustu o sırada. Susarken de sinirli sinirli boynunu sıvazladı. Sıvazlarken de parmaklarının arasından göbeğine, göbeğinden de yere doğru irmikle kısırlık bulgur arası bir incelikle bir ağartı döküldü sanki.

"Allah bilir niye girdin buraya, hırlı mısın hırsız mısın? Soylu musun yoksa soysuz bir ırz düşmanı mısın?" dedi sonra bu adam, aç biilaç sinek vızıldamasına benzeyen acayip bir sesle.

Der demez de yumruk yaptığı elini duvara geçiriverdi. İdris ağzını açmaya fırsat bulamadan, dili tutulmuşçasına bakıyordu adama.

"Doktora götürecektim," dedi adamın sinirleri daha fazla tepesine çıkmadan.

Adam bakışlarını bir an bile İdris'in üzerinden ayırmadan geriledi. "Gerek yok, biz hallederiz," dedi mühim bir kişi edasıyla.

İdris, "Siz kimsiniz?" diye soracak oldu, soramadı. Sonra bir şey daha diyecekmiş gibi oldu ama tam ağzını açacakken vazgeçti nedense, diyeceklerini sustu. Korkudan altını pisleyen bir çocuk gibi, başını yere eğerek hafifçe yutkundu susarken. Ardından da çok önemli bir işi varmış da yeni haber almış gibi alelacele kalkmaya yeltendi. Yeltenirken de eliyle yerden güç almak istedi ama kalkamadı. İki hıyar omuzlarından bastırarak olduğu yere sabitlemişlerdi İdris'i.

Bir karış karşısındaki adam gözünü bile kırpmadan izliyordu İdris'i. Çiğ soğan kokan ağzını bir kere daha açıp tükürükler saçarak, "El âlemin evine, hatta el âlemin namuslu ve masum kızlarının odasına girip ne yapmayı planlıyordun ırz düşmanı!" dedi.

İdris beyninden vurulmuşa döndü ve dişleri takırdayarak, "Ne diyorsunuz siz! Yok öyle bir şey? Zafer benim yakın arkadaşım. Kızı da benim kızım sayılır. Ne biçim sözler bunlar! Hem siz de kimsiniz?"

"Üzerine vazife olmayan işlere burnunu sokma! Şimdi kalk git, bir daha gözüm görmesin seni buralarda!"

Derken omzundaki yükten bir anda kurtulup yurt gezisinden dönen turna kuşu gibi hafiflediğinde bir uğultunun yaklaştığını fark etti. Kimse ne olduğunu anlayamamıştı ki birkaç saniye içerisinde kapı büyük bir gürültüyle açıldı ve içeriye yüzlerce insan doluşmaya başladı. İdris nasıl olduysa oldu oradaki kalabalığın üstünden altından içinden geçip kapının dışına attı kendisini, attı atmasına ama fayda etmedi. Bahçe Nurdiyar'ı görmek için kuduran insanlarla kaynıyordu.

Sonra siyah takım elbiseli adamlardan biri önce içerideki kalabalığı dışarı çıkarmaya çalıştı. Derken birkaç takım elbiseli daha gelip destek oldu ve yüzlerce kişiyi bahçeye püskürttüler. İdris çocukluğunda sokakta arkadaşlarından öğrendiği kalp kapakçıklı vurdumduymaz küfürleri arka arkaya sıralayarak arkasına bile bakmadan evine doğru koşmaya başladı, başladı başlamasına ama ne yapacağını ne düşüneceğini bilemez bir haldeydi.

Bedenini evin kapısından içeri atar atmaz banyoya koştu, suyun altına girdiğinde banyo fayanslarının her birinde Zafer'in evindeki mafya kılıklı adamları görüyor, her gördüğünde de öbür tarafına dönüyor ama o tarafta da görünce lanet edip gözlerini kapatıyor, başı dönüp düşecek gibi olunca açıyor, daha sonra takım elbiseli adamların attığı kahkahaları işitiyor ve bir an önce uyanmak ister gibi debeleniyordu.

Banyodan çıkar çıkmaz kurulandı, kurulanır kurulanmaz giyindi, giyinir giyinmez Zafer'in evini en iyi gören pencerenin yanına kurularak izlemeye başladı. Gece geç saatlere kadar insanlar akın etmişti eve. "Bunca insan," dedi içinden, yine tavana doğru bakarak, "karınca sürüsü gibi nereden çıkıp geliyor hiç anlayamıyorum."

İnsan selinin sonu bir türlü görünmemişti gözüne. Görünmemişti ve evden çıkmayı da gözü yememişti. Olur da bir takım elbiseli mafya bozuntusuyla karşılaşır diye korkudan ödü patlıyordu.

Ertesi gün de o takım elbiseli adamlar sabah, güneşin doğuşuyla birlikte bahçede yerlerini aldılar. Hatta ondan sonraki gün de ve ondan sonraki günler de. Birkaç gün sonra liste usulüyle insanları içeriye almaya başladı takım elbiseli adamlar. Üç hafta sonra insanlar akın akın gelip yığılma artınca liste de fayda etmedi. Liste fayda etmeyince de bir sabah takım elbiseli adamlar siyah arabalarından indirdikleri kutuları bahçede açıp bahçe kapısının önünde bazı aletlerin kurulumunu yapmaya başladılar.

Aletlerin kurulumundan sonra sundurmaya çivilenmiş kırmızı ışıklı numara ve bahçe kapısındaki buton aracılığıyla sıra numarası alarak ziyaretleri gerçekleştirmeye başladılar. Böylelikle daha önceki günlerde yorgunluktan imanları gevreyen takım elbiseli adamlar artık soluklanıp rahat rahat işlerini yapmaya başladı.

Artık kilometrelerce öteden Nurdiyar'ı görmeye, kokusunu duymaya, kulaklarından fışkıran pislikleri görüp arkadaşına akrabasına ve çevresindeki insanlara ballandıra ballandıra anlatmaya can atan insanlar için muhteşem bir kolaylık sağlanmıştı.

Yine de numaratör olsa bile bazı sabırsız ziyaretçiler birbirleriyle tartışıyor, biri ocakta yemeği olduğunu söylüyor, diğeri evde beş aylık bebeğini bıraktığını, bir saat olsun bekleyemeyeceğini, zaten bir görüp çıkacağını söylüyor; diğerleri ise "biz de para verdik kardeşim, hakkına razı ol, sıranı bekle, bak biz de sabah yediden beri numaramızın yanmasını bekliyoruz burada," diyerek karşılık veriyordu.

Zafer de bu sırada ekmek elden su gölden, lahmacun dürüyor, bira içiyor, sosyal medyada stalk yapıyor ve Candy Crush oynayıp etrafına sırıtıveriyordu.

TOLSTOY'UN "DİRİLİŞ" MAHKEMESİNDE ÇARLIK REJİMİ

■ B. SADIK ALBAYRAK

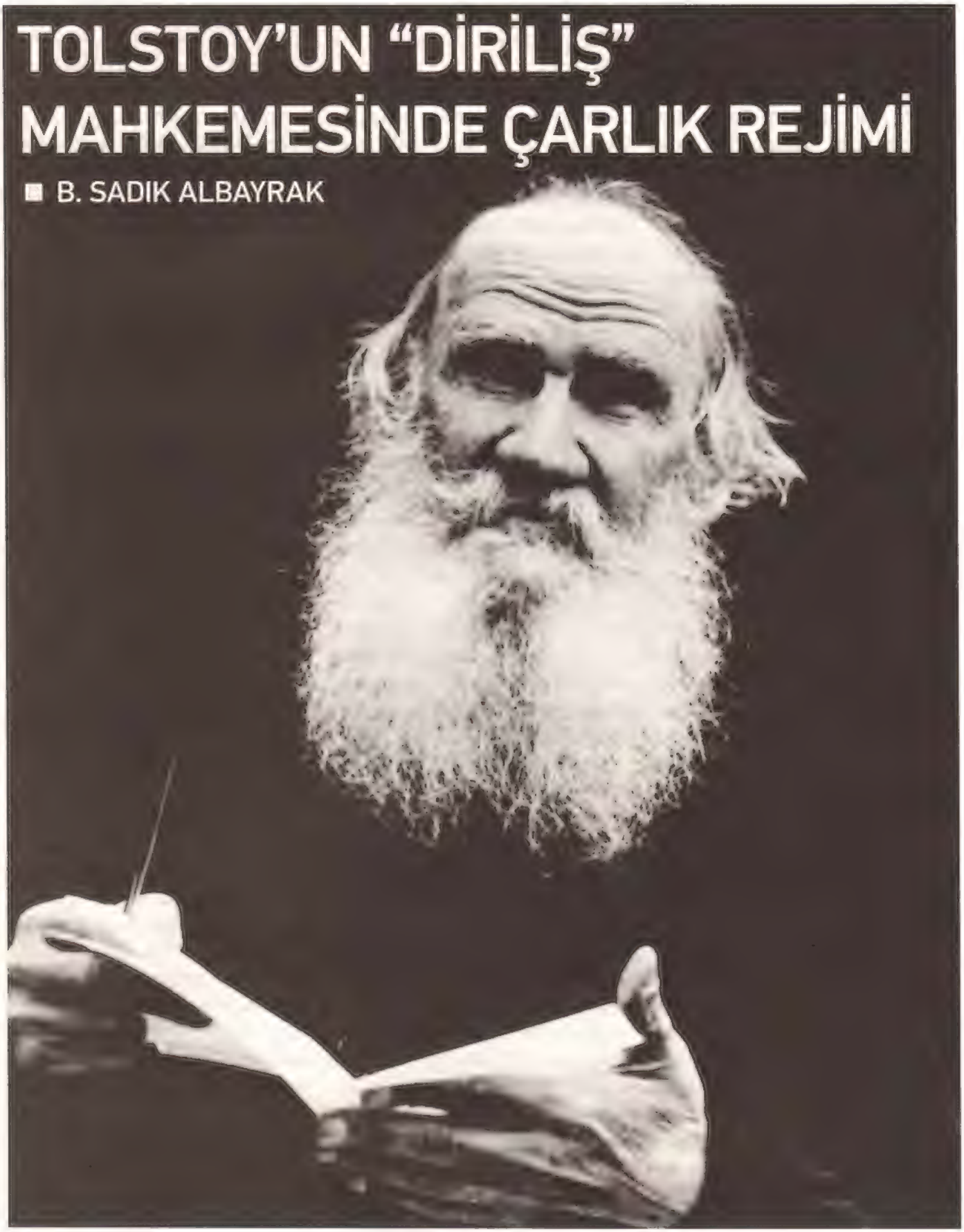

Lukacs, Tolstoy'un bu özelliğini belirleyen ilkeyi, Hegel'den yola çıkarak, "nesnelerin birliği" olarak kavramlaştırır. **Tolstoy'da kişiler ve içinde bulundukları olaylar, mekânlar, etkide bulundukları nesneler, her zaman yazarın tema'sıyla ilişkili bir bütünlük, birlik içinde birbirlerine bağlanmışlardır.** Herhangi bir doğa betimlemesi de, kahramanın katıldığı bir balo eğlencesi de, yazarın temel sorunsalına bağlı olarak romana girerler.

Tolstoy'un yazarlığının son döneminin büyük romanlarından Diriliş[1], suç, suçlu, mahkûm, yargı, devletin hukuk düzeninde görev alan bürokratlar, cezalandırma düzeni konularını tartışır. Yazar kişilerini ve olay örgüsünü yargı konusunu en ince ayrıntısıyla ortaya koyacak biçimde kurgular ve sergiler, çarlık düzeninin hukuk ve adalet mekanizmasının, roman biçimi içinde bu tartışmasından, insanı ve toplumu esenliğe kavuşturacak, kendi anlayışının temellendirmesine geçer.

Tolstoy'un kriminoloji tartışmalarını, tarihsel ve toplumsal somutlukta; onlarca insanın birbirine bağlandığı bir edebi biçim içinde yaptığı Diriliş romanı, bu açıdan incelenmeyi hak ediyor. 19. Yüzyılın bitiş tarihinde yazılan bu gerçekçi Rus romanı, ele aldığı insani sorunsalı, genel ve özel, tarihsel ve güncel, geçici ve kalıcı ilişkileri içinde romanlaştırdığı için, bugün hâlâ içinde yaşadığımız çağın edebi ve düşünsel kültüründeki işlevini sürdürüyor. Tolstoy'un bu ilişkileri, kapitalistleşme sürecinde, siyasi üstyapısı çarlık biçiminde ortaya çıkan bir devlet somutunda ortaya koyması, romanın evrenselleşmesini engellemiyor. Tolstoy'un Rusya'nın özgül toplumsal-tarihsel koşullarında yaşaması ve burayı eksen alması, hızla yerleşen kapitalist ilişkilerin insanlar üzerindeki yıkıcı sonuçlarını, bu ilişkilerin biçimlendirdiği devletin insanlara yönelik baskı ve zulüm politikalarının tipik niteliklerini daha iyi görmesini ve romanlaştırmasını sağlıyor. Lukacs'ın, Tolstoy değerlendirmesine dayanacak olursak, gerçekçi roman, 1848 devrimlerinden sonra, Avrupa'da bunalıma girerken, eşitsiz gelişmenin bir sonucu olarak, Rusya'da, Tolstoy özgülünde yepyeni özellikler kazanarak gelişmesini sürdürüyordu.[2]

Burada, Diriliş romanının, önemli bir toplumsal kurum ve işleyişi, yargı, cezalandırma ve adalet sürecini edebi bir dille nasıl ele aldığını ortaya koymaya çalışacağım. Yazarın gerçekçi ve eleştirel tutumu, toplumun insan yazgısını belirleyen yargı kurumunu, içinde yapılandığı devleti belirleyen temel ilişkiler açısından ele almasını sağlıyor. 19. Yüzyıl çarlık düzeni, otokratik Rus devleti hangi çıkarlar ve ilişkilere dayanıyorsa, onun bir işlevi, organı olan hukuk ve adalet mekanizması da ona bağlı olarak belirleniyor. Tolstoy'un roman kişilerinin bireysel yazgılarından yola çıkarak vardığı en temel gerçek budur, diyebiliriz. Yarı-serf koşullarda yaşayan milyonlarca köylünün emeğinin, büyük toprak sahiplerince sömürüsü üzerinde temellenen Rus devletinin yargı mekanizması da bu koşulları pekiştirmeye, korumaya ve sürdürmeye göre, insan yazgıları üzerinde hüküm sürüyor.

Diriliş romanı, gündelik yaşamda pek anlamını kavrayamadığımız yasa maddeleri, mahkeme tutanakları, savcı iddianameleri, avukat nutukları üstündeki dokunulmaz tülü kaldırıyor ve hiç de insani amaçlarla yürümeyen bir baskı ve zor mekanizmasının bütün acımasızlığıyla görünmesini sağlıyor. Devletin ideolojik bir aygıtı olarak toplumsal bilincimizi yönlendiren hukuk, somut biçimiyle, mahkeme ve hapishaneler yoluyla devletin bir şiddet ve zor aygıtına dönüşüyor. Tolstoy'un romanında hukuk ve adaletin ideoloji ve zor aracı niteliğini bütünlüklü bir biçimde görebiliyoruz. Tolstoy, hukukun her iki işlevine de, çarlık düzeni özgülünde güçlü bir protesto yükseltiyor.

YARGI SÜRECİNİ ROMAN DİLİNDE KURMA

Diriliş, mahkûm Maslova'nın hapishaneden mahkemeye götürülüş sahnesiyle başlar. Kentin büyük toprak sahiplerinden birinin yaşadığı zengin malikâneden ise, onu yargılayacak mahkemede jüri üyesi olarak görevlendirilen Nehlüdov yola çıkar. Tolstoy, mahkemeyi oluşturan kişileri, başyargıcı, yargıçları ve savcı yardımcısını, liberal mahkeme kâtibini o günün duruşmasına giden eylemleri içinde bize tanıtır. Böylece top-

Diriliş'te Nehlüdov'u temsil eden desen.

lumun önemli kurumlarından birini sergileyeceği sahneyi, bir mahkeme sahnesini, oluş içinde hazırlamış olur. Tolstoy'un yaratıcılığında kişileri ve olayları oluş içinde anlatması, onun en özgün yanlarından biridir. Onun romanlarını okurken sanki "burada ve şimdi" yaşanan olayları izlediğimiz duygusuna kapılırız. Yalnızca olayların akışı değil, kişilerin ruhsallıkları, içinde hareket ettikleri mekânın çizimi, yaşamın devinimini oluşturan binlerce ayrıntı arasından seçilmiş öğeler hep bu "burada ve şimdi" yaşanıyormuş izlenimini bütünlerler.

Lukacs, Tolstoy'un bu özelliğini belirleyen ilkeyi, Hegel'den yola çıkarak, "nesnelerin birliği" olarak kavramlaştırır.[3] Tolstoy'da kişiler ve içinde bulundukları olaylar, mekânlar, etkide bulundukları nesneler, her zaman yazarın tema'sıyla ilişkili bir bütünlük, birlik içinde birbirlerine bağlanmışlardır. Herhangi bir doğa betimlemesi de, kahramanın katıldığı bir balo eğlencesi de, yazarın temel sorunsalına bağlı olarak romana girerler. Lukacs, nesnelerin birliğini, gerçekçi yazarın bir estetik yaratım ilkesi olarak tanımlarken, 19. Yüzyılın ikinci yarısında gerçekçiliğin bunalımıyla ortaya çıkan naturalist ve simgeci edebiyatlarda görülen, olayların ve nesnelerin edebi yapıtın bütününe katılmayan, tek başına, eklenti gibi duran olumsuz örneklerinden de yararlanır.[4]

"Yapıtlarında 'nesnelerin birliği'nin Tolstoy'daki kadar zengin, bu kadar tam olduğu bir başka modern yazar daha yoktur belki de. (...) Ölümden Sonra Dirilme'deki (Lukacs'ın kitabında Diriliş'in adı bu biçimde çevrilmiştir-b.s.a.) mahkeme ve hapishane sahnelerini anımsayalım. Fakat –Tolstoy'un büyük bir zevkle, her biri çerçevenin bütünü içinde ayrı bir resim olacak gibi apaçık ve bütün ayrıntılarıyla çizdiği- bu tabloları daha yakından çözümlersek, onların modern gerçekçilerin çizdiği resimlerden ne kadar ayrı, eski epiklerde bulduklarımıza ne kadar benzer olduklarını görmemezlik edemeyiz."[5]

Diriliş romanının daha ilk sayfalarında, yazarın oluş içinde, nesnelerin birliğiyle canlandırdığı mahkemenin, insan yazgısını güçlü pençeleri içinde tutan, toplumun en önemli kurumlarından yargının, insanlığın en eskimeyen arayışı adaletin, hiç de bize ders kitaplarında, günlük gazetelerin satır aralarında gösterilen gibi, saf ve pürüzsüz olmadığını anlarız. Diriliş romanının bütününde örgülenmiş onlarca kişi, olay ve ayrıntıyı bütünleştiren bu nesnelerin birliği, her durumda çarlık toplumunun adalet sürecine ve bunu belirleyen toplumsal ilişkilere bağlıdır. Tolstoy, bu yönteme dayalı olarak kurguladığı romanında hiçbir köşesini, boş bırakmadan yargı ve cezalandırma sürecinin bütünlüklü bir tablosunu yapar. Ne yargılamada adaletin terazisini elinde tutan yargıçlar, ne 19. Yüzyıl Rus toplumunda yeni bir yargılama organı olarak görevlendirilen, sözde halktan seçilen jüri üyeleri, ne de savcı, avukat ve mahkeme kâtibi bu büyük toplumsal, insani sorumluluğu insanlık vicdanına yakışır biçimde yerine getirecek titizlik ve yeterliliktedir. Yargının, hükmünü uygulaması için özgürlüğünü elinden aldığı insanları zalim ellerine teslim ettiği hapishane müdürleri ve gardiyanlar, onları Sibirya'nın ulaşılmaz şehirlerine sürgüne götüren subaylar ve erler de böyledir. Tolstoy ele aldığı konu ve olayları "burada ve şimdi"nin etkileyici gücüyle canlandırırken, roman ilerledikçe, bu durumun bireysel ve insani eksikliklerden kaynaklanan bir durum olmadığını gösterir; insanların birbirlerine karşı davranışlarını, onların değerlendirme biçimlerini belirleyen ilişkilerde, işin temelinde bir bozukluk vardır. Yazarın her ayrıntıda bu temel ilişkiyi ortaya çıkarma çabası içinde olduğunu söyleyebiliriz. Tolstoy daha romanın ilk sayfaların-

da eleştirel gözlemlerle bunu bize duyurur.

TOLSTOY, NEHLÜDOV'DA KENDİ VİCDANİ HESAPLAŞMASINI YAZAR

Diriliş'in bütün gerçekçiliğine karşın, Tolstoy'un insanı ezen, hapishanelerde, mahkemelerde, Sibirya yollarında güneş, açlık, hastalık, soğuk dinlemeden, prangalara bağlayarak ölüme sürükleyen çarlık adaleti ve düzenine karşı önerdiği çözüm, kitabın son sayfalarında uzun bölümler aktardığı İncil vaazlarında dile gelen, yeniden kurulacak dinsel bir vicdan eliyle insanların birbirlerini sevmesinden ibarettir. Yaşamının son evresinde bir peygamber tavrıyla Kilise'ye karşı saf, eşitlikçi, özellikle yüzyıllarca ezilen köylülerin eşitliğini savunan bir Hıristiyanlık anlayışının kavgasını veren Tolstoy, çağının, toplumu devrimci yoldan dönüştürecek düşünce ve eylemlerine karşı olmuştur. Diriliş'in sergilediği acımasız gerçekçiliğine karşın ütopik, bireyci kurtuluş önerisinin zayıflığı hemen ortaya çıkmaktadır. Diriliş'in ana karakteri Prens Nehlüdov, Tolstoy'un kendisini temsil eden bir tiptir. Tolstoy, yaşamının son otuz yıllık döneminde ateşli bir biçimde kurmaya çalıştığı bu dinsel kurtuluş arayışına, Nehlüdov benzeri bir köklü uyanma, vicdani kirlerinden arınma süreciyle başlamıştır. Nehlüdov'un mahkemede, cinayetle suçlanan Maslova'yı görünce bunalıma girmesi, yıllar önce ona cinsel bir nesne gibi davranarak, hapishaneye düşmesine neden olan olaylar dizisini başlatmasını ve başka insanların yaşamına kayıtsız, haksızlıklar zincirinden ibaret yaşamını sorgulayarak, kendini arındırma mücadelesini, Tolstoy da kendi yaşamında, 50 yaşından sonra vermiştir. Nehlüdov'un kitaba adını veren "diriliş"i veya İsa'nın "ölümden sonra dirilmesi"nde simgelenen değişiminin, büyük toprak sahibi Kont Tolstoy'un kendi dönüşümünün bir anlatımı olduğu çok açıktır. Onun biyografisini yazan Zweig, Nehlüdov'da yansımasını bulan Kont Tolstoy'u şöyle anlatır:

"Bin kez bir efendi, bir barin (bey), bir kont olarak at üstünde köylülerinin yanından geçmiş, dörtnala giden atının onların giysilerini toz içinde bırakmasına aldırmadan, onların köleler gibi yerlere eğilerek verdiği selamı doğal bir şey gibi kabul etmiştir. Şimdi ise ilk kez onların yalınayak olduklarını, yoksulluklarını, tüm haklardan yoksun korkunç yaşamlarını fark eder ve ilk kez yüreğine şu soruyu yönelterek, onların çaresizliği ve çabaları karşısında kayıtsız kalmaya hakkı olup olmadığını sorar. Moskova'da sayısız defa soğukta kızağıyla bir sürü dilencinin önünden başını çevirmeden ya da en ufak bir ilgi göstermeden geçip gitmiştir; yoksulluk, sefalet, baskı, askerlik, hapishaneler, Sibirya ona göre kışın yağan kar ve fıçıdaki su kadar doğal bir şeydir; şimdi ise bir nüfus sayımı sırasında uyanmış olan Tolstoy, proletaryanın korkunç durumu karşısında kendi zenginliğini bir suç gibi görmeye başlar, insanlıkla ilgili her şeyi sadece 'incelenecek', 'gözlemlenecek şeyler' olarak görmeye başladığından bu yana varlığının o sessiz ve resim kadar renkli düzeni sarsılır, vicdanının depremleriyle sallanır ve ruhunun üzerine yıkılır; artık yaşama bir ressamın soğuk gözleriyle bakamaz, aksine sürekli olarak her olayın anlamını ve anlamsızlığını, haklılığını ya da haksızlığını sorgulamaya başlar, artık insanlarla ilgili her şeyi kendi bakış açısından benmerkezci ya da içedönük olarak değil, aksine sosyal, kardeşçe ve dışadönük olarak hissetmeye başlar: Topluluğun her insanla ve tüm insanlarla ilgili bilinci onu bir hastalık gibi 'sarmıştır', 'insan düşünmemeli –çok acı veriyor' diye inler, ancak vicdanının gözü açıldığından beri insanlığın acıları o andan itibaren geri dönülmez bir şekilde onun kişisel sorunu haline gelmiştir."[6]

Tolstoy, Diriliş'te, tipik bir büyük toprak sahibi karakter aracılığıyla, "vicdanının gözünün açılmasını", bu dönüşümünün romanını yazmıştır. Bu romanında, insan acıları üzerinde varlığını sürdüren çarlık

Tolstoy'un roman kişilerinin bireysel yazgılarından yola çıkarak vardığı en temel gerçek budur, diyebiliriz. Yarı-serf koşullarda yaşayan milyonlarca köylünün emeğinin, büyük toprak sahiplerince sömürüsü üzerinde temellenen Rus devletinin yargı mekanizması da bu koşulları pekiştirmeye, korumaya ve sürdürmeye göre, insan yazgıları üzerinde hüküm sürüyor.

Diriliş'in sergilediği acımasız gerçekçiliğine karşın ütopik, bireyci kurtuluş önerisinin zayıflığı hemen ortaya çıkmaktadır. Diriliş'in ana karakteri Prens Nehlüdov, Tolstoy'un kendisini temsil eden bir tiptir. Tolstoy, yaşamının son otuz yıllık döneminde ateşli bir biçimde kurmaya çalıştığı bu dinsel kurtuluş arayışına, Nehlüdov benzeri bir köklü uyanma, vicdani kirlerinden arınma süreciyle başlamıştır.

düzeninin keskin, acımasız, köklü bir sorgulamasını yapmıştır. Hapishaneye kapatılmış suçluyla başlayarak, onu insan yerine koymadan çarçabuk yargılayıp mahkûm eden yargıçlar ve jüri üyelerini, alacağı paraya bakan avukatı, temyiz dilekçesini değerlendirirken, bir insanın yazgısına hükmettiğine aldırmadan yalnızca usul hatası arayan yüksek yargıçları, üniversitede dürüstlük, umut ve hayat dolu bir insanken, bu çarkın içinde duyarsız bir bürokrat savcıya dönüşen yetenekli genci, yalnızca kendi kariyeri ve rahatını düşünen valiler, hapishane müdürleri, her dereceden bürokratı romanın "nesnelerin birliği" örgüsü içinde okuyup tanıdıktan sonra, Tolstoy'un asıl mahkemesi önünde bunların hepsinin, her haksızlık ve çirkinliğin yargılanıp mahkûm edildiğini anlarız. Diriliş romanı, Tolstoy'un bütün insanlığa açılan geniş vicdanıyla, çarlık düzenini yargılayıp, insanlıkdışı niteliğinden dolayı en ağır mahkûmiyete çarptırdığı bir mahkemeye dönüşür.

Tolstoy, yazılış tarihi 1899 olan bu romanla, 19. Yüzyılın bitiminde yargı, ceza düzeninden yola çıkarak Rus toplumunun ve düzeninin bir tablosunu ortaya çıkarır. Yargılanan ve insanlıkdışı koşullarda hapishane, sürgün, kürek cezalarına çarptırılan mahkûmların romanından, çarlık düzeninin yargılandığı bir mahkeme inşa eder. Roman baştan sona buna odaklanmıştır; Rus düzeninde adalet anlayışının, mahkemelerin ve cezalandırma biçimlerinin yazarın insanlık ülküsü önünde yargılanması.

Bir insanın yazgısını belirleyen mahkemeden başlayarak bütün bir toplumun yazgısının belirlendiği bir edebiyat mahkemesi kurmak, Tolstoy'un Diriliş romanında yaptığı budur. Kitabın her ayrıntısı, suç, suçlu, yargılama ve mahkûmiyet sürecinde yaşananları gösterirken, Tolstoy'un perspektifi daha da geniştir; toplumsal ilişkiler ve süreçler içinde yargıyı görür ve buradan bütün bir çarlık düzenini yargılayan Diriliş mahkemesini kurmayı başarır.

DİRİLİŞ'İ DOĞRULAYAN TARİH MAHKEMELERİ

Tolstoy, bu mahkemede verdiği yargısının haklılığı ve gücünü, 19. Yüzyıl Rus toplumunun en küçük ayrıntıdan en kuşbakışı genellemeye varan geniş, gerçekçi bir tablosunu çizme ustalığından, romancı yaratıcılığından alıyor. Ama onu asıl haklı çıkaran ise, tarihin büyük yargıçları, bu insanlıkdışı düzeni yıkıp alaşağı eden 1905 ve 1917 devrimleridir.

Tolstoy, Diriliş'te siyasi mahkûmları, devrimcileri de anlatır. 19. Yüzyıl sonu Rusya'sında "vicdanının gözü açılmış" insanlar, köylüleri özgürleştirmek ve işçi sınıfını sömürüden kurtarmak için mücadele edenler, devrimcilerdir. Tolstoy, onların yolunu, şiddeti dışlayan Hıristiyan anlayışı ve her türden devletin aynı yabancılaşmayı üreteceğini savlayan anarşist görüşü açısından doğru bulmaz ama gerçekçi yöntemi, devrimcilerin Rus gerçekliği içindeki dürüst ve özverili yerlerini görmesini ve göstermesini engellemez. Romanda, adaletsizlikten en büyük zulmü görenlerin, çarlığa karşı siyasi mücadele eden "Halkın İradesi" üyeleri olduğunu gösterir. Büyük Rus freskinde hak ettiği yerleri alması için, Nehlüdov'u onları hapishaneden kurtarmaya çalışırken ya da ailelerinden hapishaneye mektup götürürken gösterir. Uzun Sibirya yolculuğunda Nehlüdov en iyi onlarla yakınlık kurar. Maslova'yı onların koğuşuna aldırır ve siyasi mahkûmlarla birlikte yaşamak, onda bilinçli bir değişim başlatır.

Tolstoy, insanın değişeceğine ve değişmesi gerektiğine büyük bir inanç besler. Nehlüdov, içinde bulunduğu bütün aristokratik ilişkilere ve bağlara rağmen, vicdanının sesini dinleyerek hayatını tepeden tırnağa yeniden kurmaya girişebilir. Maslova, siyasi mahkûmların yaşamına katıldıkça, düşünce ve duygularının değiştiğini görür. Nehlüdov'un eylemi hem kendini hem başkalarının yazgısını değiştirir.

19. Yüzyıl büyük Rus edebiyatının insanı

ve toplumu ele alışında köklü bir eleştiri vardır. Rus edebiyatının kurucu yazarlarından Gogol'de her cümleye sinmiş eleştirel bakışın, Tolstoy'da daha da genelleşmiş olduğunu, yaşamı çirkinleştiren, kısıtlayan, insanları yoksullaştıran bütün ilişkileriyle sisteme yöneldiğini görürüz. Gogol'ün, ortaya çıkardığı Rus gerçekliğinin ağlatıcı yükünü, ironik biçimiyle dengelemeye çalıştığı edebi eleştirisiyle karşılaştırılırsa, anlatımında gülümsetici alayın izinin bile bulunmadığı Diriliş'teki Tolstoy'un yıkıcı eleştirisi, bütün sivri ve tahrip edici güçleriyle, daha temele, devletin ve onu hareket geçiren toplumsal sistemin temeline vurur.

Diriliş romanı, yaşamı iki kere kesişen iki insanın, Maslova ile Nehlüdov'un, bu toplumsal sistemin belirlediği yazgılarından yola çıkarak, bir bütüne, temelinde aristokratların büyük toprak mülkiyetinin bulunduğu ve milyonlarca köylü emeğinin çar çur edilmesiyle varlığını sürdüren sisteme, bu sistemi sürdürmek için yargı, askeriye, hapishane, kilise, polis vb. organlara dayanan devlete ulaşır.

Nehlüdov, kızkardeşinin kocasıyla tartışırken bu gerçeği şu sözlerle dile getirir: "Sınıfsal çıkarların korunması. Bence mahkeme, bizim de içinde bulunduğumuz sınıf açısından kazançlı olan mevcut düzenin sürdürülmesi için bir yönetim aracıdır sadece."[7]

Lenin'in, Tolstoy için, "Rus devriminin aynası" demesi boşuna değildir. Ama bu ayna alabildiğine çelişkilerle doludur. Tolstoy'daki eleştiri ve sorunların teşhisi konusundaki gerçekçi tutum, iş tedaviye gelince, ilkel bir dinsel ideolojiye varmaktadır. Lenin, bu çelişkiler, bir geç burjuva devrimi olan Rus devriminin çelişkilerini yansıttığı için, Tolstoy'u bu devrimin bir aynası olarak görmektedir. Lenin, Tolstoy'un çelişkilerini şöyle özetler:

"Tolstoy okulundaki çelişkiler gerçekten de bar bar bağıran cinstendir. Bir yanda, yalnızca Rus yaşamından eşsiz tablolar resmetmekle kalmamış, dünya edebiyatına da birinci sınıf yapıtlar kazandırmış dâhi bir romancı. Öte yanda Tanrı'dan esinli bir meczubu oynayan bir toprak sahibi. Bir yanda, toplumsal ikiyüzlülük ve sahtekârlık karşısında içten, dürüst ve enerjik bir protesto; öte yanda 'Tolstoycu' denen, yani herkesin içinde göğsünü yumruklayarak 'ben bir ahlaksızım, ben bir alçağım, ama kendimi düzeltmeye uğraşıyorum, ağzıma et sürmüyor, yalnızca pirinç hamuruyla besleniyorum' diye konuşan, Rus entelektüeli adındaki çökmüş ve histerik sulugözlü. Bir yanda kapitalist sömürünün acımasız bir eleştirisi, hükümet eliyle uygulanan şiddetin, adalet sistemi ve devlet yönetimi adı altında oynanan komedinin sergilenmesi, zenginliklerin artışı ve uygarlığın kazanımları ile sefaletin, bilgisizliğin ve işçi kitlelerinin çilesinin artışı arasındaki çelişkinin tüm derinliğiyle açığa vuruluşu; öte yanda 'kötülüğe şiddetle karşı konulmamasını' salık veren meczup bir sofu. Bir yanda, en aydınlık bir gerçekçilik, her türlü maskenin sökülüp atılması; öte yanda din gibi, devletin memur papazlarının yerine inançlı papazları geçirme isteği gibi yeryüzünde olabilecek en iğrenç şeylerin vaazı, yani en saf ve dolayısıyla en aşağılık biçimiyle karanlıkçılıktan (obscrantisisme) yana bir propaganda."[8]

19. Yüzyılda feodal toprak mülkiyeti yıkılmakta, hızla gelişen kapitalist ilişkiler sonucu toprağın kapitalist mülkiyeti ortaya çıkmaktadır.

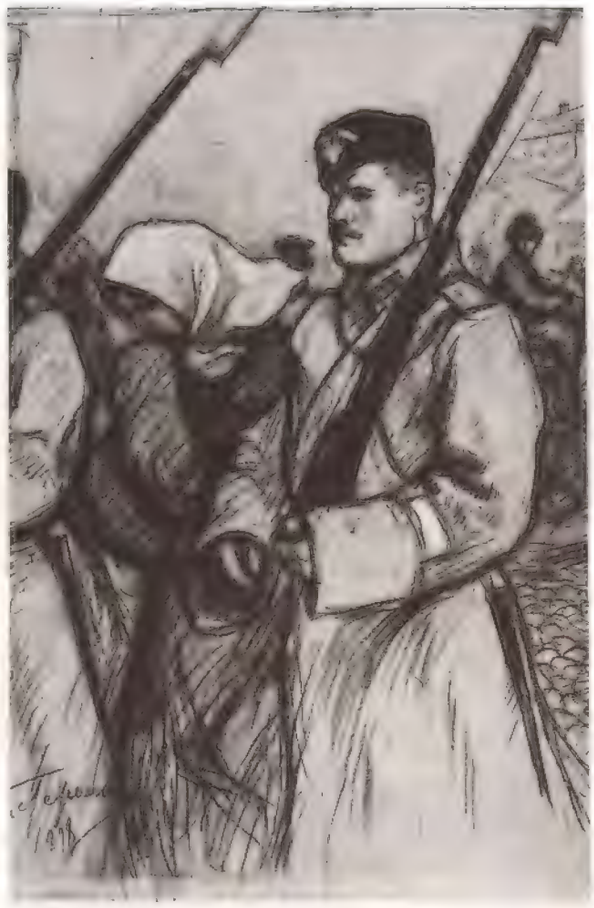

Leonid Pasternak'ın Diriliş için yaptığı desen

Rusya'da 1861 toprak reformu bu değişmeyi hızlandırmıştır. Bu sürecin içinde köylü de kölelikten kurtulup ücretli işçiye dönüşmektedir. Diriliş romanı bu hızlı değişme içindeki bir toplumun devlet mekanizmasını, bunun yargı ve baskı organlarını, insanlar üzerindeki korkunç hükmetme gücüyle ortaya koyar. Tolstoy, hukukun soyut tartışmalarla çözemediği suç ve suçlu sorunûnu, bir romanla, somut imgelerle nesnelerin birliği içinde çözümlemeye girişir. Moskova'nın bir genelevinden, başkalarının çevirdiği entrikalarla hapishaneye düşmüş, hizmetçi kızı Maslova'nın yazgısı, hiçbiri de yaptığı toplumsal görevin gerektirdiği sorumluluk ve duyarlılıkta bulunmayan insanların çarklarını oluşturduğu hukuk değirmeninde öğütülecektir.

İlya Repin'in Tolstoy portresi

DİRİLİŞ'İN ANA OLAYÖRGÜSÜ

Daha romanın ilk sayfasında, ilk cümlesinde yazarın eleştirel bakış açısını buluruz. Baharın coşkulu havasının estiği kentin kuşbakışı tasvirinden, doğayı ve birbirini çıkar cenderesinde boğmaya çalışan bir uygarlık biçiminin ipuçları sezilir. İnsanlar arasındaki çıkar çatışmalarının sahnesinde, bir kentte eşitsizlikler içinde yaşandığını anlarız.

Tolstoy'un eleştirel bakış açısını ve dilini görmek açısından romanın ilk cümlesini buraya almak yararlı olur:

"Küçük bir yerde birkaç yüz bini bir araya gelmiş insanlar, üzerinde toplandıkları toprağı ne kadar bozmaya çalışmış, hiçbir şey yetişmesin diye taşlarla doldurmuş, taşların arasından uç veren otları yolmuş, ortalığı kömür ve petrol dumanına boğmuş, ağaçların orasını burasını kesmiş, tüm hayvanları ve kuşları kaçırmış olsalar da bahar, kentte bile yine bahardı." (s. 3)

Yüz yirmi yıl önce yazılmış ve hâlâ güncel bu giriş cümlesine ne demeli? Bugünün kapitalist sistem içindeki kentleri yüz yirmi yıl önceki Tolstoy romanında özüne indirgenmiş haliyle tastamam çizilmiş değil mi? Bugünün kentlerini boğan araba gürültüsü ve egzoz dumanları eksik olsa da petrol dumanı ve yok edilmiş doğasıyla günümüzün kentleri 19. Yüzyılın gerçekçi romanında çizilmiştir. Ama burada yine de iyimser bir hava vardır, doğa bu yıkım karşısında yenilgiye uğrayacak değildir. Bahar, bütün bozma ve kuşatmaya karşın, kendini göstermeyi başaracaktır. Roman baharla başlar. Kentin havasını canlandırmayı başaran bahar hapishaneye gelince, yoksulluk, pislik ve zulümle sımsıkı örtülü duvarları aşamayacaktır. Tolstoy, bu hapishane mekânının çiziminden büyük toprak sahibi, prens Nehlüdov'un pırıl pırıl odasına geçer. İnsanların sınıflarına göre mekânları da ayrılmıştır ve karşıt durumdadır. Paçavralar içinde ve kapiklerin hesabını yaparak yaşayan mahkûmlarla, kuştüyü yatağında uyanan Nehlüdov'un yaşadığı malikâne aynı toplumdadır.

Yazar, mahkemeye götürülen Maslova'nın romanını beş on sayfada tamamlar. İki askerin arasında elleri kelepçeli götürülen kadın mahkûmun sokaklardan geçişini Tolstoy şu cümlelerle anlatır:

"Aracılar, dükkân sahipleri, aşçı kadınlar, işçiler, memurlar durup, merakla tutuklu kadına bakıyorlardı; bazıları kafa sallıyor ve 'Bizim gibi davranmaz, kötü şeyler yaparsan işte sonun böyle olur,' diye geçiriyorlardı içlerinden. Çocuklar, bu suçlu kadına korkuyla bakıyorlar, ancak kadının peşinden iki askerin geldiğini, bu yüzden artık hiçbir kötülük yapamayacağını görerek rahatlıyorlardı." (s.6)

Tolstoy, yazılış tarihi 1899 olan bu romanla, 19. Yüzyılın bitiminde yargı, ceza düzeninden yola çıkarak Rus toplumunun ve düzeninin bir tablosunu ortaya çıkarır. Yargılanan ve insanlıkdışı koşullarda hapishane, sürgün, kürek cezalarına çarptırılan mahkûmların romanından, çarlık düzeninin yargılandığı bir mahkeme inşa eder.

Diriliş, bu teşhis dehasının, bu büyük toplumsal eleştiricinin, düşünce ve sanatın yıkıcı gücünün somut bir güllesidir. Eşitsizliğe dayanan toplumsal haksızlığın köküne inen cesaretiyle, Rus toplumunun hücrelerine inen ayrıntılı ve nesnelerin birliğini kuran estetik gücüyle Zweig'in düşüncelerinin anıtsal bir kanıtı olarak yükselmektedir.

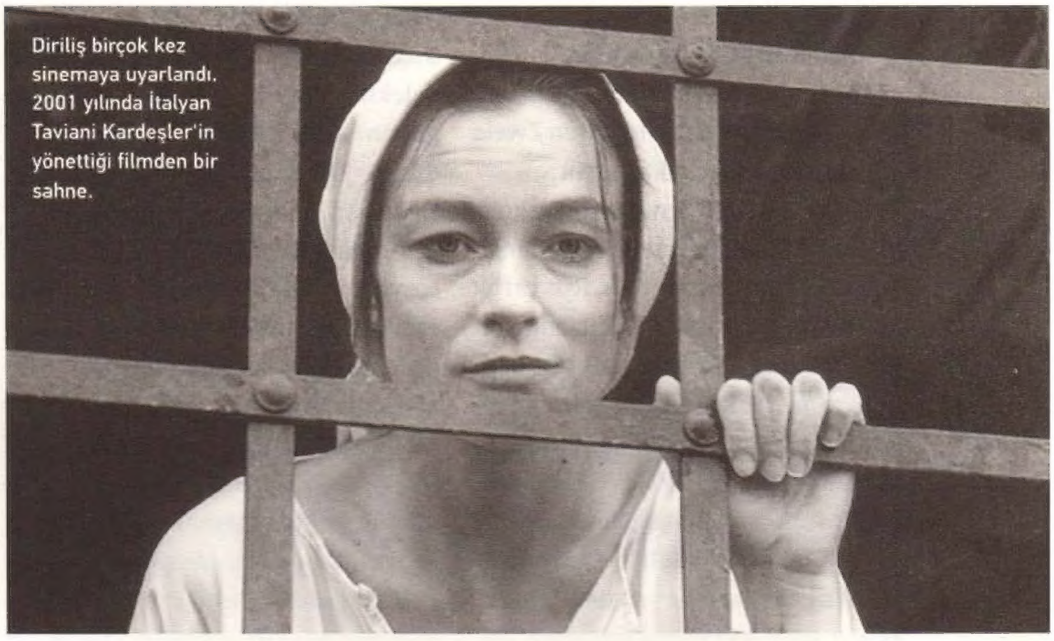

Diriliş birçok kez sinemaya uyarlandı. 2001 yılında İtalyan Taviani Kardeşler'in yönettiği filmden bir sahne.

Toplumun suç, suçlu ve cezaya bakışını gösteren Tolstoy, Maslova'nın yargılanması ekseninde, mahkemeleri, senatoyu, yasaları, hapishaneleri, valileri, subayları, yargı ve cezalandırma sürecinde görev üstlenen bütün kesimleri çeşitli tipler aracılığıyla romana taşıdıktan sonra, Nehlüdov'a bir yığın ceza teorisi kitabı da okutur. Ama toplumsal yapıdan bağımsız olarak ne kadar incelenirse incelensin suçu ve suçluyu anlamak mümkün olmayacaktır. Nehlüdov enişteşiyle tartışırken, "sınıf çıkarlarını korumak için cezalandıran" hukuk düzeniyle bu sonucu ortaya koymaktadır.

Maslova'nın, 18 yaşındayken âşık olduğu genç subayın, onunla sevişmekten sonra eline para sıkıştırıp birliğine dönmesi üzerine, hizmetinde bulunduğu evden atılmasını ve çalıştığı işlerdeki erkeklerin onu hep cinsel nesne olarak görmesini, sonunda bir geneleve düşerek, cinsel nesneleşmeyle ekmeğini kazanmak zorunda kalışını bir solukta öğreniriz. Tolstoy, sonraki bölüme Maslova'yı "iğfal ederek" ortada bırakan Nehlüdov'a şu cümleyle geçer:

"Uzun yürüyüşten yorgun düşen Maslova, muhafızlarıyla birlikte bölge mahkemesinin binasına yaklaştığı sırada, Prens Dimitriy İvanoviç Nehlüdov, yani onu büyüten hanımların yeğeni, onu iğfal eden adam, yüksek, yaylı karyolasında, kuştüyü yatağından çıkmamıştı henüz." (s.15) lüks mobilyalarla döşeli odasında, kalkıp yıkanması, giyinmesi ve güne başlayışı, onun ne kadar rahat ve zengin bir hayat sürdüğünü anlatmaya yeter. Nehlüdov, kendi gibi büyük toprak sahibi bir ailenin, Korçaginler'in kızıyla flört etmekte ve koca adayı olarak görülmektedir. Başkalarının acılarının farkında bile olmadan, bencil, israfçı, asalak bir yaşam sürdüren aristokrat sınıfın genç bir üyesi olan Nehlüdov, bilincine varmadığı hoşnutsuzluklarını, o gün jüri üyesi olarak katıldığı mahkemede, yıllar önce hoşlandığı ve bir gece sevişmeye zorladığı, ertesi gün eline yüz ruble verip birliğine kaçtığı Maslova'yı görünce, çözümlemeye başlayacak ve vicdani bir hesaplaşmaya girişecektir. Kendi sorumsuzluğunun yoksul bir kadının yaşamında neden olduğu trajik sonuçları görünce, kendini yargılamaya başlayan Nehlüdov, benliğinde kurduğu bu mahkemenin hükmünü yerine getirmek için ilişkilerini ve yaşama biçimini değiştirecek, yazarın İsa'nın yeniden dirilişinden aldığı bir simgesel kavramla, "diriliş" sürecine girecektir. Yazarın temel kavramı mahkemedir ve Nehlüdov'un benliğinde yaşadığı da bir vicdani yargılamadır. Toprak sahibi, her işini başkalarının gördüğü ve zenginlik içinde yaşamasını, topraklarında çalışan binlerce yoksul köylünün sağladığı Nehlüdov, bu yargılamanın gereklerini yerine getirebilmek için topraklarını köylülerine devretmeye karar verecektir. Maslova'yı bir suçlu durumuna düşüren süreci başlatan.suçunun cezasını ise, onunla evlenmeye karar vererek ve Sibirya'daki 4 yıllık kürek cezasını çekerken onunla birlikte olmak biçiminde kesmiştir. Bu kararlar ve uygulama sürecinde Tolstoy, ustası olduğu gözlem gücünü ve ayrıntıları canlandırma yeteneğini, Rus toplumunun bütün gözeneklerine çevirmiştir ve hareket içinde bu toplumun özlü bir tablosunu çizmiştir.

"DEVRİMİN AYNASI" KADAR ETKENİ DE OLMAK

Tolstoy'un devrim karşısındaki çelişkili tutumunu değerlendiren Zweig şu şaşırtıcı sonucu çıkarmıştır:

"yumuşaklığın havârisi olarak sevilen bu radikal devrimci ve pederşahi sakallı kadar hiçbir Rus, Rus çarlık sisteminin ve kapitalist düzenin temel direklerini sarsamamış ve zayıflatamamıştır. Kuşkusuz tıpkı Rousseau'nun sans-culotte'lar hakkında öfkelendiği gibi, Tolstoy da Bolşevizm yöntemi karşısında öfkelenirdi. Zira o, partilerden nefret ederdi –çünkü yazılarında şöyle demişti: 'Hangi parti kazanırsa kazansın, gücünü elde tutmak için sadece mevcut şiddet araçlarını kullanmakla kalmayacak, yenilerini de icat edecektir'-, ancak gün gelecek olayları doğru değerlendiren bir tarih, Tolstoy'un tarihin en iyi öncülerinden olduğunu, Rusya'daki otoritenin altını oyma konusunda tüm devrimcilerin bütün bombalarının, bu tek ve en büyük insanın ülkesinin yenilemeyecek gibi duran güçlerine, çara, Kilise'ye ve mülkiyete karşı ayaklanması kadar sarsmadığını ve etkilemediğini doğrulayacaktır. Çünkü teşhis edenler içinde en büyük deha olan Tolstoy, medeniyetimizin yapısının temelinde bulunan yapım hatasını, yani devletin insanlığın, insan topluluğunun üzerine değil de, zalimlik ve insana hükmetme üzerine oturtulduğunu keşfettiğinden beri bütün diyalektik öfkesini, o müthiş etik itme gücünü otuz yıl boyunca Rusya'daki dünya düzenine sürekli yinelenen saldırılar halinde yöneltmiş, devrimin Winkelried'i olmuş, istemeden sosyal bir dinamit, parçalayan, yıkan ezeli bir güç haline gelmiş ve farkında olmadan da üstlendiği Rus misyonunun temsilcisi olmuştur. Çünkü mecburen tüm Rus düşünceleri yeni bir şey inşa etmeden önce radikal bir şekilde, kökten yıkmak zorundadır."[9]

Diriliş, bu teşhis dehasının, bu büyük toplumsal eleştiricinin, düşünce ve sanatın yıkıcı gücünün somut bir güllesidir. Eşitsizliğe dayanan toplumsal haksızlığın köküne inen cesaretiyle, Rus toplumunun hücrelerine inen ayrıntılı ve nesnelerin birliğini kuran estetik gücüyle Zweig'in düşüncelerinin anıtsal bir kanıtı olarak yükselmektedir. Yalnızca toplumsal sergilemeyle yetinmeyen, kişinin vicdanını harekete geçiren, iradesini ve eylemini uyandıran çağrısıyla bugünün dirilişi için de işlevini sürdürüyor.

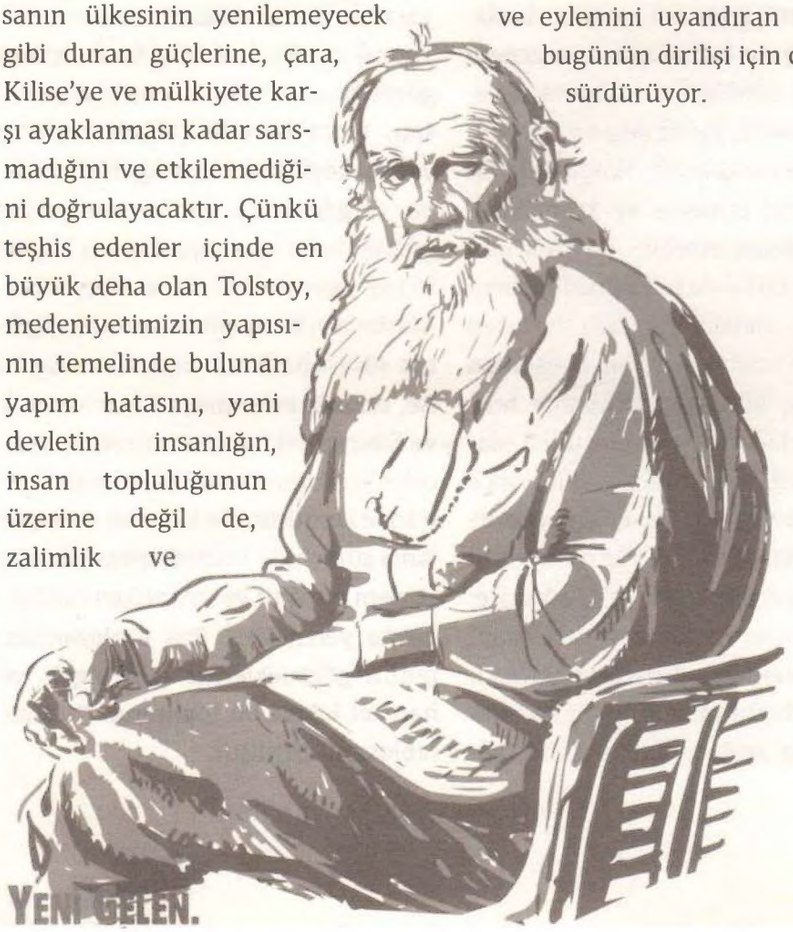

Tolstoy, insanın değişeceğine ve değişmesi gerektiğine büyük bir inanç besler. Nehlüdov, içinde bulunduğu bütün aristokratik ilişkilere ve bağlara rağmen, vicdanının sesini dinleyerek hayatını tepeden tırnağa yeniden kurmaya girişebilir. Maslova, siyasi mahkûmların yaşamına katıldıkça, düşünce ve duygularının değiştiğini görür. Nehlüdov'un eylemi hem kendini hem başkalarının yazgısını değiştirir.

[1] Lev Nikolayeviç Tolstoy, Diriliş, çeviren: Ayşe Hacıhasanoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, İstanbul.

[2] Georg Lukacs, Avrupa Gerçekçiliği, Çeviren: Mehmet H. Doğan, Payel Yayınları, 1987, İstanbul.

[3] "Yaşamın bütünlüğünün epik olarak verilmesi – dramatiğin tersine- yaşamın dış görünümlerinin verilişini, insan yaşamının herhangi bir alanını yapan en önemli nesnelerin epik-şiirsel dönüşümünü ve böyle bir alanda zorunlu olarak geçen en tipik olayları kaçınılmaz bir şekilde içermelidir. Hegel, epik sunuşun bu ilk konutuna (postulat) 'nesnelerin bütünlüğü' der. Bu konut kuramsal bir buluş değildir. Her romancı, içgüdüsel olarak bilir ki, yapıtı bu 'nesnelerin bütünlüğü'nden yoksunsa, yani temaya ait olan her önemli nesneyi, olayı ve yaşam alanını içermezse tamamlanmış sayılmaz." (Lukacs, a.g.e., s.197).

[4] Sözgelimi, Lukacs, Zola'nın bu konudaki yetersizliği için şu notu düşer: "Özlerinin ansiklopedik özelliği ve betimlemelerinin sanatsal niteliği göz önüne alınırsa, bu 'nesnelerin birliği' Zola'da da vardır. Fakat bu nesneler, karakterlerin yazgısından tam bağımsız bir varlığa sahiptir. Aralarında gerçek bir ilişki bulunmayan insan yazgılarına güçlü fakat onlarla ilgisiz bir art zemin oluştururlar; olsa olsa, içinde bu insan yazgılarının oynandığı az ya da çok rastlansal sahnelerdir." (Lukacs, a.g.e., s.197).

[5] Lukacs. A.g.e., s.199.

[6] Stefan Zweig, Kendi Hayatının Şirini Yazanlar Casanova, Stendhal, Tolstoy, Çeviren: Gülperi Sert, İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, İstanbul, s.321-322.

[7] L.N. Tolstoy, a.g.e., s.461.

[8] V.İ. Lenin, Edebiyat ve Sanat Üzerine, Çeviren: Elif Aksu, Payel Yayınları, 2008, İstanbul, s.35-36.

[9] Zweig, a.g.e., 341-342.

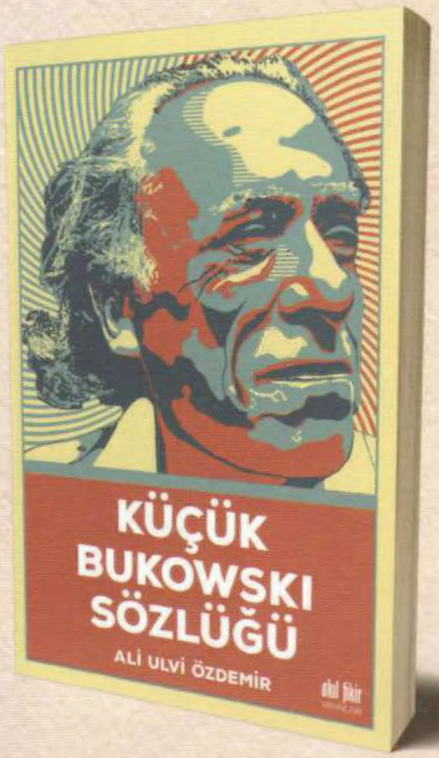

KÜÇÜK BUKOWSKI SÖZLÜĞÜ

BUKOWSKI VE YALÇIN KÜÇÜK

ALİ ULVİ ÖZDEMİR

“ Bukowskiyi tanımak isteyenler ve Yalçın Küçük’le nasıl bir kitapta bir araya geldiğini merak edenler için ...”

Ve çıkar doruğuna bu dünyanın sözcüklerine dökemediğiniz acı ve öfke, pırıl pırıl bir aydınlık bahşeder size sessizce ve iyi ki Bukowski var, İyi ki Bocherini var, iyi ki Yalçın Hoca var demenize neden olur. Sonra birleştirisiniz hepsini, iğrenç çağlardan arta kalanlardır onlar, yine de kısa süreli muhteşemliklere tanık olmayı başarmışlardır, sizin çağınızda yakalayamadığınız; görüntü öyle demese de, korkunç ortaçağların dayanıklı adamlarıdır onlar, nasıl türediler onlar diye sorarsınız, böyle karanlık çağlardan yıkılmadan geçerek ve yılları arkalarında yıkılmaz eserler döke döke bırakıp, umudun ve cesaretin hırkasını örmüş, bu muhteşem adamlar...

kitapyurdu, idefix, babil.com sitelerinde satışta

akıl fikir
YAYINLARI

HEİDE DEYİŞLERİ

■ HAYRETTİN ÖKÇESİZ

Ruhumun çift kanatlı kapısı sanat yapıtlarıyla açılır. Bunlarla girerim içeri. Yani sanat benim içindir. Bunların sanat ürünü olması son kaygım olsa da, kalitesi başarılarını belirler. Kalp sanatla hiçbir kapı açılmaz.

***

Tanrı sevgidir, tanrı yaşamdır der durur dinler, Bununla egemenlere yaranıp, yataklık ederler. Baş kaldıranlarsa sevgi tanrıdır, yaşam tanrıdır derler.

***

Cam kırılır
Kemik kırılır
Sanıyorsun ya
Kalp kırılır asıl
Işık kırılır gözlerinde
Göremezsin

***

Grev denen olayı kaldırdık demiş tiran. Emek denen olay da seni kaldıracak, biraz bekle!

***

Kanatsız kuş uçmaz
Uçuyorsa kurşundur
Aşksız gönül olmaz
Oluyorsa ölmüştür

***

Millet Meclisi'yle milletvekilleri meclisini birbirine karıştırmamalıdır. İlki çoktan feshedilmiş bulunmaktadır.

***

Her şeyin ucuzu var
İnanmanın sevmenin

Ucunda ölüm varsa sözün
Ölmenin ucuzu yok

***

Haksızlık edilmemiş çocuk yoktur yeryüzünde.

***

Ne eylem zamanı söz
Ne söz zamanı eylem

Eylem zamanı eylem
Söz zamanı söz

Dayanmak zamanı dayanmak
Düşmek zamanı dayanmak

***

Türkiye İran gibi olacak. Kırk yıl önce başlayan dönüşüm orada nasıl kalıcı olduysa, Türkiye'de de başlayan dönüşüm giderek yerleşecek. Kimilerinin iktidardan çekilmesiyle sona erecek bir durum değildir bu, meğer ki hâlâ karşı koyma gücü bulunan laik, Atatürkçü birikim iktidarı ele geçirebilsin. Çok geciktiğinde Türkiye artık farklı bir İran olmaktan kurtulamayacaktır. Ancak onun kötü bir taklidi olacaktır.

***

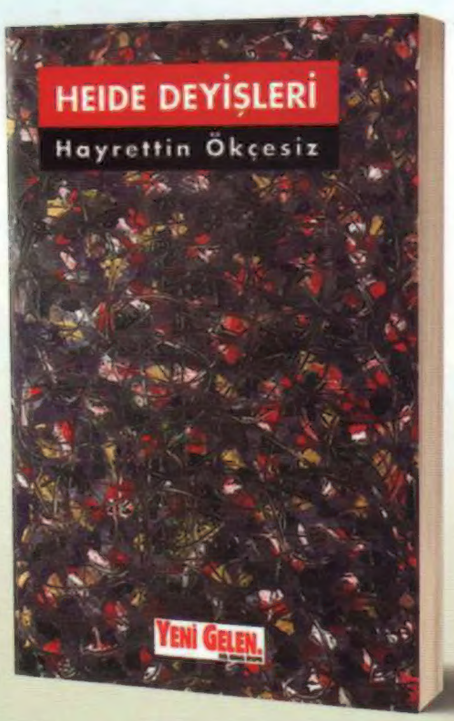

Sessiz beyaz
Kireç gibi
Bozkır gibi
Kışta ölüm
Serilir önümüze

Boynuna asılır
Hüküm gibi
Kimimizin
Giyinir kuşanırız

Kimin elinden
Gelir kurulur
Göğsümüze kim bilir
Kilim gibi örtülür
Üstümüze

***

Bu partinin hilesiz seçim kazanamayacağını düşünmemiz, bu halkı çok sevmemizden geliyor.

***

Gerçeği söylemek her zaman suçtur. Suç olarak kalacaktır. Çünkü gerçek suç ve ceza koyanların sevmediği bir şeydir.

***

İnsan nedir ki
Bir yara
Üç umut
Bağrında

***

Bir ülkede siyasetçilerin hırsızlıklarının, hainliklerinin değil de cinsel tercihlerinin ya da ilişkilerinin korkulu rüyaları olması o ülke halkının daha çok çürüdüğünü gösterir.

***

Herkesin kendi hukuku olursa
Kendine hak veren
Orada taş
Taş üstünde kalmaz